

Kloštar prije Kloštra – od prapovijesti do danas

**Zbornik radova projekta
„Kloštar prije Kloštra – tragovi života kroz stoljeća
na području Općine Kloštar Ivanić”**

Kloštar prije Kloštra – od prapovijesti do danas

Zbornik radova projekta
„Kloštar prije Kloštra – tragovi života kroz stoljeća
na području Općine Kloštar Ivanić”

Udruga Prijatelji baštine – Amici hereditatis,

Siječanj, 2025

KLOŠTAR PRIJE KLOŠTRA – OD PRAPOVIJESTI DO DANAS

Zbornik radova projekta „Kloštar prije Kloštra
– tragovi života kroz stoljeća na području Općine Kloštar Ivanić“

IZDAVAČ

Udruga Prijatelji baštine – Amici hereditatis, Školska 12, 10 310 Ivanić-Grad

ZA IZDAVAČA

Kristina Komšo

UREDNICA

Laura Šejić

RECENZIJA

dr. sc. Maja Cepetić Rogić

dr. sc. Zvjezdana Sikirić Assouline, izv. prof.

LEKTURA

Đurđica Vitković

OBLIKOVANJE I TISAK

Graforad, Rugvica

2025.

ISBN 978-953-50974-6-4

SADRŽAJ

O projektu „Kloštar prije Kloštra“ / Rosana Škrgulja

Rezultati arheološkog terenskog pregleda Kloštar Ivanića izvršenog
u sklopu projekta „Kloštar prije Kloštra“ / Laura Šejić 1

Prapovijest Kloštar Ivanića: tragovi života u brončanom dobu / Dina Kurešić 16

Antičko razdoblje na području Kloštar Ivanića / Leo Šiletić 20

Od biskupskog posjeda do središta vjerskog i društvenog života: Kloštar Ivanić
u srednjem vijeku / Paula Špek i Ivan Pendelić 26

Kloštar Ivanić u opisima i na kartama (16. – 19. stoljeće) / Marko Grdan 36

Kloštar Ivanić u ranome novom vijeku / Ivan Pendelić 53

Crkva sv. Ivana Krstitelja: rekonstrukcija prošlosti, sadašnjosti
i budućnosti / Paula Špek 70

Vječno u vremenitom Crkva sv. Marije u povijesti
i sadašnjosti Kloštar Ivanića / fra Vjeran Lazić 95

O projektu „Kloštar prije Kloštra“

Područje oko Ivanić-Grada jako je slabo arheološki istraženo. Jedan od rijetkih poznatih lokaliteta je iznimno značajna brončanodobna ostava iz Kloštar Ivanića, slučajan nalaz prilikom izgradnje naftovoda 1967. godine. Ovaj slučajan nalaz nažalost nije rezultirao obimnijim i sustavnijim arheološkim istraživanjima i ostao je nepoznat i u Kloštru. Zbog toga je u okviru udruge Prijatelji baštine – *Amici hereditatis* osmišljen projekt „Kloštar prije Kloštra – tragovi života kroz stoljeća na području Općine Kloštar Ivanić“ financiran od Općine Kloštar Ivanić i Župe Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kloštar Ivaniću. Rezultati su predstavljeni u zborniku koji je pred vama. Nadamo se da će oni biti poticaj za daljnje istraživanje, ali i prezentaciju bogate kloštranske baštine.

Rosana Škrgulja

Rezultati arheološkog terenskog pregleda Kloštar Ivanića izvršenog u sklopu projekta „Kloštar prije Kloštra“

Laura Šejić

Uvod

Tijekom 2021. i 2024. godine izvršen je arheološki terenski pregled odabranih položaja općine Kloštar Ivanić u sklopu projekta „Kloštar prije Kloštra – tragovi života kroz stoljeća na području općine Kloštar Ivanić“ udruge Prijatelji baštine – *Amici hereditatis*. Projekt je finansirala Općina Kloštar Ivanić,¹ a na arheološkom terenskom pregledu sudjelovali su diplomirani arheolozi. Cilj projekta bio je nedestruktivnim arheološkim metodama evidentirati nove arheološke lokalitete na području navedene općine.

Zbog nedostatka financijskih i ljudskih resursa terenski pregled održan je na položajima koji su, zbog određenih geografskih obilježja ili arheološkog i povijesnog značaja, bili potencijalno arheološki zanimljivi. Tijekom 2021. godine pregledano je pet katastarskih čestica, od kojih tri čestice pripadaju oranicama, dok se na preostale dvije nalaze javna zgrada i crkva. Na svim lokacijama zabilježeni su površinski arheološki nalazi. Pojedine lokacije interesa nije bilo moguće obići zbog stanja okoliša, guste vegetacije i privatnog vlasništva posjeda. Nalazi pronađeni na položajima mogu se okvirno datirati od prapovijesti pa sve do novog vijeka. Zbog izrazite fragmentiranosti keramičkih nalaza te nedostatka ostalih vrsta nalaza, datacija potencijalnih arheoloških lokaliteta i njihova kulturna pripadnost ne mogu se detaljnije odrediti. U 2024. godini dodatno je izvršen preliminarni arheološki pregled lokaliteta Gradina u šumi Marči te je fokus projekta stavljen na istraživanja jedinstvenog arhitektonskog kompleksa crkve sv. Ivana Krstitelja u središtu Kloštar Ivanića. U ovome radu predstavljeni su preliminarni rezultati i spoznaje prikupljene provedenim arheološkim terenskim pregledima i interpretacijom kartografskih podataka tijekom trajanja projekta „Kloštar prije Kloštra“.

---

¹ Ovim putem najljepše zahvaljujemo Općini Kloštar Ivanić koja je uzastopno finansirala projekt „Kloštar prije Kloštra“ putem Javnog poziva za dodjelu financijske potpore programima/projektima udruge u području javnih potreba u kulturi te Javnog natječaja za dodjelu financijskih potpora programima/projektima udruge. Projekt se provodi od 2021. godine, a osim arheološkog terenskog pregleda provedene su aktivnosti popularizacije arheoloških lokaliteta na području Kloštar Ivanića (školske radionice, javna predavanja, postavljanje informativne ploče, izrada 3D modela, organizacija izložbe za lokalnu zajednicu te izrada ove publikacije u kojoj su objedinjeni svi rezultati projekta).

Povijest istraživanja

Na području općine Kloštar Ivanić do sada nisu vršena arheološka istraživanja ni sustavni arheološki terenski pregledi. Od pronađenih slučajnih nalaza ističe se kasnobrončanodobna ostava iz Kloštar Ivanića,² detaljnije opisana u sljedećim poglavljima. Međutim, valja spomenuti terenski pregled Instituta za arheologiju 2012. godine,³ koji je djelomično obuhvatio područje Općine Kloštar Ivanić. Pregledano je tadašnje područje izgradnje državne ceste Prilesje – Kloštar Ivanić – Ivanić-Grad na zapadnom dijelu Zagrebačke županije u ukupnoj duljini od 18 km. Na osnovi površinskih arheoloških nalaza, navedenim terenskim pregledom utvrđeno je 19 potencijalnih arheoloških nalazišta diljem općine. Na gotovo svim položajima pronađen je srednjovjekovni keramički materijal, dok su nešto rjeđe zastupljeni prapovijesni, antički i novovjekovni fragmentirani keramički nalazi. Prikupljen je i jedan prapovijesni ulomak litike na lokaciji Predavec-Pucko polje. Spomenuti površinski arheološki nalazi upućuju na moguće postojanje arheoloških struktura i objekata na tim položajima ili u blizini. Površinski nalazi na području općine prikupljeni su na položajima Kriško polje 1, Kriško polje 2, Kriško polje 3, Čemernica Lonjska, Čemernica-Kusaki, Predavec-Pucko polje, Vinari-Senokoše, Šćapovec-Podvulice, Šćapovec, Kloštar-Belovine 1, Kloštar-Belovine 2, Štrklec 1, Štrklec 2, Malo polje 1, Malo polje 2, Čemernica-Široko polje 1, Čemernica-Široko polje 2, Čemernica-Široko polje 3 te Čemernica-Kusaki.⁴ Potonji terenski pregled nije uključivao pregled centra općine, stoga je u sklopu projekta „Kloštar prije Kloštra“ odlučeno provesti arheološki terenski pregled uokolo lokacije pronalaska kasnobrončanodobne ostave, ali i uokolo značajnijih povijesnih građevina poput crkve sv. Ivana Krstitelja i crkve sv. Marije u Kloštar Ivaniću. Mnogo je iscrpnih tekstova o navedenim crkvama i povijesnom okruženju toga razdoblja,⁵ no do sada nije objavljen pregled od najranije povijesti Kloštar Ivanića te rezultati terenskih pregleda koji uvelike ukazuju na arheološki potencijal ovoga kraja.

2 Vinski Gasparini 1973, 181.

3 Tondić 2013, 175.

4 Tondić 2013, 175–178.

5 Vinski Gasparini 1973; Kruhek 1978; Registar 1990; Rudež 1994; Cepetić 2013; Tondić 2013.

Rezultati arheološkog terenskog pregleda

Arheološki terenski pregled izvršen je u zimu 2021. godine s ciljem ubiciranja novih značajnih položaja za potrebe nastavka projekta, ali i dobivanja potpunije slike arheološkog krajolika ovog kraja. U sklopu neinvazivne metode terenskog pregleda prikupljeni su površinski arheološki nalazi te je zabilježen položaj istraženih čestica. Terenskim pregledom obuhvaćeno je pet katastarskih čestica na području Kloštar Ivanića, središnjeg mjesta Općine Kloštar Ivanić. Od površinskih nalaza, prikupljeni su ulomci keramike i par metalnih predmeta. Po završetku terenskog pregleda, oprani su prikupljeni površinski nalazi te je određena njihova vremenska i kulturna pripadnost. Keramički ulomci izrazito su fragmentirani i oštećeni, no pojedini ulomci mogu se uže tipološki datirati. Većina materijala pripada srednjovjekovnom i novovjekovnom razdoblju, dok je tek nekoliko ulomaka koji pokazuju karakteristike prapovijesne i antičke keramike. Veliki broj srednjovjekovnog i novovjekovnog materijala može se pripisati plitkom oranju zemlje, kao što je bio slučaj i tijekom terenskog pregleda Instituta za arheologiju.⁶ Također, pregledani su pojedini položaji s poznatim građevinama iz spomenutih razdoblja, a postoji i mogućnost da je zemlja pregledana na lokacijama nanošena s drugih, susjednih položaja. Većina pregledanih položaja oštećena je intenzivnom obradom zemlje.

Tijekom terenskog pregleda pregledane su sljedeće lokacije u Općini Kloštar Ivanić: Poljska ulica 1 – Belevine (k. č. 3810 – oranica), Poljska ulica 2 (k. č. 3525/2 – oranica), Poljska ulica – Nogometno igralište (k. č. 3534), položaj oko franjevačke ljekarne (k. č. 2473/1 – javna zgrada) te oko crkve sv. Ivana Krstitelja (k. č. 2475 – crkva) (Karta 1). Položaj Poljska ulica 1 – Belevine (k. č. 3810) odabran je za pregled jer je u blizini ove čestice pronađena spomenuta brončanodobna ostava iz Kloštar Ivanića prilikom polaganja naftovoda.⁷ Na lokaciji je pronađen srednjovjekovni i novovjekovni keramički materijal (T. 4). Od ulomaka treba istaknuti dio ručke i dno zeleno glazirane posude, ulomak glazirane posude s vegetabilnim ukrasom, oker ulomak rebraste posude većih dimenzija te obod posude crne boje. Jedan fragmentirani ulomak pokazuje odlike prapovijesne fakture. Uz keramiku, pronađen je i jedan željezni predmet recentnije datacije. Nažalost, nijedan ulomak ne može se sa sigurnošću datirati u kasno brončano doba. Međutim, poznato je da su se ostave zakopavale dalje od naselja,⁸ te pripadajućem naselju tek treba ući u trag. Vjerojatnije je da se ono nalazilo na višem i strateški povoljnijem položaju, poput Kloštranskog i Troičkog brda ili u Sobočanima.

⁶ Tunc 2013, 175.

⁷ Vinski-Gasparini 1973, 138–140, 181, T. 96. Ostava iz Kloštar Ivanića dobro je poznata stručnjacima iz područja arheologije i povijesti. Značaj ostave vidljiv je i u tome što je cijeli III. horizont ostava kasnog brončanog doba nazvan upravo prema Kloštar Ivaniću. Prema pričama lokalne zajednice, moguće je da su ostavi pripadali i zlatni predmeti koji, nažalost, nisu dospjeli u Arheološki muzej u Zagrebu, gdje se danas predmeti iz ostave u Kloštar Ivaniću čuvaju.

⁸ Vinski Gasparini 1973.

Karta 1. Položaji pregledani arheološkim terenskim pregledom u sklopu projekta „Kloštar prije Kloštra“ u 2021. godini (izradila L. Šejić).

Položaji Poljska ulica 2 (k. č. 3525/2 – oranica) i Poljska ulica – Nogometno igralište (k. č. 3534) nalaze se u neposrednoj blizini lokacije Poljska ulica 1 te je prilikom terenskog pregleda prvog položaja primijećeno da se na navedenim lokacijama nalaze krtičnjaci, stoga je odlučeno pregledati i ova dva položaja. Navedeno je rezultiralo pronalaskom površinskih keramičkih nalaza većinom iz razdoblja srednjeg i novog vijeka. Valja istaknuti ulomke trbuha zeleno i smeđe glaziranog posuđa, obod posude crne boje, ulomke moguće antičke fakture te jedan ulomak crijepe s natpisom „OLI“ (T. 1). Na položajima oko franjevačke ljekarne (k. č. 2473/1 – javna zgrada) te oko crkve sv. Ivana Krstitelja (k. č. 2475 – crkva) pronađeni su ulomci srednjovjekovne i novovjekovne keramike te ulomci koji bi fakturom mogli pripadati prapovijesnom razdoblju (T. 3). Pronađen je i jedan željezni čavao (T. 3), vjerojatno recentnijeg porijekla. Položaji su odabrani za pregled zbog iznimnog povijesnog značaja i arheološkog potencijala lokaliteta. S obzirom na to da na ovim položajima nisu vršeni poljoprivredni radovi, količina površinskih nalaza ukazuje na moguće kulturne slojeve i potrebu vršenja sondažnih arheoloških istraživanja.

Slika 1. Pogled iz zraka na pregledane položaje (snimila L. Šejić).

Keramički nalazi koji se ugrubo mogu datirati u kasni srednji i novi vijek pripadaju primjercima grube, kuhinjske, i fine, uglavnom glazirane keramike. Primjeri grube keramike pečeni su oksidacijskim (oker i narančaste boje) i reduksijskim (sive i crne boje) postupkom, a od primjesa su vidljivi ostaci kvarenog pijeska, vapna i tinjca. Zbog izrazite fragmentiranosti, ulomci se ne mogu uže tipološki odijeliti, no pretpostavlja se da pripadaju loncima i vrčevima. Od ukrašavanja je prisutno žljebljenje. Nadalje, ulomci fine keramike ukrašeni su glaziranjem i slikanjem. Većina ulomaka je zeleno glazirana, dok su pojedini ulomci smeđe i bijelo glazirani. Bijelo glazirani ulomak ukrašen je slikanim cvjetnim motivima. Kao i kod grube keramike, fra-

gmentiranost otežava tipološku klasifikaciju, no preliminarno možemo prepostaviti da se radi o loncima i vrčevima, a poznat je i jedan ulomak dna posude. Jedan smeđe glazirani ulomak možda pripada pećnjaku. Glaziranje postaje vrlo popularna tehnika ukrašavanja u 15. stoljeću,⁹ a spomenuti keramički nalazi pripadaju klasičnom keramičkom repertoaru kasnog srednjeg i novog vijeka. Slično keramičko posuđe prisutno je na lokalitetima burg Vrbovec,¹⁰ Ružica grad,¹¹ Stari grad Barilović,¹² Sv. Križ u Ninu¹³ te na novoistraženom lokalitetu Ivanić Tvrđa.¹⁴

Tijekom projekta provedena su i kartografska istraživanja općine Kloštar Ivanić.¹⁵ Prije arheološkog terenskog pregleda, položaji su pregledani i na javno dostupnim kartama na internetskoj stranici Geoportal DGU.¹⁶ Na položaju Poljska ulica – Nogometno igralište (k. č. 3534) primijećeni su tzv. tragovi u tlu, koji upućuju na postojanje mogućih struktura ispod površine tla. Vidljivost spomenutih tragova na zračnim snimkama ovisi o godišnjem dobu, tipu tla, usjevima i sl.¹⁷ Na karti 2 mogu se vidjeti spomenuti tzv. tragovi u tlu. Iako bi pravilni kružni tragovi mogli ukazivati na postojanje prapovijesnih građevina, oni su ipak nastali kao posljedica prskalica vode na nogometnom igralištu. Najzanimljiviji tragovi nalaze se na južnom dijelu katastarske čestice i nogometnog igrališta, a radi se o linijskim tragovima koji bi mogli upućivati na zidove i apside određenih građevina poput crkve, kapele ili rimske vile. U prilog navedenom idu i pronađeni arheološki nalazi (T. 2). Međutim, valja napomenuti da tragovi mogu biti i posljedica instalacija te da bez sondažnih istraživanja o postojanju arheoloških struktura možemo tek nagađati.

⁹ Tkalcec 2001, 219–220.

¹⁰ Zglav-Martinac 2010, 223–224.

¹¹ Radić, Bojić 2004.

¹² Krmpotić 2014, 89.

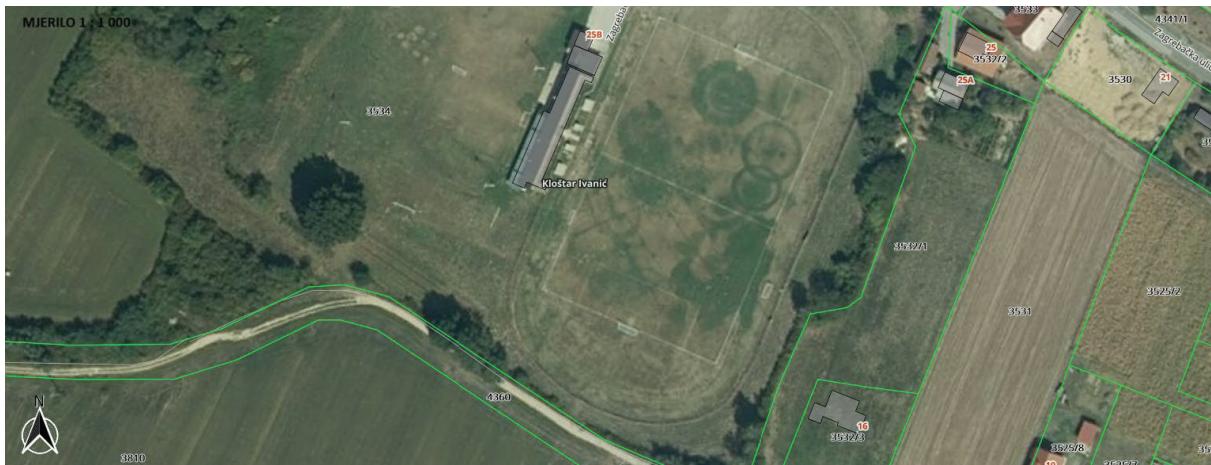
¹³ Gusar 2007, 175.

¹⁴ Na lokalitetu Ivanić Tvrđa u centru Ivanić-Grada vršena su arheološka istraživanja 2023. i 2024. godine, a preliminarnom analizom arheološkog materijala može se zaključiti da lokalitet pripada razdoblju od 16. do 18. stoljeća. Arheološka istraživanja provodili su stručnjaci iz udruge Prijatelji baštine – Amici hereditatis i Muzeja Ivanić-Grada.

¹⁵ Kartografska istraživanja, kao još jedna nedestruktivna metoda u arheologiji, ključna su jer omogućuju detaljno mapiranje arheoloških lokaliteta bez fizičkog iskopavanja ili narušavanja struktura ispod zemlje. Ova metoda obuhvaća različite tehnike, kao što su pregled povijesnih karata, zračnih snimki, LiDAR-sko skeniranje, upotreba GPS i GIS tehnologija u dokumentiranju nalazišta i sl.

¹⁶ Geoportal DGU, <https://geoportal.dgu.hr/>.

¹⁷ Evans, Jones 1977; Hanson 2005. Razlike u boji i obrascu vegetacije mogu ukazivati na strukture ispod površine zemlje poput temelja ili jaraka. Analizom ovih vizualnih indikatora mogu se identificirati potencijalna nalazišta bez iskopavanja što omogućava manje invazivan pristup istraživanju.

Karta 2. Moguće arheološke strukture na položaju Poljska ulica – Nogometno igralište (k. č. 3534) (Digitalni ortofoto 2017. i 2018. 1: 1000, GeoportalDGU).

Lokalitet Gradina

Lokalitet Gradina u šumi Marči (k. č. br. 1362, kat. općina Obreška), u neposrednoj blizini Nove Marče, otprije je poznat u literaturi i u lokalnoj zajednici.¹⁸ Međutim, o lokalitetu nema mnogo informacija te na ovom položaju nikada nisu vršena arheološka istraživanja. Lokalitet se nalazi na manjoj uzvisini od 158 metara nadmorske visine, tik uz rijeku Glogovnicu i izvor vode s istočne strane. Preko rijeke pogled se prostire na Dubravu, važan srednjovjekovni posjed.¹⁹ Istočno od Nove Marče nalazi se Stara Marča, gdje se u razdoblju srednjeg vijeka nalazio samostan Reda kanonika Svetog groba Gospodinova u Jeruzalemu.²⁰

Na topografskim kartama ovaj je položaj poznat pod nazivom Gradina. Toponim upućuje na moguće postojanje arheoloških ostataka. S obzirom na to da se položaj nalazi u gустoj šumi, LiDAR-ski podaci izvrsno pokazuju postojanje antropogeno načinjenih pravilnih struktura.²¹ Nakon pregleda ustupljenih LiDAR-skih snimaka (Karta 3), topografskih karata te dostupne literature,²² odlučeno je provesti preliminarni terenski pregled položaja. Na lokalitetu nisu pronađeni površinski arheološki nalazi, što i ne treba čuditi s obzirom na to da nisu vršena

18 Horvat 2018, 43.

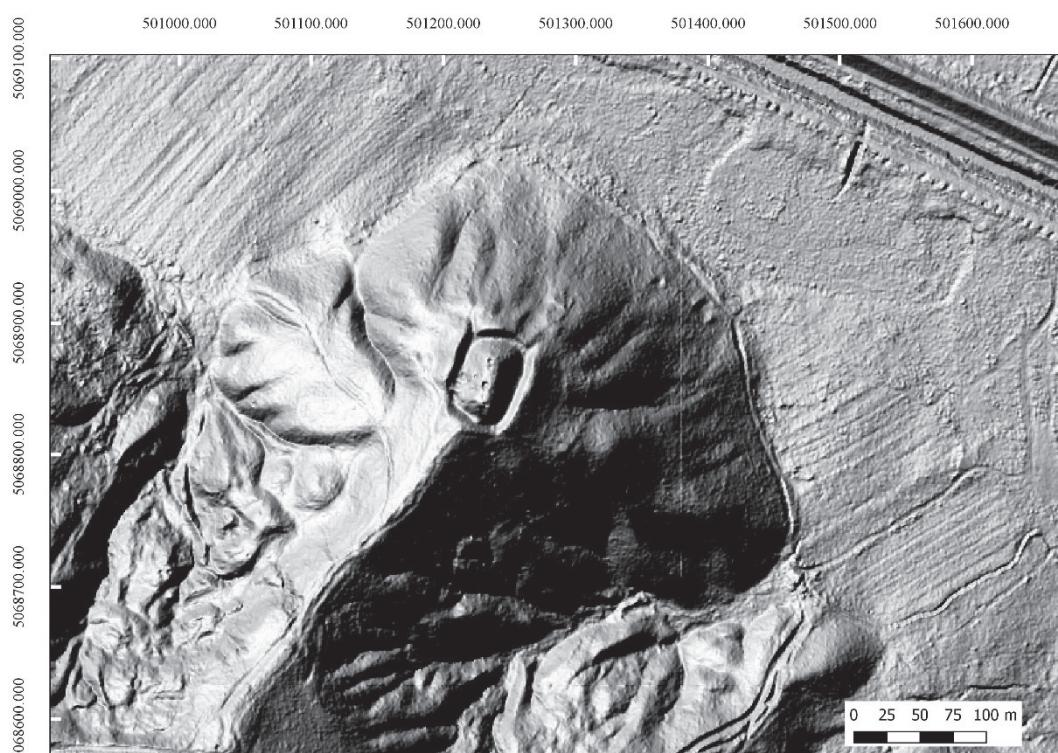
19 Cepetić 2013.

20 Horvat 2018, 43.

21 LiDAR (engl. *Light Detection and Ranging*) je sustav za lasersko snimanje terena iz zraka. Primjena LiDAR podataka u arheologiji omogućuje otkrivanje umjetno napravljenih struktura od strane čovjeka koji nisu uočljivi na površini ili su nedostupni zbog guste vegetacije i izoliranosti položaja.

22 Položaj lokaliteta Gradina uočen je na LiDAR-skim snimkama tijekom istraživanja u sklopu projekta „Geo-SAVAGE“ (Hrvatski geološki institut, voditelj M. Špelić) koji je pratilo Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske te koji je financiran sredstvima iz Nacionalnog plana oporavka i otpornosti 2021. – 2026. – NextGenerationEU. Ovim putem najljepše zahvaljujemo dr. sc. Marku Špeliću na ukazanim podacima i na iznimnom doprinosu projektu „Kloštar prije Kloštra“.

oranja, a lokalitet nije devastiran. Uočeni su jarci i zemljani bedemi u visini oko 2 metra te je zabilježen i fotografiran njihov položaj (Slika 2). Zbog istaknutih jarka i zemljanih bedema uokolo središnje ovalne uzvisine, lokalitet nedvojbeno pripada primjerima nizinskih srednjovjekovnih gradišta.²³ O lokalitetu ne znamo gotovo ništa. Za pretpostaviti je kako je položaj mogao služiti u obrambene svrhe i kao svojevrsna stražarnica. Okoliš lokaliteta poprilično je obrastao, a turistička i interpretacijska signalizacija ne postoje. Zbog iznimnog potencijala, u budućnosti bi bilo poželjno izvršiti arheološka istraživanja radi utvrđivanja datacije lokaliteta i kulturnih slojeva.

Karta 3. Položaj Gradina prikazan na LiDAR snimci (izradio M. Špelić, uz odobrenje Državne geodetske uprave).

23 Tkalčec, Sekelj Ivančan 2004.

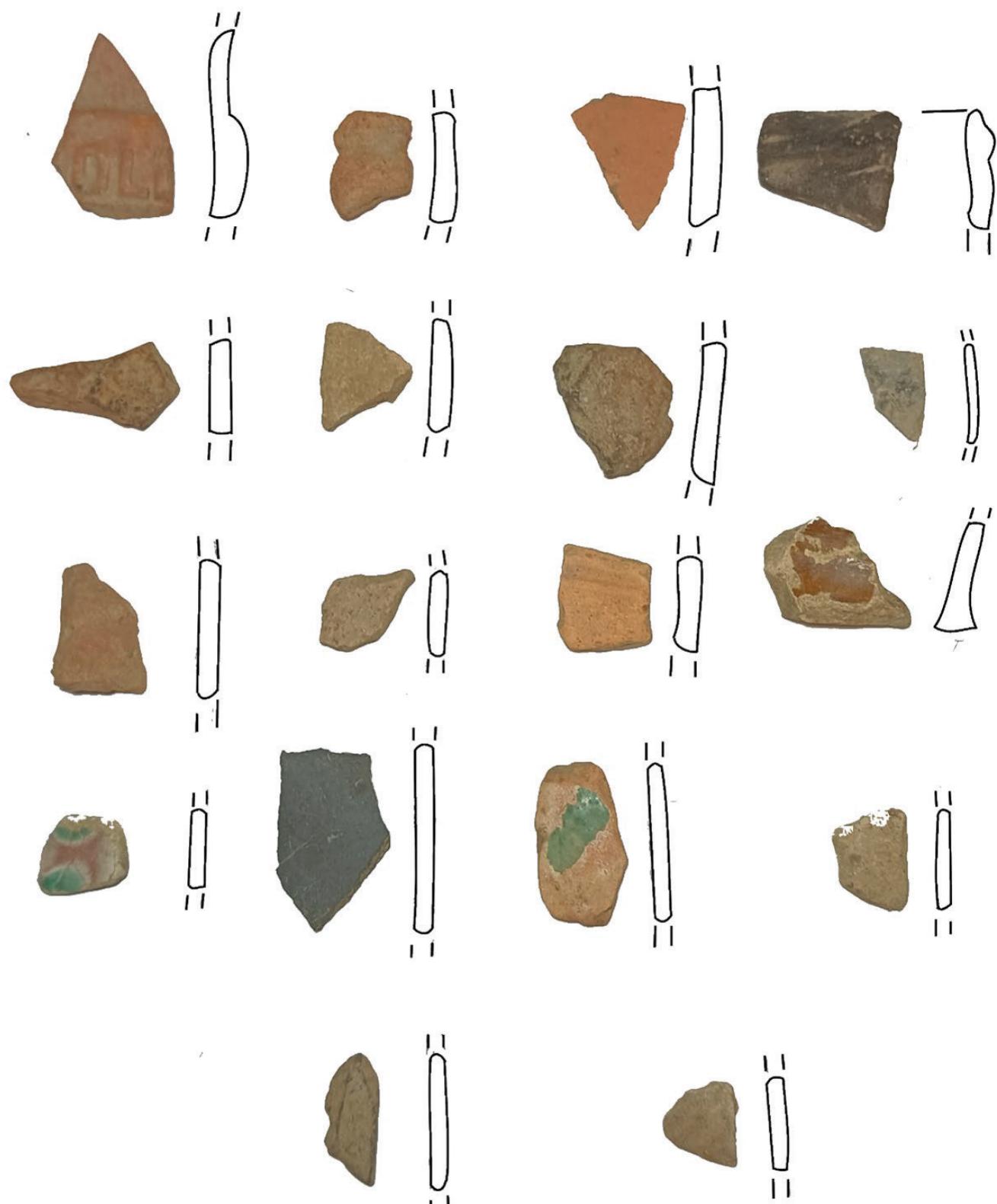

Slika 2. Vidljivi jarni i zemljani bedemi na lokalitetu Gradina
(snimili M. Špelić – gornja fotografija i L. Šejić – donja fotografija).

Zaključak

Navedeni rezultati arheološkog terenskog pregleda, kartografskih istraživanja i LiDAR podataka pokazali su da Općina Kloštar Ivanić ima iznimski potencijal za provođenje sondažnih arheoloških istraživanja. Spomenute neinvazivne metode, koje minimalno utječu na krajolik, potvrđile su prisutnost arheoloških nalazišta. Zbog velikog broja površinskih nalaza i mogućih arheoloških lokaliteta, potrebno je provesti probna iskopavanja kako bi se odredila vremenska i kulturna pripadnost nalazišta. Pronađeni tragovi ukazuju na kulturnu aktivnost kroz razna povijesna razdoblja, što potvrđuje kontinuiranu prisutnost stanovništva na ovome području. Reljeftne karakteristike, blizina izvora, bogatstvo šumskih resursa i povoljni uvjeti za poljoprivredu učinili su Kloštar Ivanić privlačnim za naseljavanje i strateški važnim kroz povijest. Međutim, važno je za napomenuti kako je najranija povijest općine i dalje nepoznata te ne znamo mnogo o naseljenosti Kloštar Ivanića prije kasnog srednjeg vijeka i ranog novog vijeka. Daljnja arheološka istraživanja pridonijela bi otkrivanju prvih tragova naseljavanja ovog područja, što bi dodatno obogatilo kulturnu i turističku ponudu općine.

TABLA 1

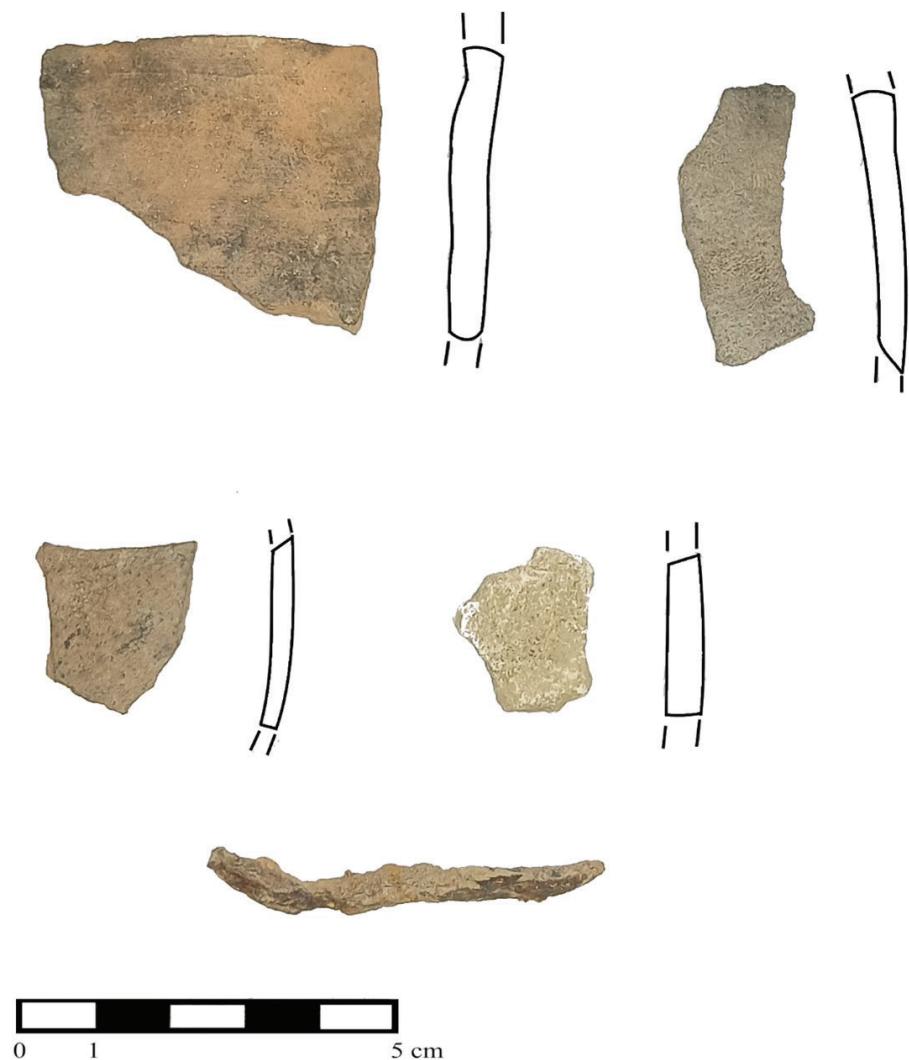
0 1 5 cm

TABLA 2

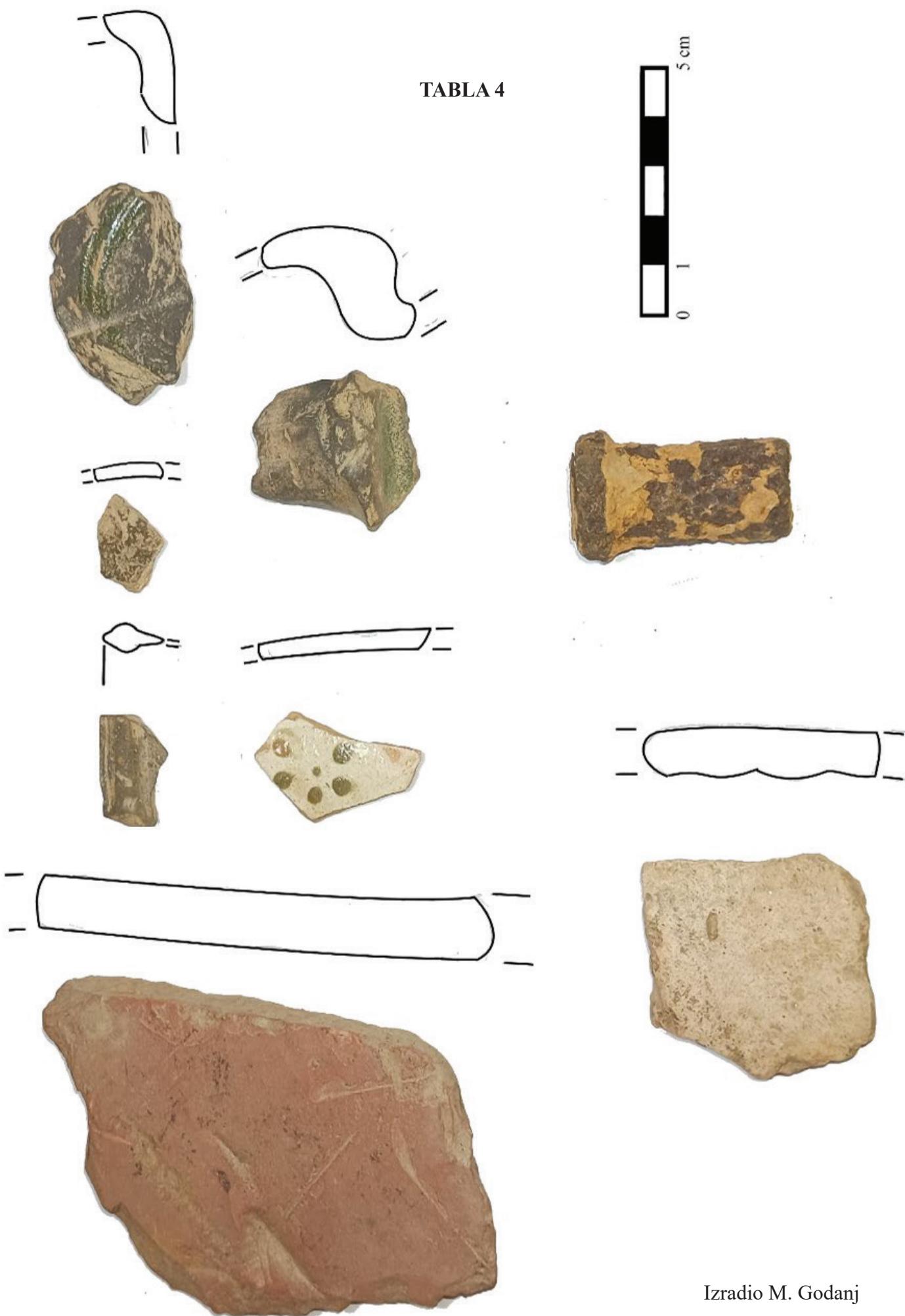
Izradio M. Godanj

TABLA 3

Izradio M. Godanj

TABLA 4

Izradio M. Godanj

Bibliografija

- Evans, Jones 1977 – R. Evans, R.J.A. Jones, Cropmarks at two archaeological sites in Britain, *Journal of Archaeological Science* 4, 1977, 63–76.
- Hanson 2005 – W. S. Hanson, Sun, sand and sea: Creating Bias in the Archaeological Record, From the Air. *Understanding Aerial Archaeology* (ur./eds.: K. Brophy, D. Cowley), Tempus, Stroud, 2005, 73–85.
- Vinski Gasparini 1973 – K. Vinski Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Filozofski fakultet u Zadru, 1973.
- Kruhek 1978 – M. Kruhek, Ivanić-Grad: prošlost i baština, in: *Ivanić-Grad: prošlost i baština Kezele, B., Krnjević, V., Rajčević, J. (ur./ed.)*, Narodno sveučilište Ivanić-Grad, 1978, 5–69.
- Tonc 2013 – A. Tonc, Terenski pregledi područja izgradnje novih cestovnih pravaca., *Ann. Inst. archaeol.* IX, 2013, 175–182.
- Registar 1990 – *Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske*, Muzejsko društvo sjeverozapadne Hrvatske, 1990.
- Gusar 2007 – K. Gusar, Kasnosrednjovjekovna i novovjekovna glazirana keramika s lokaliteta Sv. Križ u Ninu, *Archaeologia Adriatica* 1/1, 2007, 175–198.
- Rudež 1994 – B. Rudež (ur./ed.), *900 godina Ivanića: zbornik*, Kloštar Ivanić; Ivanić Grad; Križ: Odbor za obilježavanje 900. obljetnice Ivanića, 1994.
- Cepetić 2013 – M. Cepetić, Granice srednjovjekovnih biskupskih posjeda Dubrave, Ivanića i Čazme, *Starohrvatska prosjjeta III/40*, 2013, 217–232.
- Tkalčec 2001 – T. Tkalčec, Gotičke keramičke čaše iz Glogovnice i Ivanca Križevačkog kraj križevaca i Gudovca kraj Bjelovara, *Prilozi Instituta za arheologiju* 18, Zagreb, 213–234.
- Zglav-Martinac 2010 – H. Zglav-Martinac, Kasnosrednjovjekovna i novovjekovna keramika s premazom s lokaliteta Plemićki grad Vrbovec, *Burg Vrbovec u Klenovcu Humskome: Deset sezona arheoloških istraživanja*. Zagreb: Muzeji Hrvatskog zagorja; Institut za arheologiju, 2010. 223–233.
- Radić, Bojčić 2004 – M. Radić, Z. Bojčić, *Srednjovjekovni grad Ružica*, Osijek, 2004.
- Krmpotić 2014 – M. Krmpotić, Kasnosrednjovjekovno i novovjekovno keramičko posuđe, U: *Stari grad Barilović. 10 godina arheoloških istraživanja*, Azinović Bebek A., Krmpotić M. (ur./eds.), Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb, 76–91.
- Horvat 2018 – Z. Horvat, Samostan u Marči - ostaci ostataka, *Cris XX/I*, 2018, 43 - 49.
- Tkalčec, Sekelj Ivančan 2004 - T. Tkalčec, T. Sekelj Ivančan, Primjeri nizinskih srednjovjekovnih gradišta u središnjoj Hrvatskoj - uloga vode u funkciji obrane, *Hrvatske Vode* 12, 2004, 17–27.

Internetske stranice

Geoportal DGU, <https://geoportal.dgu.hr/>. Pristupljeno 10. 11. 2024.

Prapovijest Kloštar Ivanića: tragovi života u brončanom dobu

Dina Kurešić

Uvod

Najstarije razdoblje ljudske povijesti predstavlja prapovijest koja se sastoji od kamenog i metalnog doba, a svako od njih se dijeli na dodatne faze. Tako postoji starije, srednje i mlađe kameno doba, dok se metalno doba dijeli na bakreno, brončano i željezno doba. Ovakva periodizacija prapovijesti nastala je na temelju istraživanja promjena u materijalnoj i duhovnoj kulturi ljudskog roda te su izdvojena razdoblja koja se svojim obilježjima razlikuju od drugih razdoblja.¹

Brončano je doba dio prapovijesti kada bronca (legura bakra i kositra) postaje glavna sirovina za izradu predmeta koji su se koristili u svakodnevnom životu, poput oruđa, oružja, dijelova nošnje i posuđa.² Upravo se u metalnom, odnosno brončanom dobu javljaju prvi tragovi ljudske prisutnosti u Kloštar Ivaniću.

Ostava u Kloštar Ivaniću

O najranijoj prošlosti Kloštar Ivanića svjedoči ostava iz kasnog brončanog doba (oko 1100. godine prije Krista), koja je pronađena 1967. godine tijekom polaganja cijevi naftovoda jugozapadno od ciglane te se danas čuva u Arheološkom muzeju u Zagrebu.³ S obzirom na to da ostava nije pronađena tijekom arheoloških iskopavanja, ona se definira kao slučajni nalaz. Ostava pripada razdoblju kulture polja sa žarama koju obilježava spaljivanje pokojnika te ukop u žarama, odnosno urnama. Uz groblja i naselja, ostave predstavljaju još jedan važan izvor informacija o životu ljudi u prošlosti. One se mogu definirati kao skupina namjerno zakopanih predmeta koji nisu pronađeni u kontekstu grobova ili u kontekstu naseobinskih struktura. Kao fenomen, javljaju se na području Europe još od mlađeg kamenog doba, a najbrojnije i najveće ostave potječu iz kasnog brončanog doba.⁴ Ostave predstavljaju vrlo važan arheološki izvor podataka jer su pokazatelji tipološke i stilske raznovrsnosti predmeta, svjedoče o obrascima komunikacije i predstavljaju regionalne tradicije obrade metala. Osim toga, govore o ljudima koji su živjeli u vrijeme kada su te ostave deponirane. Prema predmetima, može se govoriti o

---

1 Težak-Gregl 2017, 16.

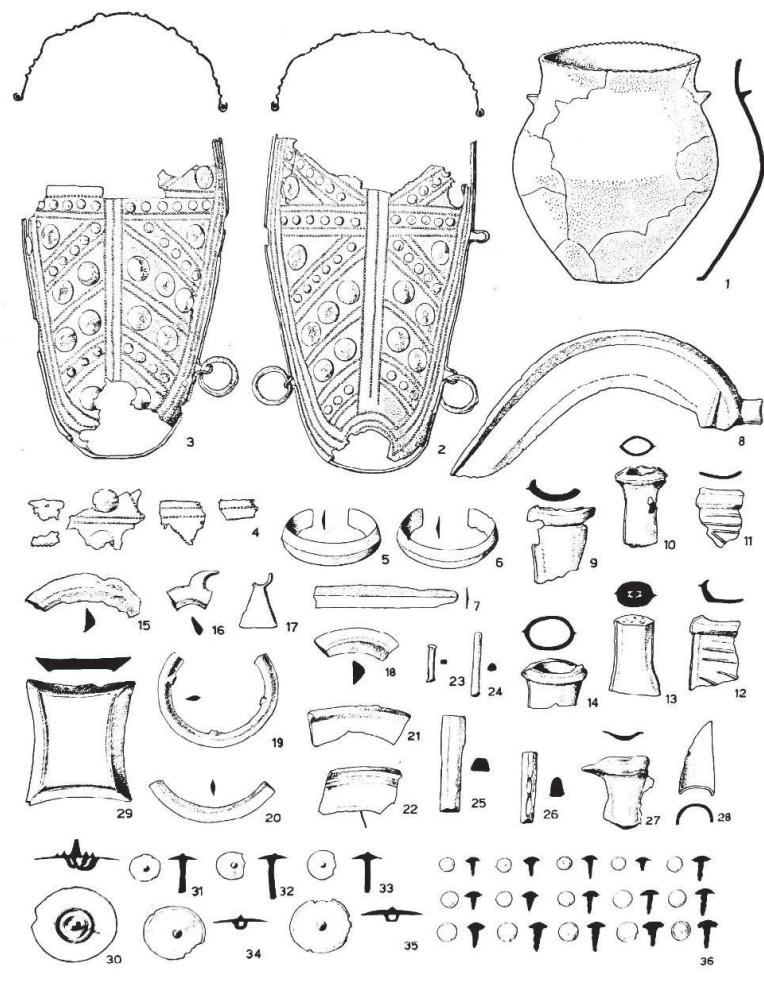
2 Težak-Gregl 2011, 88; Ložnjak Dizdar 2021, 24.

3 Vinski Gasparini 1973, 181.

4 Ložnjak Dizdar, Potrebica 2017, 85.

načinima ratovanja, defenzivnoj vojnoj opremi, proizvodnji hrane, svakodnevnim kućanskim poslovima, dijelovima nošnje i o statusu tadašnjih ljudi.⁵ U odnosu na prethodna razdoblja, broj ostava raste u brončanom dobu, pogotovo u kasnom brončanom dobu.⁶

Dio ostave Kloštar Ivanić je uništen i raznesen, a ono što je ostalo – 277 predmeta, pronađeno je u keramičkom čupu na dubini od 1,5 metara.⁷ Svi pronađeni predmeti (narukvice trokutastog presjeka, privjesci, okrugla ukrasna ploča s trnom, zakovice, šuplje sjekire, srp i tuljci dlijeta) izrađeni su od bronce (Slika 1).

Slika 1. Prikaz predmeta iz ostave Kloštar Ivanić (Vinski Gasparini 1973, TAB. 96).

Najznačajniji predmeti pronađeni u ovoj ostavi su knemide s oputama (štitnici za potkoljenice) i ingot. Knemide su izrađene od bijele bronce, „punkt-bukel“ tehnikom (Slika 2). To bi

5 Marciuš 2022, 30.

6 Ložnjak Dizdar, Potrebica 2017, 12.

7 Vinski Gasparini 1973, 181.

značilo da se u leguri bronce nalazi veći postotak kositra od postotka bakra te da se ornamenti na knemidama sastoje od iskucanih točkica i nejednakih izbočina.⁸

Slika 2. Knemide pronađene u ostavi Kloštar Ivanić (Arheološki muzej u Zagrebu, Zbirka nalaza kasnobrončanodobnih ostava).

Sljedeći važan predmet pronađen u ostavi jest ingot (poluproizvod, metal za daljnju obradu) izrađen od bakra, u obliku raširene volovske kože koji se još naziva i ingot keftiu tipa. Ingoti ovakvog tipa karakteristični su za egejski prostor, a služili su kao sredstvo plaćanja prilikom trgovine ili razmjene. Nalaz ingota u ostavi Kloštar Ivanić predstavlja jedinstven nalaz na hrvatskom području te svjedoči o komunikaciji i kontaktima prostora međurječja Drave, Save i Dunava sa Sredozemljem.⁹

Unatoč tome što je dio ostave uništen, ona predstavlja važan nalaz kasnog brončanog doba. To se očituje u nazivu III. horizonta ostava kasnog brončanog doba, kojeg je K. Vinski Gasparini imenovala upravo po Kloštar Ivaniću.¹⁰

---

8 Vinski Gasparini 1973, 138–139.

9 Vinski Gasparini 1973, 140.

10 Vinski Gasparini 1973.

Zaključak

Ostava iz kasnog brončanog doba u Kloštar Ivaniću predstavlja vrijedan doprinos razumijevanju prapovijesti ovoga, ali i šireg europskog područja. Pronađeni artefakti, uključujući knemide i ingot, svjedoče o metalurškoj tradiciji i značajnim vezama koje su postojale između prostora međurječja Drave, Save i Dunava i mediteranskog prostora.

Unatoč uništenju dijela ostave, očuvani predmeti nude dragocjene uvide u tehnike izrade i stilsku raznolikost. S obzirom na značaj ovog nalaza, valjalo bi provesti arheološka iskopavanja u Kloštar Ivaniću kako bi se nadopunila naša znanja o prapovijesti te općenito o prošlosti mjesta.

Bibliografija

Ložnjak Dizdar, Potrebica 2017 – D. Ložnjak Dizdar, H. Potrebica, *Brončano doba Hrvatske u okviru srednje i jugoistočne Europe*, Meridijani, Centar za prapovijesna istraživanja, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za arheologiju, 2017.

Marciuš 2022 – B. Marciuš, Arheološka slika brončanog doba Međimurja, in Marciuš, B. (ed.), *Na raskrižju promjena: Međimurje u brončanom dobu*, Muzej Međimurja Čakovec, 2022, 13–31.

Težak-Gregl 2011 – T. Težak-Gregl, *Uvod u prapovijesnu arheologiju*, Leykam international, 2011.

Težak-Gregl 2017 – T. Težak-Gregl, *Prapovijest hrvatskih zemalja, 1. sv.: Hrvatske zemlje od starijeg kamenog do bakrenog doba*, Leykam international, 2017.

Vinski Gasparini 1973 – K. Vinski Gasparini, *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Filozofski fakultet u Zadru, 1973.

Antičko razdoblje na području Kloštar Ivanića

Leo Šiletić

Uvod

Dok u prapovijesti imamo ponešto dokaza o ljudskom djelovanju i životu ljudi na našem prostoru, odnosno na prostoru Moslavine, o antičkom periodu ljudske povijesti na području Kloštar Ivanića i okolice postoji jako malo podataka. U ovom radu ćemo preko osnovnih podataka proći kroz antiku ovoga područja i pokušati doći do odgovora na pitanja: tko je bio ovdje i što se događalo na ovom području.

Predrimsko razdoblje

Nakon kulture polja sa žarama i ostave iz Kloštar Ivanića, na ovom području iz antičkih izvora prepoznajemo razna ilirska plemena.¹ Na području Kloštra, nalazilo se pleme Varcijana (Karta 1). S obzirom na to da se radi o manjem plemenu, o njima se ne zna mnogo.² Spominje ih Plinije (*Plin. Nat. hist.* 3, 146-147), no o njihovim karakteristikama, njihovom životu i ostavštini nemamo konkretnih tragova. Jedino se spominje da su bili unovačeni u rimsku vojsku³ te da su ime dobili prema do sada neubiciranom naselju Varccia.⁴ Doduše, možemo prepostaviti da su bili povezani s okolnim, utjecajnijim ilirskim plemenima poput Kolapijana na jugu i jugozapadu, Jasima na sjeveru te Breucima na jugoistoku.⁵ Dolaskom Kelta, možemo prepostaviti određene utjecaje na Ilirska plemena, te naponsljetu i sukobe s Rimljanima.

---

1 Matijašić 2009, 39.

2 Ibid.

3 Matijašić 2009, 187.

4 Wilkes 1996, 217.

5 Wilkes 1996, 81.

Karta 1. Plemena na području Ilirika (Matijašić 2009, 264–265).

Rimska osvajanja

Ratovi Rima s Ilirkom su ekstenzivno dokumentirani i obrađivani, no na području Moslavine najbolje su nam poznati ratovi sa Segestikom kod Siska.⁶ Područje na kojem su se nalazili Varcijani nije bilo dijelom Batonovog ustanka, no Oktavijanov pohod prema Segestici 35. g. pr. n. e. djelomično je zahvatilo i prostor Varcijana. Naime, tijekom opsade Segestike, očekivala se pomoć iz smjera sjevera, no Rimljani su tu pomoći uspješno zaustavili. Ne spominje se direktno da se radilo o Varcijanima, no za pretpostaviti je da se radi upravo o njima i Jasima s obzirom na to da su bili najbliži, a Kolapijani su poraženi na putu do Segeste.⁷ Nakon gušenja Batonovog ustanka (9. g. n. e.) i zauzimanja ovih prostora, cijelo područje postaje dijelom provincije Panonije,⁸ dok urbanizacija ovih prostora počinje za vrijeme vladavine Flavijevaca.⁹

⁶ Wilkes 1996, 206.

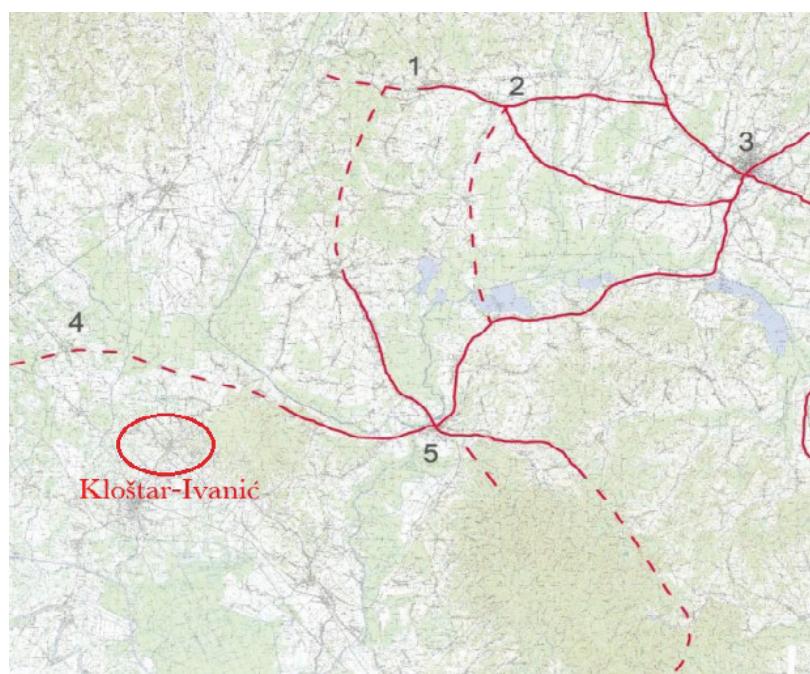
⁷ Matijašić 2009, 152–153.

⁸ Wilkes 1996, 206–207.

⁹ Wilkes 1996, 256.

Antičke ceste

U rimskom razdoblju postoji nekoliko razina rimskih prometnica. Najvažnije su se nalažile uzduž rijeka Save i Drave.¹⁰ Između njih su se granale lokalne ceste te tako imamo nekoliko prometnica koje prolaze područjem Panonije, no velike prometnice nisu ubicirane na području Kloštar Ivanića.¹¹ S obzirom na koncentraciju nalaza i povijesne izvore, prepostavlja se da je sjeverno od današnjeg Kloštar Ivanića prolazila cesta od lokalne važnosti pod nazivom *Via antiqua*. Ta prometnica nalazila se na području današnje Stare Marče te se prepostavlja da je povezivala područje današnjeg Lupoglava s naseljem današnjeg Kloštar Ivanića te se nastavljala sve do Čazme gdje je bilo sjecište putova.¹² U Antoninovom *Itineraru* spomenuta je cesta koja se prostirala od Andautonije do Siscije koja je možda bila najbliža velika prometnica iz tog razdoblja na koju su se nadovezivale lokalne ceste,¹³ dok Burdigalski *Itinerar* spominje nekoliko lokacija na putu između Ptuja i Siska s ovog moslavačkog područja, koje do sada nisu u potpunosti ubicirane, no moglo bi ih se povezati s mogućim postojanjem naselja na području Kloštar Ivanića ili okolice.¹⁴

Karta 2. Položaj Kloštar Ivanića u odnosu na ubicirane antičke prometnice
(Cepetić-Rogić 2015, 91, obradio L. Šiletić).

10 Šišić 2004, 55.

11 Cepetić-Rogić 2015, 86.

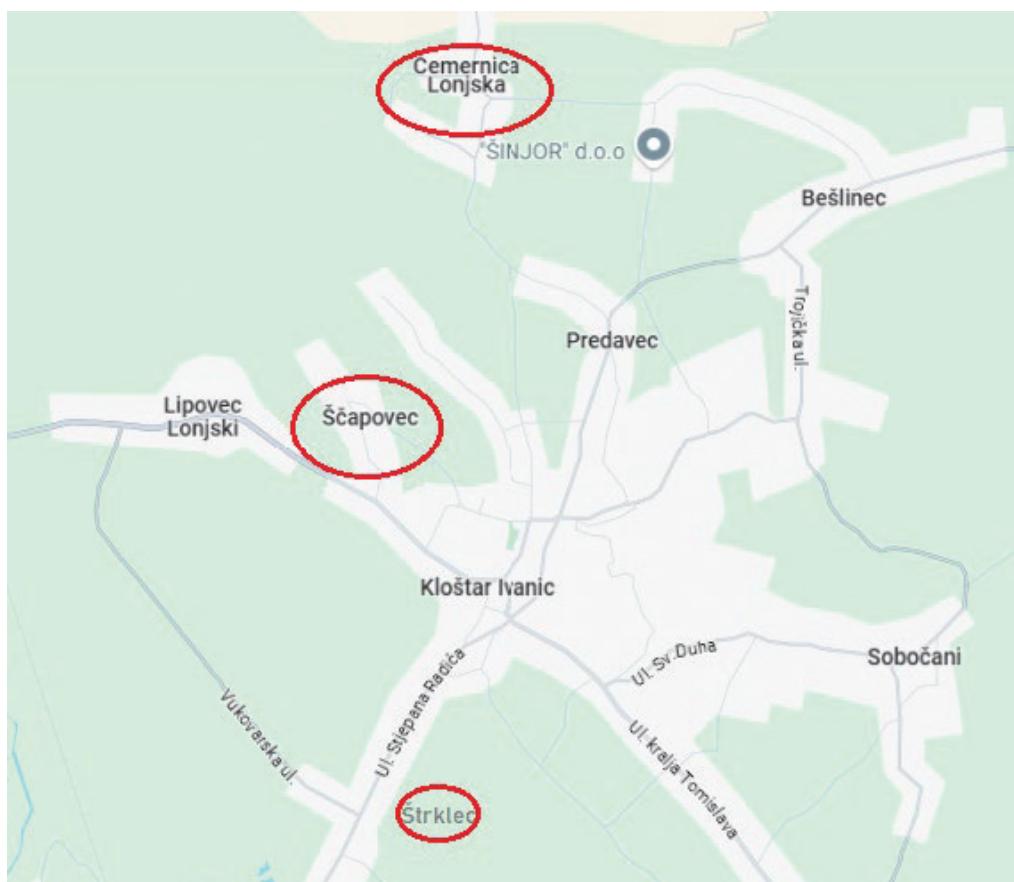
12 Cepetić-Rogić 2015, 89.

13 *Itinerarium Antonini Augusti*, 265.

14 *Itinerarium Burdigalense sive Itinerarium Hierosolymitanum*, 561–562.

Antički nalazi

Nalaza iz antičkih razdoblja na prostoru Moslavine kronično nedostaje, barem kada je riječ o Kloštar Ivaniću i bližoj okolini. Tijekom terenskih pregleda, pronađeno je nešto fragmenata keramike koji bi pripadali razdoblju antike na području Čemernice, Ščapovca i Štrkleca, no ne u dovoljnoj koncentraciji da bi dobili neku detaljniju sliku o životu na ovom prostoru u vrijeme antike.¹⁵ Najблиži konkretniji nalaz iz razdoblja antike na ovom području je *Villa Rustica* na lokalitetu Sipćina u Okešincu. Riječ je o ladanskom imanju relativno velikih dimenzija koje se datira između 1. i 4. stoljeća n. e.¹⁶

Karta 3. Lokacije s nalazima antičkog materijala (Google Maps, obradio L. Šiletić).

15 Koren, Bakšić Pavlović 2023, 116–119.

16 Čataj 2018, 13.

Zaključak

Iako je područje Kloštar Ivanića naseljeno još od prapovijesti, u razdoblju antike nam nedostaju ključni dokazi o postojanju pravog naselja. Antičke ceste prolaze kroz ovo područje, no za sada nemamo potvrđenu niti jednu prometnicu koja je mogla prolaziti Kloštar Ivanićem. Slučajni nalazi i nalazi pronađeni rekognosciranjem područja nam daju fragmentiranu sliku što se ovdje dešavalо u razdoblju antike te se moramo pouzdati na informacije iz ranijih ili kasnijih razdoblja. Trenutačno možemo samo pretpostavljati tko je živio i na koji način na području Kloštar Ivanića u antici. Daljnji arheološki terenski pregledi i arheološka istraživanja odgovorila bi na mnogobrojna pitanja o antičkom periodu u ovome kraju.

Bibliografija

Cepetić-Rogić 2015 – M. Cepetić-Rogić, „Biskupski posjedi Dubrava, Ivanić i Čazma u 12. i 13. stoljeću: teritorijalna organizacija, naselja i spomenici“, doktorska disertacija, Filozofski Fakultet u Zagrebu, 2015.

Čataj 2018, L. Čataj, „SIPČINA U OKEŠINCU: ladanjski život u antičko doba“, Hrvatski Restauratorski Zavod, Zagreb, 2018.

Koren, Bakšić Pavlović 2023, Ž. Koren, N. Bakšić Pavlović, „Spojna cesta od obilaznice Vrbovca (D28) do Ivanić Grada (D43), duljine oko 18,6 km, knjiga ½“, Hrvatske Šume d.o.o., Zagreb, 2023.

Matijašić 2009, R. Matijašić, „Povijest Hrvatskih Zemalja u Antici do Cara Dioklecijana“, Leykam International, Zagreb, 2009.

Šišić 2004, F. Šišić, „Povijest Hrvata : Pregled povijesti hrvatskog naroda – dio prvi (600.-1526.)“, Marjan Tisak, Split, 2004.

Vinski-Gasparini 1973, K. Vinski-Gasparini, „Kultura Polja sa Žarama u Sjevernoj Hrvatskoj“, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski Fakultet Zadar, 1973.

Wilkes 1996, J. Wilkes, „The Illyrians, Wiley – Blackwell“, Oxford, 1996.

Antički izvori

Antoninov Itinerer: *Itinerarium Antonini Augusti*, Nepoznati autor, eng. prijevod: ToposText (<https://topostext.org/work/687>)

Burdigalski Itinerer: *Itinerarium Burdigalense sive Itinerarium Hierosolymitanum*, Nepoznati autor, eng. prijevod: ToposText (<https://topostext.org/work/231>)

Plinije: *Plin. Nat. hist. = Plinius Caecilius Secundus, Naturalis Historia*, hrv. prijevod dijela teksta: Plinije Stariji, Zemljopis starog Svijeta (*Naturalis historia* III, IV, V i VI), prev. i kom.: Uroš Pasini, Split 2004, eng. prijevod: Pliny the Elder, *The Natural History*, John Bostock, London 1855.

Od biskupskog posjeda do središta vjerskog i društvenog života: Kloštar Ivanić u srednjem vijeku

---

Ivan Pendelić i Paula Špek

Uvod

Naselje Kloštar Ivanić u ranom srednjem vijeku bilo je dijelom Donjopanonske kneževine Franačkog carstva.¹ Relativno kratka franačka prisutnost doprinijela je širenju kršćanstva u našim krajevima, a posljedično i nastajanju organizacijskih jedinica župa. One su bile središta prvih crkvenih župa te najranije političke teritorijalne organizacije.² Međutim, povijest naselja Kloštar Ivanić prije 13. stoljeća, zbog nedostatka pisanih izvora, i dalje nije sasvim poznata, stoga je teško govoriti o njegovu ranom ustrojstvu.³ Jasno je ipak da je ono bilo dijelom srednjovjekovne Slavonije te samim time i Zagrebačke biskupije osnovane najkasnije 1094. godine.⁴ Unatoč spominjanju dubravske šume u imenovanju biskupskih posjeda Zagrebačke biskupije krajem 11. stoljeća prvi spomen ovog naselja pouzdano se može pronaći tek u povelji biskupa Stjepana II. 1246. godine. Do tog je trenutka županija postala konačnom administrativnom jedinicom cjelokupnog područja Slavonije⁵ koje je još nakon smrti posljednjeg Trpimirovića, Stjepana II. oko 1090. godine dospjela pod ugarsku vlast.⁶

Naselje Kloštar Ivanić u toj se politički zamršenoj slici srednjovjekovne Slavonije razvijalo kao dio biskupskog posjeda Zagrebačke biskupije pod nazivom Ivanić. On je izvorno bio dio dubravskog posjeda, no slijedeći želju biskupa za boljom teritorijalnom organizacijom u drugoj polovini 13. stoljeća došlo je do odvajanja ova dva posjeda. Ivanić je tada postao zasebno upravno područje, sa središtem u današnjem Kloštar Ivaniću.⁷ Granice ovog biskupskog posjeda bile su određene ispravom kralja Emerika iz 1201. godine. Područje Ivanića prostiralo se do rijeke i potoka Glogovnice na istoku i sjeveru, potoka Stara Zelina na zapadu i toka Starog Črnca na jugu (karta 1), a od 15. stoljeća se zbog granica određenih rijekama i potocima područje posjeda Ivanića naziva i *Otok Ivanić*.⁸

---

1 Cepetić 2015a, 20.

2 Isto.

3 M. Cepetić prepostavlja da je naselje tek za vrijeme biskupa Stjepana II. doživjelo svojevrsni procvat, a da je do tog trenutka postojalo manje naselje s kapelom ili crkvom sv. Ivana Krstitelja. Usp. Cepetić 2016, 6.

4 Raukar 1997, 10.

5 Cepetić 2015a, 38.

6 Raukar 1997, 58.

7 Usp. Cepetić 2013, 225.

8 Isto 226.

Srednjovjekovni Kloštar Ivanić: utvrda sukoba, vjere i povijesne opstojnosti

Kloštar Ivanić pozicioniran je u središtu biskupskog posjeda Ivanić na uzdignutom brežuljku. Iako njegovo postojanje nije dokazano prije dolaska Stjepana II. na čelo Zagrebačke biskupije, njegova forma s dvostrukim gradištem upućuje na raniji nastanak ovog naselja.⁹ Njegove su jezgre izvjesno bile pozicionirane na istočnom, uzvišenijem dijelu i kasnijem administrativnom i obrambenom središtu, dok se naselje širilo prema zapadu. U njegovom su se obrambenom središtu, prema povijesnim izvorima, nalazili stari kaštel i najranija kapela ovog područja posvećena sv. Ivanu Krstitelju (karta 2).¹⁰ Ovaj je titular kasnije nadjenut i kasnogotičkoj franjevačkoj crkvi 1508. godine,¹¹ stoga ne čudi da suvremenici istraživači porijeklo toponima Kloštar Ivanića povezuju upravo sa sv. Ivanom Krstiteljem.¹² Međutim, i prije prvog spomena navedene kapele je, u prvoj polovini 13. stoljeća, započeta izgradnja crkve sv. Marije koja je označila formaciju Kloštar Ivanića kao značajnog središta širih moslavačkih područja.¹³

Već spomenuti ivanički kastrum utvrdio je biskup Ivan I. oko 1290. godine, dok je novi biskupski dvor dao nekoliko desetljeća kasnije sagraditi biskup Ladislav II. de Kobol.¹⁴ Novi se kastrum spominje po prvi put u kontekstu predijalne bune iz 1336. godine kada su biskupski predijalci¹⁵ htjeli zauzeti i opljačkati biskupski dvor, no oni u tom pothvatu, zbog dobrog obrambenog sustava dvora, ipak nisu uspjeli.¹⁶ Razlog ovom pokušaju izvjesno je bilo nezadovoljstvo predijalaca s biskupskim prohtjevima u vezi dodatnih plaćanja desetine na ivaničkom prediju, a jednako tako i odluka Ladislava de Kobola¹⁷ kojom zabranjuje svećenicima da odriješe grijeha za otimanje crkvene imovine, ubojstvo, krivokletstvo i palež.¹⁸ Nezadovoljstvo predijalaca

---

9 Cepetić 2015b, 33.

10 Usp. Cvekan 2008, 25., Cepetić 2015b, 38.

11 Vidi poglavljje 4. Crkveni redovi i njihova graditeljska djelatnost, 28.

12 Iako je postojanje kastruma u čijem se sklopu nalazila navedena kapela spomenuto u nekoliko izvora, postojanje ranije kapele/crkve sv. Ivana Krstitelja bit će moguće dokazati tek temeljitim arheološkim iskapanjima. Usp. Cepetić 2015b, 32–33.

13 Usp. Cepetić 2015b, 33.

14 Cvekan 2008, 25.

15 Predijalci su plemići iz nižeg društvenog sloja, kojima biskupi daju određeni biskupski posjed na upravljanje. Osim brige za održavanje i razvijanje posjeda, predijalac mora osigurati određeni broj vojnika i opremu za njih, kako bi služili biskupskom vojnom banderiju, za čuvanje reda i mira na prostoru biskupskog posjeda i obranu biskupovih posjeda. Predijalac gubi pravo na posjed, ako nema muškog nasljednika, ako se loše brine o posjedu ili ga zapusti i ako se ogluši o biskupove zapovijedi i prekrši njegove upute ili naredbe. U Ivaničkom posjedu se spominje nekoliko predija, a to su Gulinci, Lipovec, Leskovec, Lipenica i Lazec, a prediji su zapravo manji plemički posjedi na kojima su se skupljale desetine i razne daće za biskupe i predijalce. Usp. Adamček 1979, 86–87.

16 Lukinović 2007, 13.

17 Ladislav de Kobol je 1326. godine imenovan zagrebačkim biskupom. Tijekom tog vremena je u vlasništvo biskupije uključio posjede Vinodol, Hrastovica, Leskovac, Grabrovica i Sveti Križ. Vidi: L. Dobronić: *Ladislav iz Kobola 1326–1343*. U: J. Batelja, L. Dobronić, J. Kolarić, Zagrebački biskupi i nadbiskupi. Zagreb, 1995., 103–114.

18 Horvat 1931, 17.

se intenziviralo između 1335. i 1340. godine kada se biskup morao suočiti s mnogim bunama i tužbama koje su nerijetko rezultirale progonima predjalaca s predija te čak prijetnjama ekskomunikacije. Eskalaciji ovih sukoba svjedoči i primjer 13. ožujka 1340. godine kada predjalci tuže biskupa ugarskom kralju.¹⁹ Iako kralj Karlo zahtijeva da se sukobi između biskupa i predjalaca istraže, predjalci se 1340. godine nakon tužbe silom pokušavaju vratiti na svoje predije. Potporu im za to daje i prepošt Dominik, koji je nakon istrage slučaja zahtijevao da se predijalcima omogući povratak na njihove predije.²⁰ Predjalci su iste godine uspjeli protjerati biskupa Ladislava de Kobola iz Ivanića i Čazme koji je, bježeći u Vašku, ekskomunicirao 12 predjalaca.²¹ Međutim, prijetnje izopćenjem iz crkve često nisu urodile plodom, te su se osobe kojima je prijetila navedena kazna i dalje bavile zločinačkim djelima.²² Ovaj je sukob biskupa i predjalaca zbog toga završen tek nakon nekoliko mjeseci, 26. listopada 1340. godine, sudskim procesom u Višegradu. Biskup Ladislav de Kobol uspio je dokazati da pobunjenici nisu slobodni predjalci, već sluge biskupove koje su se pobunile protiv biskupovog autoriteta. Na temelju njihove neposlušnosti im je biskup imao pravo suditi za neposluh. Više predjalaca je pobjeglo prije završetka suđenja, a četvero ih je protjerano s posjeda zagrebačke biskupije.²³

Osim navedene bune se u Ivaniću između 1326. i 1402. godine odvilo još 6 buna - 1326., 1336., 1337., 1339., 1346. i 1402. godine. Iako su urotnici tih često neuspješnih pohoda pljačkali i palili biskupske posjede,²⁴ područje Kloštar Ivanića je sudeći prema povijesnim izvorima u vrijeme srednjeg vijeka ostalo neosvojeno.²⁵ Razlog tome je izvjesno njegova strateški dobra pozicija na brežuljku koja je olakšavala vizualnu komunikaciju sa važnim centrima u njegovoj okolici kao što su Dubrava, Čazma i Zagreb, kao i prirodne barijere koje su služile kao zamjena fizičkim bedemima. Njegovoj obrani pridonosio je i sam kastrum koji je, osim što je bio sjedište župana i biskupa, služio i kao važna točka obrane čitavog naselja.²⁶ Bilo ga je gotovo nemoguće osvojiti, a tek je dolaskom Osmanlija uništen i stavljen van funkcije.²⁷

---

19 Adamček 1979, 92–93.

20 Isto 94–95.

21 Horvat 1931, 19–20.

22 Barbarić 1994, 208.

23 Usp. Adamček 1979, 95–96.

24 Usp. Barbarić 1994, 204–212.

25 Usp. Lukinović 2007, 14.

26 Usp. Cepetić 2015b, 30–35.

27 Isto 35.

Feudalni procvat Kloštar Ivanića

Blizina Zagrebu, ali i velika srednjovjekovna cesta koja je od sjeverozapada, dakle pravcem Zagreb-Križevci, vodila preko Kloštra u Dubravu i Čazmu pogodno su utjecali na gospodarski razvoj posjeda Ivanića.²⁸ On se zbog toga, uz Dubravu i Čazmu, razvio u jedno od feudalnih – rezidencijalnih središta ovih krajeva²⁹ te su njegovi stanovnici imali određena prava koja su zabilježena u povelji biskupa Eberharda Albena 1404. godine.³⁰ Biskup im ovom poveljom potvrđuje već podijeljene slobode koje su uživali od utemeljenja slobodnog naselja Ivanić. Ivanić je naime bio *libera villa*, stoga su njegovi stanovnici imali slobodu biranja seoskog suca, izuzeće od plaćanja poreza te mogućnost oporučnog ostavljanja imanja potomcima.³¹ Potvrdu iste povelje stanovnici Ivanića i njihov predstavnik sudac Blaž traže ponovno nekoliko godina kasnije 1407. godine na audijenciji kod kralja Sigismunda. Kralj uz posredništvo biskupa Eberharda Albena potvrđuje ranije izdanu povelju o pravima trgovista Ivanić i njegovih stanovnika, a istu povelju kasnije potvrđuje i biskup Ivan Alben 1421. godine.³²

Međutim, prava stanovnika nisu jedini značajni podatak iz navedenih povelja. Iz povelje biskupa Eberharda daje se zaključiti da se glavni godišnji sajam od utemeljenja naselja održavao na blagdan Velike Gospe, a povlastice trgovaca sajma potvrđuje i dokument kralja Sigismunda iz 1405. godine.³³ 1438. godine je, uz pomoć bana Matka Tkalcova, kralj Albert dopustio održavanje još dva sajma.³⁴ Ivanićanima je od navedene godine dopušteno održavanje sajma na prvu nedjelju iza Uskrsa, odnosno Bijelu nedjelju, i na blagdan Ivana.³⁵ Na te je dane, kao i tri dana prije i poslije blagdana Velike Gospe, bilo zabranjeno mučenje zatvorenika,³⁶ a u vrijeme pojedinih blagdana poput Petrova, Jurjeva, blagdana sv. Andrije ili Svih svetih prikupljala su se dobra poput brašna, jaja, mesa i ostalih živežnih namirnica.³⁷ Takva davanja u naturalnim dobrima, koja su krajem 14. stoljeća zamijenjena davanjima u novčanim sredstvima, bila su izvor zarade crkvene i svjetovne elite. Isprva su se dobra davala banu, no 1199. godine je kralj Eme-

---

28 Isto, 22.

29 Usp. Cepetić 2015a, 183.

30 Ova povelja je napisana na temelju povelje u kojoj su bila navedena prava trgovista Čazma jer je raniji dokument koji se odnosio na prava Ivanićkog trgovista zagubljen. Stanovnici su na temelju tih prava mogli birati prisežnike, samim time i gradskog suca koji je vodio poslove općine i rješavao sudske sporove. Usp. Adamček 1979, 84–85.

31 Cepetić 2015b, 31.

32 Horvat 1931, 30–31.

33 Isto, 32.

34 Cvekan 2008, 19.

35 Usp. Horvat 1931, 32–33.

36 Cvekan 2008, 19.

37 Usp. Adamček 1979, 82–83.

rik odredio da se sva podavanja moraju ustupiti biskupu.³⁸ Kmetovi su uz to određen dio uroda davali i opaticama u Kloštru koje su zbog naklonosti biskupa i njegove želje da ovaj biskupski posjed uspješno napreduje kod nekih blažih prijestupa smjele donositi i sudske odluke vezanih uz njihove kmetove. Opaticama je biskup također donirao tržnu daču koja se prikupljala na ivanićkom trgu, zajedno s desetinom dobara koju su za biskupa prikupili stanovnici Ivanića.³⁹ Odluku o ovim pravima opatica donio je zagrebački biskup Ivan 1288. godine te time potvrdio darovnicu Stjepana II.⁴⁰

Međutim, jasno je da su navedena davanja uvelike ovisila o urodu. Tome svjedoči i primjer da su na posjedima Ivanića, Čazme i Dubrave 1481. godine izvrsno rodili pšenica i zob, dok je grožđe na navedenim posjedima davalо slab prinos. Iako se vino zbog toga uvozilo s drugih biskupskih posjeda, biskupski su posjedi Dubrava, Ivanić i Čazma bili središte trgovine vinom. Bitno za ove krajeve je bilo i svinjogojstvo kojemu su pogodovale velike površine prekrivene hrastovom šumom.⁴¹

Crkveni redovi i njihova graditeljska djelatnost

Već spomenuta isprava Stjepana II. možda je najvažniji svjedok razvoja srednjovjekovnog naselja Kloštar Ivanića. U njemu naime pronalazimo osim dokaza o postojanju naselja i navod o prvom dokumentiranom ženskom samostanu na području Zagrebačke biskupije.⁴² Prve redovnice koje su boravile u tom samostanu pozvao je Stjepan II. oko 1242. godine, no iste su ubrzo bez dopuštenja napustile samostan. Na zamolbu kralja Bele IV. i njegove žene je biskup u Kloštar doveo druge redovnice koje su u njemu boravile sve do 1551. godine.⁴³ Unatoč povijesnim izvorima koji svjedoče njihovu boravku i djelovanju, do danas ipak nije poznato o kojemu se samostanskom redu radilo.⁴⁴ Međutim, bilo da je riječ o opaticama benediktinkama ili cistercitskimama,⁴⁵ neupitno je da je već prije njihova dolaska započeta gradnja crkve Blažene Djevice Marije.⁴⁶ Ona je nakon odlaska opatica uslijed osmanskih provala postala župnom cr-

---

38 Isto.

39 Adamček 1979, 84.

40 Horvat 1931, 10.

41 Isto, 99–100.

42 Cepetić 2015, 181.

43 Usp. Cepetić Rogić 2016, 6., Horvat 1931, 10.

44 U ispravi pape Nikole V. iz 1450. godine navodi se kako su u Ivaniću djelovale benediktinke, dok drugi izvori upućuju na premonstrantkinje. Biskup Osvald Thuz je, naime, nezadovoljan ponašanjem redovnica, 1. srpnja 1469. podnio žalbu papi Pavlu II. u kojoj ga moli da preseli redovnice na drugi posjed kako bi u Ivanić mogli doći redovnici celestinci sv. Jurja iz Venecije. Spominje kako se u Ivaniću nalaze tri redovnice bez opatice, te da pripadaju redu premonstrantkinja, odnosno redu sv. Norberta. Usp. Lukinović 2007, 16–17.

45 Cepetić Rogić 2016, 11.

46 Isto, 6.

kvom,⁴⁷ a svojom formom svjedoči nastojanju biskupa Stjepana II. da gradnjom crkava u skladu sa suvremenim europskim stilom gotike ostvari kulturni preporod svoje biskupije.⁴⁸

Uz prvotnu crkvu Blažene Djevice Marije biskup Stjepan II. dao je izgraditi opaticama samostan, a oko crkve se nalazilo i prostrano groblje.⁴⁹ Pravilno orijentirana crkva sa svetištem na istoku nekoć je bila manja i niža od današnje te je svod imala samo nad prostorom svetišta. Iako je crkva obnovljena već 1622. godine,⁵⁰ tek velikom obnovom između 1757. i 1759. godine⁵¹ je izgubila vidljive tragove srednjovjekovne graditeljske djelatnosti. Navedena se župna crkva Blažene Djevice Marije u Ivaniću s filijalnom kapelom sv. Nikole u Lupoglavu opisuje, osim u već spomenutom poveljnom pismu biskupa, i u Statutima Zagrebačkog kaptola napisanih 1334. godine. Osim Kloštar Ivanića, ovoj župi je prema njima pripadao prostor na kojem se danas nalaze Lupoglav, Ivanić-Grad i Posavski Bregi sve do 1789. godine kada je navedeni prostor podijeljen na zasebne župe.⁵²

Međutim, sakralna graditeljska aktivnost u Kloštar Ivaniću nije vezana isključivo uz župnu crkvu i redovnice. Već spomenuta crkva sv. Ivana Krstitelja predstavlja bitan primjer kasnogotičke arhitekture čiji se tip jednobrodne crkve s izduženim svetištem, vidljivim i u franjevačkim crkvama u Požegi, Našicama i Zagrebu, proširio iz mađarskog Gyöngyösa, sjedišta Salvatorijanske provincije.⁵³ Dijelom te provincije bio je i Kloštar Ivanić, stoga se prepostavlja da su franjevci u jeku opservantizma i strogog opsluživanja u duhu obnove Bernardina Sijenskog, Ivana Kapistrana i Jakova Markijskog, početkom 16. stoljeća, došli u novootvrđeni samostan u Kloštru upravo iz te provincije.⁵⁴ Njihova je nauka, unatoč rascjepkanom karakteru pokreta opservantizma zbog brojnih žarišta i predvodnika, bila zasnovana na idealima iz vremena Krista. Težili su stanovanju u zabačenim i mirnim mjestima koja bi im omogućila veću usmjerenošć na molitvu i bratsku prisnost, no nemiri u Redu doveli su u do reformacije samostana i obnove jedinstva.⁵⁵ Uslijed takvih su događanja brojni franjevci putovali Europom potičući vladare na obnovu i podržavanje opservanata,⁵⁶ a time je izvjesno bio potaknut i dolazak franjevaca u Kloštar Ivanić.

---

47 Cvekan 2008, 21.

48 Usp. Cepetić Rogić 2016, 6.

49 Cvekan 2008, 98., za detaljniju analizu crkve Blažene Djevice Marije vidi: Cepetić Rogić 2016, 5–16.

50 Isto.

51 Cepetić Rogić 2016, 7.

52 Lukinović 2007, 21–22.

53 Majer 2006, 67.

54 Cvekan 2008, 23.

55 Usp. Iriarte 2013, 88.

56 Isto, 92.

Franjevački red je u 16. stoljeću u Kloštar Ivaniću bio smješten u samostanu s priležnom crkvom sv. Ivana Krstitelja na mjestu Polačišće.⁵⁷ Iako je crkva posvećena 1508. godine,⁵⁸ o čemu svjedoči i natpis na grbu Luke Baratine iznad portala, prema nekim se pretpostavkama na mjestu svetišta današnje crkve krajem 13. stoljeća nalazila biskupska kapela. I ona je, jednako kao i kasnija crkva, bila posvećena sv. Ivanu Krstitelju, a nalazila se u sklopu starog kaštela kojeg su zagrebački biskupi utvrdili 1290. godine.⁵⁹ Međutim, novosagrađena crkva i samostan samo su nekoliko desetljeća bili u vlasništvu franjevaca prije njihova odlaska. Prostor samostana neko je vrijeme bio nenastanjen, a tek 1548. ga je zaposjeo zagrebački biskup Vuk Đulaj. Dolaskom vojske, samostanska je crkva idućih godina služila kao skladište baruta. Eksplozija 1572. godine označila je početak turbulentnog razdoblja u povijesti crkve, obilježenog teškim oštećenjima, napuštanjem i dalnjim propadanjem.⁶⁰

Zaključak

Iako je društveni razvoj kontinentalne Hrvatske u srednjem vijeku bio sporiji od onog na širem europskom području, on je ipak slijedio ključne pojave na europskom Zapadu.⁶¹ Navedeno je posebno vidljivo u umjetničkoj produkciji koja, unatoč neujednačenosti razvoja hrvatskih krajeva, prati trendove šireg europskog podneblja. Međutim, u kasnom srednjem vijeku, krajem 15. stoljeća, dolazi do prvog jačeg razvojnog odvajanja hrvatskog i europskog prostora.⁶² Područje današnje Hrvatske u tom je razdoblju opterećeno nezaustavljivim širenjem Osmanlija, a razvoj cijelog europskog jugoistoka zbog toga je stagnirao.⁶³

Odlazak franjevaca 1544. godine te nekoliko godina kasnije i redovnica iz Kloštar Ivanića potaknut je bio sve češćim provalama Osmanlija na prostore Slavonije⁶⁴ te svjedoči o nestabilnoj slici slavonskih krajeva u 16. stoljeću. Osmanlije su već krajem 60-ih godina 15. stoljeća iz svojih bosanskih uporišta počele prodirati prema hrvatskom kraljevstvu, a nakon 1502. godine je čitav hrvatski prostor bio zahvaćen provalama.⁶⁵ Iako su biskupski posjedi sve do početka 16. stoljeća prosperirali na temelju prikupljenih naturalnih i novčanih daća, njihov razvoj stagnira i opada nakon 1530. godine kada njihovo područje postaje nesigurno zbog prodora Osmanlija. Na biskupskim vlastelinstvima Ivanić, Čazma i Dubrava u godinama prije toga

57 Cvekan 2008, 25.

58 Cepetić 2016, 11.

59 Cvekan 2008, 25.

60 Usp. Matica 1994, 107.

61 Usp. Raukar 1997, 400.

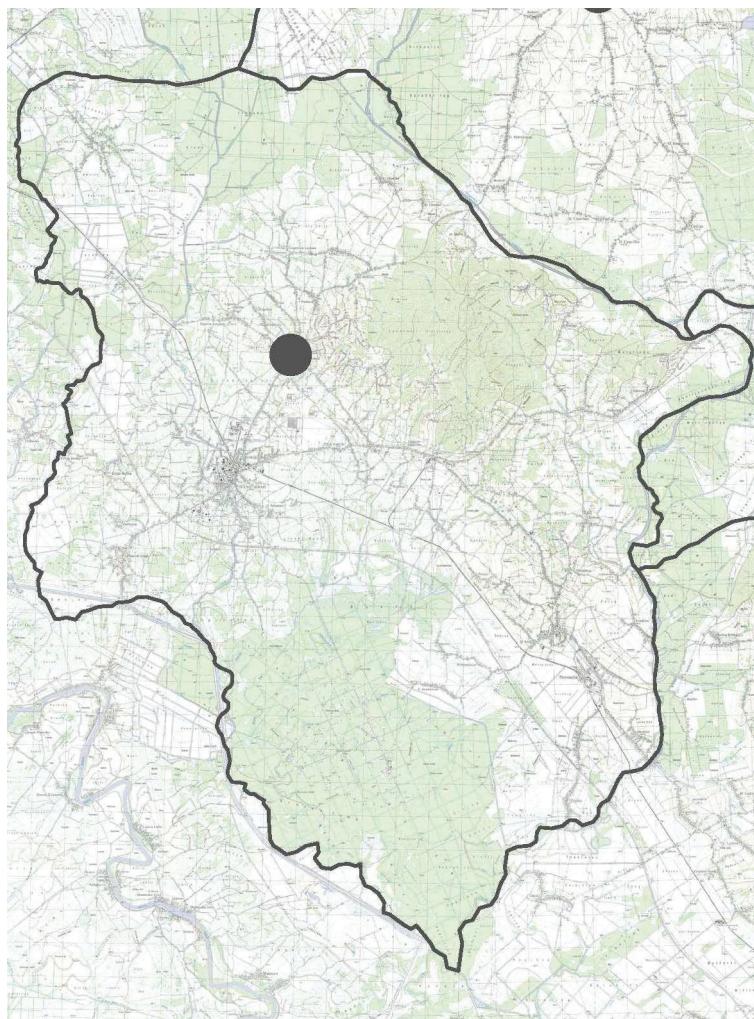
62 Isto, 401.

63 Isto, 405.

64 Horvat 1931, 10.

65 Usp. Raukar 1997, 410.

bilo je oko 1300 selišta, no 30-ih godina 16. stoljeća procesom depopulacije taj se broj drastično smanjuje.⁶⁶ U tom periodu velik dio stanovništva bježi u sigurnije krajeve i napušta biskupske posjede, a već ionako teškoj situaciji u Slavoniji ne pomažu ni građanski ratovi i borbe za vlast. Konačno propadanje vlastelinstva uvjetuje osmansko zauzimanje Čazme 1552. godine,⁶⁷ a središte ivanićkog feuda, današnji Kloštar Ivanić,⁶⁸ drastično gubi na značaju. Započinje gradnja kraljiškog obrambenog sustava te se u blizini hrvatsko-osmanske granice podiže novi sustav utvrda.⁶⁹ Dolaskom Osmanlija na slavonski teritorij propadaju srednjovjekovni biskupski posjedi koji su bili temelj srednjovjekovne privrede i trgovine,⁷⁰ a time se i hrvatski srednji vijek slikovito bliži kraju.

Karta 1. Područje srednjovjekovnog biskupskog posjeda Ivanić s označenim položajem središnjeg naselja. (vidi: Cepetić, 2015b, 44., podloga TK 1:25000 (Geoportal.dgu.hr))

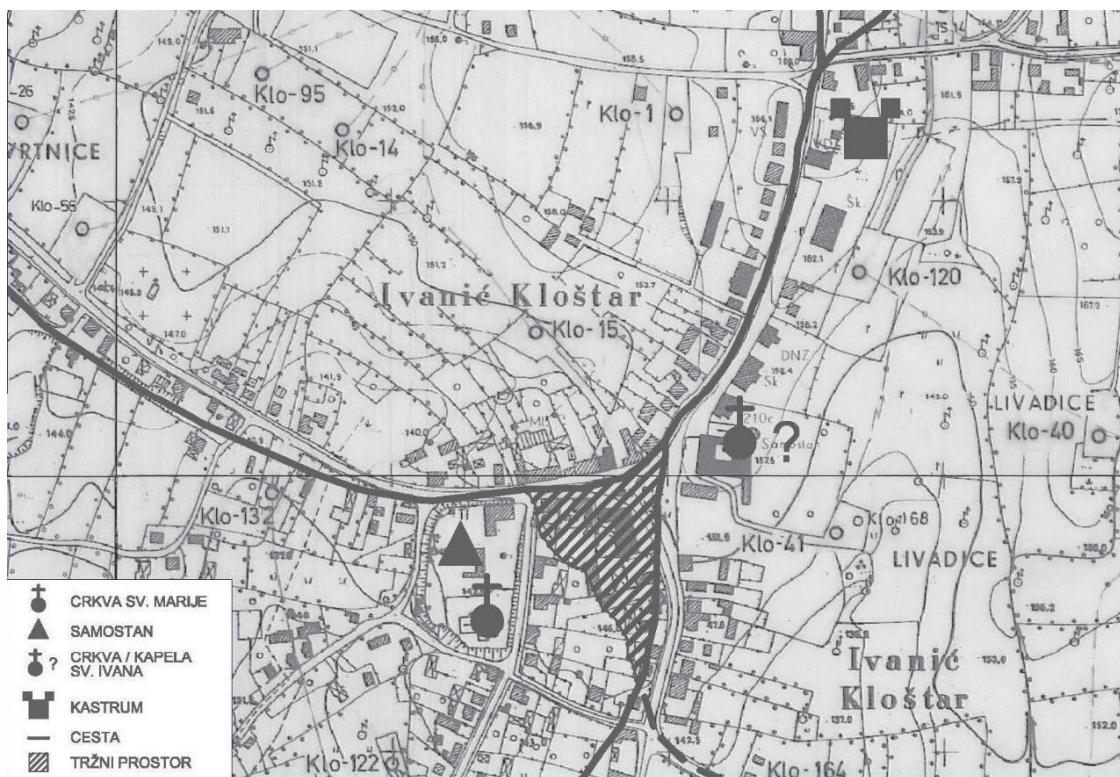
66 Usp. Raukar 1997, 415.

67 Isto.

68 Lukinović 2007, 14.

69 Raukar 1997, 415.

70 Usp. Adamček 1979, 109–111.

Karta 2. Uže područje srednjovjekovnog naselja Ivanić (13. – 14. stoljeće).

(vidi: Cepetić, 2015b, 45., podloga TK 1: 5.000 (Geoportal.dgu.hr))

Bibliografija

Adamček 1979. – J. Adamček, *Vlastelinstva Čazma, Ivanić i Dubrava u srednjem vijeku*, u: Zbornik radova čitanih na simpoziju o 750. obljetnici osnivanja Čazme održanom u Čazmi studenoga 1976. godine, Čazma, 81–112.

Barbarić 1994. – J. Barbarić, *Diplomatički i ostali pisani izvori za povijest Ivanića i njegova kraja (1246 – 1808)*, u: Rudež, B. (ur.) Zbornik 900. godina Ivanića, Kloštar Ivanić – Ivanić-Grad, Križ, 180–237.

Cepetić 2013 – M. Cepetić, *Granice srednjovjekovnih biskupskih posjeda Dubrave, Ivanića i Čazme. Starohrvatska prosvjeta*, III (40), 2013., 217–232.

Cepetić 2015a – M. Cepetić, *Biskupski posjedi Dubrava, Ivanić i Čazma u 12. i 13. stoljeću: teritorijalna organizacija naselja, i spomenici*. Doktorski rad: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2015a.

Cepetić 2015b – M. Cepetić, *Srednjovjekovni Ivanić – razvoj i prostorna organizacija naselja*, u: Zbornik Odsjeka za povjesne znanosti Zavoda za povjesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, vol. 33, 2015b, 21–48.

Cepetić Rogić 2016 – M. Cepetić Rogić, *Prilog poznavanju izgradnje crkve sv. Marije u Kloštar Ivaniću u razdoblju srednjeg vijeka*. u: Peristil 59/2016, 5–16, 2016.

Cvekan 2008 – P. Cvekan, *Franjevci u Ivaniću*. Kloštar Ivanić: LINEA, 2008.

Horvat 1931. – R. Horvat, *Povijest grada Ivanića*, u: Nosić, C., Pavunić, I. (ur.) Ivanić-Grad: spomenica izdana uz otkriće spomen ploče Đuri Stjepanu Deželiću, 1931., 9–86.

Iriarte 2013 – L. Iriarte, *Povijest franjevaštva*. Zagreb: Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića: Kršćanska sadašnjost, 2013.

Klaić 1981 – V. Klaić, *Povijest Hrvata – od najstarijih vremena do svršetka XIX. stoljeća: knj. II. treće doba: vladanje kraljeva iz raznih porodica (1301. – 1526.)*, Zagreb, 1981.

Lukinović 2007. – A. Lukinović, *Župa Ivanić Grad*, Glas Koncila, Zagreb, 2007.

Majer 2006 – K. Majer, *Prilog poznavanju crkve sv. Ivana Krstitelja u Kloštar Ivaniću*. Peristil, 49/2006., 65–72. <https://hrcak.srce.hr/file/247465> (7. 11. 2024)

Matica 1994 – B. Matica, *Samostanski kompleks Svetog Ivana Krstitelja u Kloštar Ivaniću*, u: B. Rudež (ur.), *900 godina Ivanića*, Kloštar Ivanić – Ivanić Grad – Križ: Odbor za obilježavanje 900. obljetnice Ivanića, 1994., 102–111.

Raukar 1997 – T. Raukar, *Hrvatsko srednjovjekovlje - prostor, ljudi, ideje*, Zagreb: Školska knjiga, 1997.

Kloštar Ivanić u opisima i na kartama (16. – 19. stoljeće)

Marko Grdan

Područje Općine Kloštar Ivanić sačinjavaju nizinski rubni prostor i unutrašnji brežuljkasti prostor. Nizina omeđena rijekom Glogovnicom na sjeveru i rijekom Lonjom na zapadu podijeljena je potokom Čemernica, čiji se izvor nalazi u naselju Bešlinec. Sjeverno od potoka Čemernice su naselja Donja i Gornja Obreška, Čemernica Lonjska i Krišci, a južno je Lipovec Lonjski, Šćapovec, Predavec i Kloštar Ivanić, koji se nalazi na prijelazu iz nizine u brežuljkasto područje. Na bregovima iznad ravnice nalaze se vinogradarska područja naselja Kloštar Ivanić, Bešlinec i Sobočani. Unutrašnje područje prema istoku dalje obuhvaća bregovito područje šume Marča na čijem se sjeverozapadnom rubu smjestilo naselje Stara Marča.

Područje Općine Kloštar Ivanić dio je većeg geografskog prostora koji obuhvaća područje zapadnih obronaka Moslavačke gore obrubljenih nizinom i rijekama Glogovnicom, Zelinom, Lonjom i Česmom. Osim Općine Kloštar Ivanić, na ovom području nalazi se i Grad Ivanić-Grad i Općina Križ. Kloštar Ivanić je „prvi“ Ivanić i administrativno središte cijelog prostora u kojem su u srednjem vijeku zagrebački biskupi imali svoje sjedište. Prvi put se spominje u ispravi zagrebačkog biskupa Stjepana II. 1246. kao *villa Iwanch* u kojem je biskup sagradio crkvu sv. Marije i osnovao samostan redovnica.¹

Kartografiranje hrvatske unutrašnjosti započet će u prvoj polovici 16. stoljeća. Prva karta koju prikazuje područje današnjeg Kloštar Ivanića je *Karta Ugarske sa sve četiri strane svijeta po Lazarusu* (*Tabula Hungariae ad quatuor latera per Lazarum...*) iz 1528. godine.² Na *Karti Ugarske* jasno je vidljiva istaknuta legenda Čazma (*Czasma*). Sjeverozapadno od Čazme, smještena je u prostoru na krivom mjestu Dubrava (*Dumboa*), uz Čazmu i Ivanić, još jedno središte posjeda zagrebačkih biskupa. Rijeka Sava teče s područja Zagreba (*Zagrabia*). Rijeka koja teče pokraj Čazme i uvire u rijeku Savu kod Čazme može biti Lonja ili Česma, odnosno karta ne razlikuje te rijeke. Sjeverno od Save nalaze se dalje označena brda, koja bi odgovarala Moslavačkoj gori i gradu Kutina (*Kottine*). Južno od Čazme, nizvodno uz rijeku, označen je grad s legendom *Zienz*.

Kloštar Ivanić pojavljuje se prvi put jasno na karti *Točan opis ugarskoga kraljevstva* (*Regni Hungariae descriptio Vera*) austrijskog kartografa Wolfganga Laziusa 1556. godine. Karta je tiskana u Beču, veličine 76 x 129 cm u mjerilu od otprilike 1 : 420 000. Kartografirano je područje Mađarske i velikog djela Hrvatske. Na karti su označena mjesta s ucrtanim građevinama, rijeke, šume i prikaz terena (brda).

Karta *Točan opis ugarskoga kraljevstva* je prilično netočna, ali je korištena kao temeljna karta za kasnije kartografske prikaze. Kao i *Karta Ugarske*, karta Wolfganga Laziusa još je uvijek grubi kartografski prikaz, ali ipak detaljniji i precizniji. Kloštar Ivanić (*Ibanitz*) smješten je u Zagrebačkoj županiji (*Com. Zagrabiens*), između rijeka Lonje i Česme, koje se na ovoj karti razlikuju iako nisu označene imenima. Neposredno pokraj Kloštar Ivanića označena su i druga dva središta posjeda zagrebačkih biskupa, Dubrava (*Dombro*) i Čazma (*Chasina*). Od ostalih bližih mjesta prikazano je Dugo Selo (*Z. Martin*) na rijeci Lonji i Garić (*Garukh*) na Moslavačkoj gori.

Slika 1. Fragment karte *Regni Hungariae descriptio Vera*, Wolfgang Lazius. Wienna: 1556.
©Universitätsbibliothek Basel). Kloštar Ivanić označen je na prikazu kao *Ibanitz*.

Idući kartografski prikaz na kojemu je prikazan Kloštar Ivanić je na karti Ugarske (rađena 1552., tiskana u drvorezu 1565.) Augustina Hirschvogela (umro 1553.). Kao umanjena karta uvrštena je u atlas *Theatrum Orbis Terrarum* Abrahama Orteliusa pod naslovom *Schlavoniae, Croatiae, Carniae, Istrae, Bosniae finitimarvmqve regionvm nova descriptio* (1570).³ Karta je veličine 337 x 463 mm i rađena je u mjerilu 1 : 600 000.⁴

Ova karta ima jasan uzor u karti Wolfganga Laziusa. Korištena grafija imena Ivanić na karti je *Iwanicz*. Kao i na prethodnoj karti, označene su rijeke, šume i brda. Mjesta (gradovi) su prikazana ujednačenim grafičkim likovnim rješenjima, za razliku od karte Wolfganga Laziusa na kojoj je svaki prikaz jedinstven crtež. Kloštar Ivanić (*Iwanicz*) je na karti smješten na desnoj strani rijeke Česme (*Zeschma fl.*), koja je na ovoj karti imenovana. I ovdje su prikazani gradovi Časzma (*Czasma*), Dubrava (*Dombro*), Dugo Selo (*S. Merten*), Garić (*Garick*), ali i Bosiljevo (*Wosiack*). Poput *Karte Ugarske*, i ova karta pokazuje prostor prije prodora Osmanskog Carstva na ovo područje.

Slika 2. Fragment karte *Schlavoniae, Croatiae, Carniae, Istrae, Bosniae finitimarvmqve regionvm nova descriptio*, Augustin Hirschvogel. Iz atlasa: *Theatrum Orbis Terrarum*/Abraham Ortelius. Antwerp: 1575. Latinsko izdanje. (©Muzej Ivanić-Grada, Dokumentarna zborka, inv. br. 510:IVG 843. Fotografija: Marko Grdan). Kloštar Ivanić nalazi se u središtu prikaza (*Iwanicz*).

³ Hirschvogel, Augustin. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 6. 11. 2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/hirschvogel-augustin>>.

⁴ *Cartographica Neerlandica Background for Ortelius Map No. 145*. Pridruženo 30. 10. 2024. <<https://orteliusmaps.com/book/ort145.html>>.

Na karti *Hrvatska i Slavonija* (1566.) Nicolausa Angeliusa (Nicolo Angelini) ucrtana su dva utvrđena otoka na Lonji u obliku pravokutnika s oznakom *Juanitsch*, a sjeverno mjesto s oznakom *Kloster Juanitsch*.⁵ Angeliusov kartografski opis područja Kloštar Ivanića i susjednog Ivanić-Grada u ovom obliku bit će nepromijenjen do kraja 18. stoljeća.

Povjerenstvo kralja Ferdinanda tri godine ranije (1563.) obilazi utvrdu i sastavlja kratak izvještaj o Kloštar Ivaniću: *Kloštar ili Stari Ivanić je zapravo zidana crkva okružena ogradom od kolja i zemljanim nasipom. Nalazi se na povišenom zaravanku, sjevernije od Ivanića* (Ivanić-Grada).⁶ Ime Kloštar Ivanić ulazi u upotrebu u ovom vremenu.

Druga polovica 16. stoljeća bila je vrijeme najvećih upada Osmanskog Carstva na ovo područje. Godine 1552. zapaljen je srednjovjekovni biskupski dvor koji je bio upravno i simboličko središte šireg područja. Nakon uništenja biskupskega dvora, glavna prominentna točka u prostoru postaje crkva sv. Ivana Krstitelja s franjevačkim samostanom. Kloštar Ivanić je prema ovom samostanu dobio dodatak imenu Kloštar. Ta promjena u imenu, nastala je i zbog potrebe za razlikovanjem od današnjeg Ivanić-Grada u kojem je na početku 17. stoljeća sagrađena tvrđava, pa je prema toj tvrđavi Ivanić-Grad kasnije dobio dodatak imenu Tvrđa ili Grad (njem. *Festung*).

Početkom 17. stoljeća naselje u Kloštar Ivaniću nalazi se relativno pustim, no u ispravama zagrebačkog biskupa Vinkovića imamo naznaka o postojanju ostataka srednjovjekovne biskupske rezidencije u blizini ivanićkog samostana. U presudi iz 1637. kmetovima Brega (*Bregh*), Kloštar Ivanića (*Clastrum Ivanichensem*), Lonje (*Lonia*), trgovista Ivanić (*oppido Ivanichensi*), Lupoglava, Grede i Lepšića (*Lepsichy*) zagrebački biskup Vinković navodi da su kmetovi dužni biskupu dovoziti u Kloštar Ivanić drva za obnovu kurije jer je tako napravljena u davna vremena stara biskupska kurija *Dvorische ztaro biskupoveh dvorov* (Dvorište staro biskupovih dvora) na čijem se mjestu nalaze temelji od kamena i cisterna. Na dva mesta navodi se stara (*olim*) biskupska kurija: blizu Kloštar (*prope praecitatum Claustrum*) i nedaleko (*non procul*) Kloštar Ivanića (*Clostro Ivanichensi*), Samostan se u tekstu naziva *monasterium i Claustrum seu monasterium* (Kloštar ili samostan).⁷

Zagrebački biskup Vinković piše i pismo 1641. u kojem dokazuje idućim naraštajima vlasništvo zagrebačkih biskupa nad ivanićkim samostanom jer su neki franjevci oglašavali ivanićkim podložnicima da je samostan njihov. Zbog toga su ivanićki kmetovi početkom 1639. odbili graditi samostan jer kmetovi nisu bili dužni zidati dvorove redovnicima. Pismo navodi i

5 Reprodukcija originalne karte. Krmpotić 1997, 2.

6 Kruhek, 1994, 256.

7 Adamček et al. (ed.) 1985, 161–164.

kako su 1544. zbog blizine nesigurne osmanske granice franjevci otišli iz samostana, a u samostan se sklonilo malobrojno preostalo stanovništvo i biskupski činovnici.⁸ Samostan je stradao 1572. u nenamjernoj eksploziji baruta jer je crkva služila kao skladište municije.⁹ Istočni dio samostana dao je obnoviti prijašnji zagrebački biskup Petar i taj je dio biskup Vinković dao na korištenje franjevačkom redu. Drugi dio samostana počeo je biskup Vinković zidati 1639. za potrebe biskupskih službenika.¹⁰ U tekstu pisma zagrebački biskup Vinković na jednom dijelu opisuje ivanički samostan, *Polachiste* (Polačište, prema riječi: palača) ili biskupski dvor s posjedom i naselje Predavci, koje postoji i danas:

„Na ivaničkom području su zagrebački biskupi nekoć imali vrlo prostrani dvor na onome brežuljku, na kojem je smješten Ivanički samostan, a to se zemljište ili mjesto dvora sve do danas pučki naziva Polachische. [...] Da je dvor bi glasovit i vrlo prostran, jasno se vidi ne samo po predaji starih, nego i po području i po njegovim nekretninama, jer je imao vrlo prostran vrt, u njemu brajde prekrivene lozom, zatim povrtnjak i divan voćnjak; ribnjake, k tomu

Slika 3. Fragment karte *Corso del Danubio* (4 od 6) iz atlasa *Atlante Veneto, Nel quale si contiene la Descrittione Geografica, Storica, Sacra, Profana, e Politica*, Vincenzo Coronelli (1693.) (©David Rumsey Map Collection).

8 Cvekan 1979, 34.

9 Kruhek, 1994, 258.

10 Cvekan 1979, 35–37.

okolo najbolje i dovoljno zemlje, koju do sada obrađuju i nastavaju katolici Bosanci pučki Predavci zvani, njihovo selo, u kojemu spomenuti Predavci stanuju, slično se Predavci prozvalo. Taj dvor postoji sve do 1552. godine.¹¹

Venecijanska karta *Corso del Danubio (4 od 6)* iz 1693. (sl. 1) ima uzor u austrijskim vojnim kartama i predstavlja standardan kartografski prikaz Kloštar Ivanića i njegove šire okolice od druge polovice 16. do kraja 18. stoljeća. Prikazan tok rijeke Lonje je izmijenjen na ovoj karti u odnosu na današnji tok. Na karti je sjeverno od Kloštar Ivanića označena veća vodena ili močvarna površina koja se na karti *Prve vojne izmjere (1781. – 1782.)* naziva močvara Boroš. Na karti su označeni:

Kloštar Ivanić – *Closter Iwanitz*

Stara Marča – *Valachisches/Griechsch Closter*

Bosiljevo – *Wosnlonza/Wossilowa*

Utvrda Ivanić (na otoku) – *Iwanitzch /Ibanitz/Iuanig*

Naselje Ivanić (na otoku) – *Michl*

Križ – *S. Croce/N. Crutz*

Dubrovčak Lijevi – *Dobroschatz*

U vrijeme razgraničenja biskupskih posjeda i Varaždinskog generalata 1768. godine izrađene su dvije karte na kojima je obuhvaćeno područja Kloštar Ivanića: karta *Utvrda Ivanić (1768.)* u mjerilu 1 : 28 800 koja se čuva u Kartografskoj zbirci Hrvatskog državnog arhiva pod oznakom B.I.31 i *Linija razgraničenja (1768.)* u mjerilu 1 : 3 600 koja se čuva Nadbiskupskom arhivu pod oznakom C.I.32.¹²

Na ovim kartama zabilježena je promjena granica između biskupskih posjeda i Varaždinskog generalata. Naselja Srednji, Gornji i Donji Šarampov, Lonja (Ivanićka), Kloštar Ivanić, Šćapovec, Lipovec (Lonjski) i Čemernica (Lonjska) pripala su Varaždinskom generalatu. Od navedenih naselja, Kloštar Ivanić, Šćapovec i Lipovec Lonjski danas pripadaju Općini Kloštar Ivanić. Ostala naselja Općine Kloštar Ivanić su i prije 1768. pripadala Varaždinskom generalatu.

---

11 Cvekan 1979, 33.

12 Puni naslov prve karte: *Die bei der Festung Ivanich diesseths des Lonja Flusses vom dem Agramer Bisthum an das Militare des Warasdiner Generalats abgefallene Dörfer Dolni, Srednji, Gornji Scharambor, Sunja, Kloster Ivanich, Chapovecz, Lipovecz und Chemernicza* (Slutkan Altić 2005, 14). Naslov druge karte preveden s njemačkog jezika: *Linija razgraničenja između gospoštija zagrebačkog biskupa Dubrava i Gradec i vojnog Varaždinskog generalata* (Slutkan Altić, 2001, 624).

Slika 4. Fragment karte *Linija razgraničenja* (1768.).¹³ Prikazano je područje naselja Kloštar Ivanić. Na karti su označeni brojevima: nepoznata kapela na području ulice Vinogradski odvojak IV (1), drveni biskupski kaštel (2), crkva sv. Ivana Krstitelja i franjevački samostan (3), kapela sv. Franje Kasaverskog (4), crkva sv. Marije (5) i raspelo Crveni kip (6). Na karti je vidljiv ucrtan i potok Žeravinec. (Fotografija i obrada: Marko Grdan).

Na karti *Linija razgraničenja* (1768.) vidljive su u Kloštar Ivaniću crkva sv. Marije, crkva sv. Ivana Krstitelja i franjevački samostan, ali i drveni biskupski kaštel, koji se nalazio odmah iznad današnje zgrade Općine. O smještaju biskupskog kaštela u Kloštar Ivaniću, sagrađenog u 17. stoljeću, postoji opis napisan 1768. prilikom razgraničenja biskupskih posjeda i posjeda Vojne krajine:

13 Reprodukcija originalne karte (Lukinović, 2007, 22).

„Za nj se kaže da se nalazi na središnjem trgu, neposredno uz franjevački samostan, a cestu koja odavle vodi prema krajiškom selu Predavec. Sagrađena je na kat kao četverokut od čvrstih hrastovih greda. Imala je dva ulaza, glavni sa zapadne, a sporedni s istočne strane. Duga je bila 31 hvat (58,8 m), a široka 14,5 hvati (27,5 m). Pod zdanjem je s južne strane, a sa zapadne do glavnog ulaza, bio zidani podrum u koji se moglo spremiti tri tisuće urni vina (oko 1700 litara). Iznad podruma, u prizemlju, bile su dvije prostorije, od kojih je jedna služila kao gospoštinski zatvor, a druga je služila za žitnicu. U nju se moglo spremiti tisuću vagana (oko 62 000 litara) pšenice. U ostalom dijelu prizemlja bile su dvije kuhinje, smočnica i prostorije za stanovanje posluge.

Na katu se nalazilo deset soba, dvije velike dvorane, oratorij sv. Josipa, te opet kuhinja i smočnica.

Unutar zdanja bilo je zatvoreno dvorište u kojem se nalazio golubarnik.

U vanjskom dvorištu, koje se prostiralo s istočne strane kaštela, bile su gospodarske zgrade, kuhinja i stan posluge i 18 hvati (34 m) dubok bunar.^{“¹⁴}

Na karti *Linija razgraničenja* (1768.) označene su i kapele u Kloštar Ivaniću koje danas više ne postoje. Jedna kapela je u Kloštar Ivaniću pokraj ceste prema Lipovcu Lonjskom, a na karti *Prve vojne izmjere* (1781. – 1782.), prema položaju kapele, možemo je identificirati kao kapelu Franje Ksaverskog. Na karti je vidljiva i jedna kapela u vinogradima na Kloštranskom brijezu, na području današnjeg Vinogradskog odvojka IV. Ta kapela se u izvorima više ne spominje, pa njezin naslov nije poznat. Označeno je i raspelo u Kloštar Ivaniću koje se nalazilo na staroj granici (prije 1768.), pokraj ceste od Kloštar Ivanića prema Cagincu, poznato i danas kao toponim Crveni kip. Raspelo na istom mjestu postoji i danas.

Današnji potok *Žeravinec* izvire na južnim padinama brega koji se nalazi između Kloštar Ivanića i Sobočana na ovim kartama označen je imenom *Fl. Kupsin Hall* (Kupsin potok). Imenom *Žeravinec* imenovano je vlažno ili močvarno polje (*Szaravinecz Weide*) prije ušća potoka *Žeravinec* u rijeku Lonju na ivanićgradskom području.

Iduća je karta *Prve vojne izmjere* (1781. – 1782.), kada je područje ponovno kartografiрано u mjerilu 1 : 28 800.¹⁵ Ova karta na području današnje Općine Kloštar Ivanić donosi naselja *Dolni i Gorni Obreska* (Donja i Gornja Obreška) *Chemernicza* (Čemernica), *Lipovecz* (Lipovec), *Schapovec* (Šćapovec), *Krisczi* (Krišci), *Stari Kmeti* (Stara Marča) i *Novi Kmeti* (bivše naselje Nova Marča, danas nenaseljeno).

---

14 Lukinović 2005, 32.

15 Valentić et al. (ed.) 2003, 28.

Preko rijeke *Glogovnicze* (Glogovnice) na cesti Kloštar Ivanić – Dubrava nacrtan je i označen legendom *Dugi Moszt* (Dugi Most), koji je prelazio preko riječnog otoka. Između Starih i Novih Kmeta (Stare i Nove Marče), na putu uzvisinom nad rijekom Glogovnicom, označen je mlin na neimenovanom potoku, samostan *Kloster Marcha* (tada samostan pijarista), zatim nečitak toponim brda *[Busoisc?] Gay* i *Szeverinec* (na području Gradine). Cijelo područje Marče između Novih Kmeta i Dugog Mosta označeno je kao *Paristen Gut* (posjed pijarista). Posjed je djelom označen isprekidanim linijom, a djelom putem koji prolazi kroz šumu Marču od Bešlinca prema Novim Kmetima (Marči). Južno od ovog područja nastavlja se šuma označena toponimom *Marcha Wald* (šuma Marča) na čijem području se nalazi i jedno brdo označeno legendom *Marcha* (Marča).

U Kloštar Ivaniću na brijegu gdje su vinogradi upisana je, nažalost nečitka, oznaka brijega *[Weli?] [?]recz* (Velika Starina?).

Karta *Prve vojne izmjere* (1781. – 1782.) donosi velik broj imenovanih potoka i vodenih površina čija su imena djelom zaboravljena, a tokovi su im velikom većinom izmijenjeni. Na krajnjem sjeveru, između rijeka Glogovnice i Lonje, nalazi se močvarno područje *Morast Boros* (Močvara Boros/Boroš) u koju s područja sela Obreška, Čemernica i Krišća teku *Gorni Potok*, *Szredni Potok* i *Dolni Potok*.

Naveden je i *Ceczina Potok* (potok Gecina) koji s područja Šćapovca i Lipovca teče prema rijeci Lonji.

U naselju Bešlinec označeno je jezero *Ribnjak* koje ispred mlina tvore dva potoka i iz kojeg dalje na zapad prema rijeci Lonji izvire *Chemernicza Fl.* (rijeka Čemernica). U rijeku (danas samo potok) Čemernicu uvire potok koji izvire na brijegu u (područje vinograda) u Kloštar Ivaniću, koji se uzvodno zove *Ribniacki jarek*, a nizvodno u naselju Predavec *Radakovec Potok*.

Iznad Sobočana označeno je brdo *Krusin* podno kojega teče *Krusin potok* (potok Žeravinec). Taj isti potok Žeravinec nastavlja protjecati jugoistočno od Kloštar Ivanića prema rijeci Lonji i tu je označen kao *Berschina Potok*.

Iz područja brijega na kojemu se smjestilo naselje Sobočani označeni su potoci *Lusniack Potok* i *Szeget potok* (Lužnjak potok i Seget potok), koji se spajaju i ulijevaju u rijeku Lonju nizvodno od Ivanić-Grada.¹⁶

---

16 Reprodukcija originalne karte (Valentić et al. (ed.) 2003, sekcija 13).

Za vrijeme izrade karte *Prve vojne izmjere* (1781. – 1782.) napravljeni su i kratki pisani opisi područja naselja. Za naselje Kloštar Ivanić zabilježeno je:

„Kloštar Ivanić.

Udaljen je tričetvrt sata od utvrde *Ivanića* i *Caginca*, nepunih pola sata od *Lonje* i *Lipovca*, tričetvrt sata od *Opatinca*, četvrt sata od *Šćapovca* i *Predavca*, punih pola sata od *Čemernice* i *Sobočana*, sati i četvrt od *Derežana*, punih tričetvrt sata od *Prkosa*. Te su udaljenosti mjerene od crkve.

Leži na zemaljskoj cesti od *Zagreba* prema *Bjelovaru*, leži na povišenom položaju [...]. Dominira nad ravnicom do utvrde *Ivanića*. Ovdje se spajaju zemaljske ceste iz utvrde *Ivanića* i *Zagreba* te idu odavde jedna gore u *Križevce*, a druga u *Bjelovar*.

Na jugoistočnoj strani između zadnjih kuća spušta se dolje iz vinogora potok *Brišćina dol*, koji se nešto uzvodnije zove *Križin dol* (na karti *Prve vojne izmjere* (1781.–1782.) navedeno je *Krusin Potok*). Ravnicom teče prema selu Lonji, [...], gdje se ulijeva u istoimenu vodu, opisanu kod tog sela. Inače potok nema važnosti.

Zemaljske su ceste, kao i svi ostali putovi, upotrebljivi za sva vozila za svakakva vremena i u svako godišnje doba jer su široki i dobre kakvoće.

Franjevački samostan građen je u četverokut i ima solidan zid. Isto tako je župna crkva okružena devet stopa visokim zidom. I časničko konačište i gostonica građeni su od kamena.“¹⁷

U ovom opisu prepoznatljiv je opis potoka Žeravinca koji je imao dva izvora na području Kloštar Ivanića. Na ovom mjestu navodi kao navodi se uzvodno *Križin dol*, a nizvodno *Brišćina dol*. Kartografirana u isto vrijeme kao i ovaj opis, *Prva vojna izmjera* (1781.–1782.) donosi nam, kako je navedeno, oznake *Krusin* (Krušin) i *Berschina potok* (Berščina potok). Uočljiva je razlika u nazivima – dok je razlika Biršćina/Berščina rezultat razlike u transkripciji u govoru ili pismu, razlika u imenima Krušin/Križin je značajnija iako su riječi slične. Ranije karte *Linija razgraničenja* i *Utvrda Ivanić* iz oko 1765. navode *Kupsin Hall* (Kupsin/Kupšin potok), najstariju zabilježena varijantu imena Žeravinec koja se pojavljuje u drugoj polovici 18. stoljeća za gornji tok potoka Žeravinec.

Od zidanih objekata opis navodi franjevački samostan, župnu crkvu i časničko konačište i gostonicu građenu od kamena.

---

17 Valentić *et al.* (ed.) 2003, 185.

Karta *Druge vojne izmjere* (1865. – 1869.) prikazuje na području Općine Kloštar Ivanić naselja: *Dolnja Obreška*, *Gornja Obreška*, *Čemernica*, *Križci*, *Bešlinec*, *Lipovec*, *Skupovec* (Šćapovec), *Vinari*, *Sobočani*, *Marča* (Stara Marča), zaseok *Malačie* (Malažije) i *Kmeti* (bivše naselje Nova Marča, danas nenaseljeno).

Briščina potok na karti *Prve vojne izmjere* (1781. – 1782.), današnji potok Žeravinec, pojavljuje se na karti *Druge vojne izmjere* (1865. – 1869.) pod poznatim imenom *Saravinec Potok* (potok Žeravinec).

Na području gdje se tokovi rijeka Lonje i Glogovnice primiču jedan drugom, na mjestu koje je na karti *Prve vojne izmjere* označeno kao močvara Boroš, ovdje se nalaze toponimi (sa sjevera uz rijeku Lonju prema jugu): *Čreti*, *Marča*, *Spičak*, a dalje nizvodno, između Kloštar Ivanića i rijeke Lonje toponimi *Leskovec*, *Ramlice*, *Kerči*, *Pešćenice*, *Blažečkovic*, *Fundusi* i *Široko Polje*.

Od bregova obilježeni su: *Troisko brdo* i *Michalinčev breg*. Cijelo središnje područje označeno je kao *Marča Wald* (šuma Marča).

Područje je u isto vrijeme kartografirano za potrebe katastara, pa su tako za područje današnje Općine Kloštar Ivanić nastale katastarske karte *Obreška* (1865.), *Kloštar Ivanić* (1865.-1866.), *Bešlinec* (1865.) te djelom na katastarskim kartama *Caginec* (1865. – 1866.) za naselje Sobočani te *Ivanička Lonja* (1865. – 1866.) i *Gornji Šarampov* (1865. – 1866.) za dio današnjeg naselja Kloštar Ivanić. Toponimi koji se pojavljuju na karti *Druge vojne izmjere* (1865. – 1869.), pojavljuju se i na katastarskim kartama, ali je njima pridodan i veliki broj drugih toponima. Područje šume Marče nije obilježeno toponimima. Osim šume *Marča*, obilježeni su još samo *Kmeti* (Nova Marča).

Na katastarskoj karti *Obreška* (1865.) upisani su toponimi:

- [na sjeverozapadu] *Veliko Polje*,
- [sa zapada prema istoku] *Dolnja Obreška*, *Staro Grobje*, naselje *Obreška*,
- [sa zapada prema istoku] *Obreški Jarak*, *Veliko polje*, *Mladine*, *Kerčevine*, *Polje*, *Delnice*,
- [sa zapada prema istoku] *Kerestinci*, *Marča*, *Ograde*, *Polje*, *Prinozi*, *Kerčevina*, *Greda*, *Jasenine*.

Na katastarskoj karti *Kloštar Ivanić* (1865. – 1866.) upisani su toponimi:

- [na sjeverozapadu] *Šikara*,
- [sa zapada prema istoku] *Vinarice*, *Kusak*, *Sinokoše*,
- [sa zapada prema istoku] *Kerčevina*, *Gornje Polje* *Gornje Polje*, *Podolje*, *Belavina*,

[sa zapada prema istoku] *Berećki Kerci, Berdo, naselje Lipovec, Lazine, naselje Ščapovec, Mlake, Gospodsko, naselje Vinari, Vinari, Predavec, Trojačko berdo,*
[sa zapada prema istoku] *Zaribnjak, Ramlice, Mladine, Peščenice, Pesčenice, Berdo, Zavertnice, Klostransko berdo* (danasa ulica Vidikovac), *Starina velika* (danasa ulica Vi-nogradski odvojak IV), *Podvežje*,
[sa zapada prema istoku] *Polje, Mladine, Belevine, naselje Kloster Ivanić, Gospodski, Brdo, Mladine, Starina, Kušni dol* (na području ulice Kućni dol), *Gorice, Beršaćine*,
[sa zapada prema istoku] *Blažekovčice, Verbice, Mlake, Kupinovec, Ribnjak, Mačkovi-ca, Pomladina*,
[sa zapada prema istoku] *Široko polje, Funduši, Banice, Brezine, Bresine*.

Slika 5. Fragment katastarske karte *Kloštar Ivanić* (1865. – 1866.). Prikazan je središnji dio naselja Kloštar Ivanić. Brojevima su označeni: župna crkva sv. Marije (1), crkva sv. Ivana Krstitelja (2), franjevački samostan (3), franjevačka ljekarna (4) i kapela sv. Roka na trgu (5), danas se kapela sv. Roka nalazi na mjesnom groblju. (©Arcanum maps. Obrada: Marko Grdan).

Toponimi *Beršaćine* i *Kušni dol* ostaci su prije zabilježenih imena za potok Žeravinec iz teksta i karte *Prve vojne izmjere* (1781. – 1882.) – Biršćina/Berščina i Kusin (Kušin) potok.

Na katastarskoj karti *Bešlinec* (1865.) upisani su toponimi:

- [na sjeverozapadu] *Kerčevine*,
- [sa zapada prema istoku] *Nove livade, Piškornjaki*,
- [sa zapada prema istoku] *Vučićke, Plovilo, Blaine, Ključec, Dornice*,
- [sa zapada prema istoku] *Dieli, Senokoše, Čemernica* (dio naselja), *Progašice, Kriško Polje, Radivojke, Veliko Polje, Malo polje*,
- [sa zapada prema istoku] *Špičak, Gecina, Gecine, Kušaki, Pašnici, naselje Čemernica. Tuk, naselje Križci, Pendeličke, naselje Bešlinec, Ribnjak*.

Na katastarskoj karti *Caginec* (1865. – 1866.) upisani su toponimi (samo za naselje Sobočani):

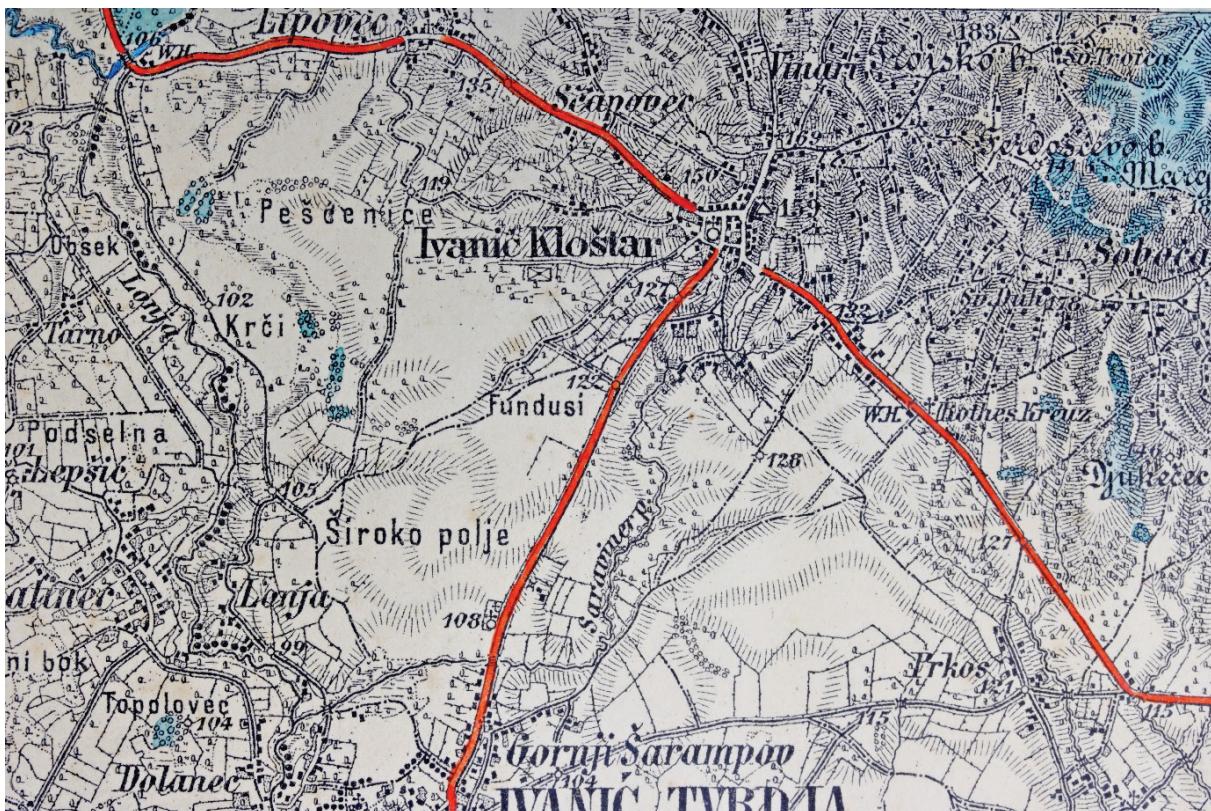
- [na sjeverozapadu] *Terdoščev Breg*,
- [sa zapada prema istoku] *Bare, Margušića Breg, Lešće, Mihalinčev Breg*,
- [sa zapada prema istoku] *Kod sv. Duha, naselje Sobočani, Belauša*,
- [sa zapada prema istoku] *Selište, Mladine, Starine*,
- [sa zapada prema istoku] *Kod kipa, Jezero, Rastje, Luke*,
- [sa zapada prema istoku] *Marijanka, Kapelanica, Gjukčev Breg*,
- [sa zapada prema istoku] *Paličke, Srem, Doline*.

Na katastarskoj karti *Ivanička Lonja* (1865. – 1866.) upisani su toponimi (samo za dio bivšeg naselja Lonja Ivanička, danas područja u sastavu naselja Kloštar Ivanić):

- [sa sjeverozapada prema jugoistoku] *Jašmine, Kerci, Gnjilo, Gaji*.

Na katastarskoj karti *Šarampov Gornji* (1865. – 1866.) upisani su toponimi (samo za dio naselja Kloštar Ivanić):

- [sa zapada prema istoku]: *Zvonarevo, Lešće, Longovice*,
- [sa zapada prema istoku]: *Gospodsko, Šterklec, Lonjatke*.

Slika 6. Fragment karte *Ivanić Kloštar und Moslavina*/Schrift u. Gerippe v. J. Fitz; Terrainschraffirung von Fwkr. Nowak. [Wien]: K.u.k. Militärgeographisches Institut, 1890. Treća vojna izmjera. (©Gradska knjižnica Ivanić-Grad, Zavičajna zborka, inv. br. 947. Fotografija: Marko Grdan).

Područje je ponovno kartografirano nakon dvadesetak godina, kada je izrađena *Treća vojna izmjera* (1885.) u mjerilu 1 : 25 000. Za razliku od prijašnjih karata, ova karta donosi i detaljniji opis područja koje je na prijašnjim kartama bilo obilježeno kao *Marča šuma* ili *Marča Wald*. Na ovoj karti toponimi na području šume Marče višestruko se uvećavaju. Označena su imena brda i visinske kote, ali i neki drugi nazivi. Detaljnije je obilježena i mreža puteva kroz šumu Marču.

Na karti *Treće vojne izmjere* (1885.) nalaze se na području Općine Kloštar Ivanić toponimi:

Naselje *Obreška Dolnja, Glogovnica Kn.* (kanal), *Glogovnica livade*.

Naselje *Obreška Gornja, Gornja Mlin (105 m)*.

Naselje *Čemernica, Široko Polje, Kušaki, Kriško polje, Kral Mlin (107 m), vinarcice livade*.

Naselje *Križci, Potok polje, Ribnjak P.* (potok Čemernica).

Naselje *Lipovec*, *Povila livade*, naselje *Ščapovec*, naselje *Vinari*, naselje *Predavec*, *Ducki polje*.

Naselje *Kloster Ivanić*, *PEŠČENICE*, *Fundusi*, *Široko polje*, *Saraviner P.* (potok Žeravinec), *WH* (stražarnica), raspelo *Rothez Kreuz* (u prijevodu s njemačkog jezika: Crveni križ; lokalno: Crveni kip).

Naselje *Bešlinac* (Bešlinec), *Troisko brdo* (182 m), kapela *Sv. Troica*, *Terdošev B.* (141 m), stražarnica *WH*, *Ribnjak T.* (jezero).

Naselje *Sobočani* (174 m), kapela *Sv. Duh* (178 m), *Margušica B.* (180 m), *HRASTJE*, *Didovec*.

Naselje *Marča* (Stara Marča), *Malazie* (166 m), *Marča šuma /Marča Wald*, *Kmeti* (bivše naselje Nova Marča, danas nenaseljeno), *Lončarski put*, *Gjesak P.* (potok Krnaski jarak), *Ml. vučje Jame* (187 i 187 m), nečitak natpis *[Lučica?]* *[nečitko]* (185 m), dolina *Unčička l.* (livade), *Krušcik* (188 m), *Brusnice B.* (177 m), *Željezno brdo* (161 i 162 m).

Bibliografija

Altic Slukan 2001 – M. Altic Slukan, Kartografski izvori Kaptolskog i Nadbiskupskog arhiva,

Tkalčić : godišnjak Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije, 5, 2005, 509–653.

Altic Slukan 2005 – M. Altic Slutkan, Teritorijalni razvoj i razgraničenja Varaždinskog generala (1630. – 1771.), *Podravina*, 7, 2005, 7–31.

Cvekan 1979 – P. Cvekan, *Franjevci u Ivaniću: povjesno – kulturni prikaz djelovanja franjevaca u Ivaniću prigodom 340. godišnjice ponovnog dolaska u Ivanić*, naklada autora, 1979.

Lukinović 2007 – A. Lukinović, *Župa Ivanić-Grad*, Glas koncila, 2007.

Smičiklas (ed.) 1906 – T. Smičiklas (ed.), *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* 4, Trošak i naklada Kr. hrv.-slav.- dalm. zemalj. vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu, 1906.

Adamček et al. (ed.) 1985 – J. Adamček, *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću : (grada)*, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Odjel za hrvatsku povijest, Historijski arhiv, Arhiv Hrvatske, 1985.

Horvat 1931 – R. Horvat, Povijest grada Ivanića, *Ivanić-Grad : spomenica izdana uz otkriće spomen ploče Đuri Stjepanu Deželiću*, Odbor za otkriće spomenploče Đuri Stjepanu Deželiću, 1931, 9–85.

Krmpotić 1997 - Lj. Krmpotić (ed.), *Izvještaji o utvrđivanju granica Hrvatskog Kraljevstva od 16. do 18. stoljeća*, Nakladni zavod Hrvatski zapisnik, 1997.

Kruhek 1994 – M. Kruhek, Ivanić-Grad u sastavu slavonske granične obrane tijekom 16. i 17. stoljeća, *900 godina Ivanića: zbornik*, Odbor za obilježavanje 900 godina Ivanića, 1994., 250–278 .

Valentić et al. (ed.) 2003 – M. Valentić et al. (ed.), *Križevačka pukovnija*, Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća, 7, Hrvatski institut za povijest, 2003.

Kartografski izvori

Coronelli, Vincenzo, *Corso del Danubio (4 od 6)*, 1693.

[https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~303208~90060776:Corso-del-Danubio--4-of-6--?sort=pub_list_no_initialsort%2Cpub_date%2Cpub_list_no%2Cseries_no&qvq=w4s:/who%2FCoronelli%2C%2BVincenzo%2B\(1650-1718\)%2Fwhat%2FAtlas%2BMap;q:Atlante%20Veneto;sort:pub_list_no_initialsort%2Cpub_date%2Cpub_list_no%2Cseries_no;lc:RUMSEY~8~1&mi=96&trs=111](https://www.davidrumsey.com/luna/servlet/detail/RUMSEY~8~1~303208~90060776:Corso-del-Danubio--4-of-6--?sort=pub_list_no_initialsort%2Cpub_date%2Cpub_list_no%2Cseries_no&qvq=w4s:/who%2FCoronelli%2C%2BVincenzo%2B(1650-1718)%2Fwhat%2FAtlas%2BMap;q:Atlante%20Veneto;sort:pub_list_no_initialsort%2Cpub_date%2Cpub_list_no%2Cseries_no;lc:RUMSEY~8~1&mi=96&trs=111) (David Rumsey Map Collection).

Angelius, Nicolaus. Croatia et Sclavonia = Hrvatska i Slavonija, 1566., Lj. Krmpotić (ed.),

Izvještaji o utvrđivanju granica Hrvatskog Kraljevstva od 16. do 18. stoljeća, Nakladni zavod Hrvatski zapisnik, 1997, 205.

Druga vojna izmjera = Franziszeische Landesaufnahme (Croatia 1865-1869).
<http://mapire.eu/de/map/secondsurvey/?layers> (Arcanum Maps).

Katastarske karte = Franziszeischer Kataster (1856-1866)
<http://mapire.eu/de/map/cadastral/?layers> (Mapire).

J. Fitz, *Kloster Ivanić und Moslavina : [treća vojna izmjera]*, K.u.k. Militärgeographisches Institut, 1890. (Gradska knjižnica Ivanić-Grad, Zavičajna zbirka, inv. br. 947.)

Lazius, Wolfgangus. Regni Hungariae descriptio vera, 1556.
https://www.e-rara.ch/bau_1/misc/content/zoom/3946330 (Universitätsbibliothek Basel).

Linija razgraničenja između gospoštija zagrebačkoga biskupa Dubrava i Gradec i vojnog Varaždinskog generalata = Schedungs Linie welche anno 1768 nach allerhochster Bestimmung zwischen dem Croatie Provinciale und dem Warasdiner Generalats Militari (A. Lukinović, *Župa Ivanić-Grad*, Glas koncila, 2007, 22).

Prva vojna izmjera = Josephinische Landesaufnahme (1763-1787).
<http://mapire.eu/de/map/firstsurvey/?layers> (Arcanum Maps).

Lazarus, Secretarius, *Tabula Hungariae*, 1528.
https://en.wikipedia.org/wiki/Tabula_Hungariae#/media/File:Tabula_hungariae.jpg (Wikipedia).

Schlavoniae, Croatiae, Carniae, Istrae, Bosniae finitimarvmqve regionvm nova descriptio, auctore Avgvstino Hirsvogelio, 1552, 1565, Abraham Ortelius, *Theatrum Orbis Terrarum*, 1575 (Muzej Ivanić-Grada, Dokumentarna zbirka, inv. br. 510:IVG 843).

Treća vojna izmjera = Franzisco-Josephinische Landesaufnahme (Arcanum Maps).
<http://mapire.eu/de/map/thirdsurvey25000/?layers> (Mapire)

Utvrda Ivanić na ovoj strani rijeke Lonje odijeljena od Zagrebačkog biskupa u Varaždinski vojni generalat sa selima Dolnji, Srednji, Šarampov, Lonja, Kloštar Ivanić, Šćapovec, Lipovec i Čemernica = Die bei der Festung Ivanich diesseits des Lonja Flusses von dem Agramer Bisthof an das Militare des Warasdiner Generalats abgefallene Dörfer Dolni, Srednji, Gornji Scharambor, Sunja[!], Kloster Ivanich, Chapovecz, Lipovecz und Chemernicza (M. Slukan Alić, Teritorijalni razvoj i razgraničenja Varaždinskog generalata (1630. – 1771.), *Podravina*, 2005, 23–24).

Kloštar Ivanić u ranome novom vijeku

Ivan Pendelić

Uvod

Ovim člankom pokušat će se čitateljima približiti događaje koji su se dogodili u Kloštar Ivaniću tijekom povjesnog razdoblja zvanog novi vijek. Naziv novi vijek odnosi se na povjesno razdoblje koje se nastavlja na srednji vijek. Naziv za spomenuto povjesno razdoblje, u svojoj podjeli povjesnih razdoblja, prvi spominje Christoph Cellarius u 17. stoljeću, a navedeni naziv se nastavlja koristiti u 18. i 19. stoljeću, dok se u 20. stoljeću dodaju nove podjele unutar povjesnog razdoblja.¹ Tako se u drugoj polovici 20. stoljeća, novi vijek počinje dijeliti na rani novi vijek i kasni novi vijek. Kao rani novi vijek se opisuje razdoblje između 1500. i 1800. godine, a kao početak navedenog povjesnog razdoblja u hrvatskoj povijesti se uzima 1526. ili 1527. godina, odnosno godine kada se odvila Mohačka bitka i kada dinastija Habsburgovaca dolazi na vlast te počinje vladati hrvatskim povjesnim teritorijem.² Povjesni izvori navode da na globalnoj razini rani novi vijek počinje otkrićem Amerike, koju Kolumbo otkriva 1492., ili padom Carigrada u ruke Osmanlija 1453. godine, dok završava u drugoj polovici 18. stoljeća Francuskom revolucijom koja se dogodila 1789. godine te navedenim događajem počinje kasni novi vijek, tj. suvremeno ili moderno doba.³ U uvodu ovog članka treba napomenuti da se naziv Kloštar Ivanić počinje upotrebljavati u 16. stoljeću, kada je osnovan muški samostan koji postoji i danas. Prije 16. stoljeća naselje se nazivalo Ivanić.⁴

Povjesni i kartografski izvori

Povjesni izvori koji se odnose na rani novi vijek i temu Vojne krajine mogu se pronaći u austrijskim državnim arhivima, a najviše podataka se može pronaći u Štajerskom državnom arhivu u Grazu i u Ratnom arhivu u Beču, u zbirkama spisa *Alte Feldakten i Windica*. Baza za istraživanje ove teme su radovi Milana Kruheka koji se bavio poviješću krajiških utvrda.⁵ Povjesni izvori važni za navedeni period čuvaju se i u arhivu Franjevačkog samostana u Kloštar Ivaniću. U ovom arhivu se čuva arhivska građa koja datira od početka 16. stoljeća do sredine 20. stoljeća –najstariji se dokument datira u 1501. godinu, a najmlađi dokumenti u 1950. go-

---

1 Azinović Bebek 2018, 299–300.

2 Azinović Bebek 2018, 301.

3 Azinović Bebek 2018, 301.

4 Horvat 1931, 22.

5 Štefanec 2022b, 13–14.

dinu. Ova građa se čuva u 22 arhivske kutije i 37 knjiga.⁶ Dokumenti najčešće imaju teološki, pravni ili pedagoški sadržaj, a u članku će biti navedeno nekoliko dokumenata koji se odnose na povijest Kloštar Ivanića i njegove okolice.⁷ Važan povijesni izvor je *Kronika franjevačkog samostana Kloštar Ivanić*, koja je podijeljena u tri knjige u kojima se mogu pronaći opisi svakodnevnice u ivanićkom kraju, administrativni podaci o tadašnjem vodstvu Vojne krajine te razni dokumenti u kojima su navedeni popisi zavjeta i npr. osoba koje su bile pokopane u crkvi i na groblju.⁸ Ova kronika, odnosno njezina prva knjiga, je najvjerojatnije napisana u drugoj polovici 18. stoljeća.⁹

Najstariji dokument iz franjevačkog arhiva se datira u 1501. godinu. Ovaj dokument je napisan 17. ožujka 1501. godine, a sastavio ga je Grgur Frankopan, koji je u to vrijeme bio prepošt¹⁰ crkve u Stolnom Biogradu. Dokument je pravnog karaktera. U arhivu su sačuvane i dvije isprave te jedno pismo koje se datira u 17. stoljeće, a sadržaj ovih dokumenata se odnosi na plemićku obitelj Zrinski.¹¹ Osim povijesnih izvora, za Kloštar Ivanić su nam dostupni i kartografski izvori. Tijekom druge polovice 15. i 16 stoljeća se izrađuju detaljnije karte Podравine, Slavonije i Moslavine – jedna takva karta je izrađena 1566. godine, a njezin autor je Nicolo Angielini.¹²

Karta Nicola Angielinija prikazuje prostor koji je osvojen od strane Osmanlija koji je označen bijelo-crvenom bojom, dok je zelenom bojom označen hrvatski teritorij. Na ovoj se karti prvi put u kartografskim izvorima spominju toponimi Križ i Kloštar Ivanić, uz ostale vojnokrajiške utvrde, nastale na tradiciji srednjovjekovnih trgovista, poput Čazme, Križevaca, Koprivnice i Đurđevca. U ovim recima treba razjasniti i da se navedeni toponimi na karti ne spominju zato što su nastali u navedenom periodu, već zato što su tada dobili izrazito važnu stratešku ulogu s obzirom na novonastalu situaciju, odnosno intenzivne prodore Osmanlija na hrvatske prostore.¹³

---

6 Pandžić 1994, 33.

7 Pandžić 1994, 34–35.

8 Pandžić 1994, 35–36.

9 Pandžić 1994, 35.

10 Prepošt ili prepozit je osoba koja upravlja katedralnim ili kolegijalnim kaptolom, odnosno osoba koja je predstojnik kaptola. (prepošt. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 28.12.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/prepost>>.) Kaptol je zbor kanonika koji služe bogoslužje u stolnoj crkvi i pomažu biskupu upravljanju biskupijom. (kaptol. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 28.12.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/30343>>.)

11 Pandžić 1994, 37.

12 Slukan Altić 2003, 121–122.

13 Slukan Altić 2003, 126–127.

Još jedna karta na kojoj se Kloštar Ivanić može jasno uočiti je karta Johanna Sambuca iz 1572. godine. Uz utvrde se razvijaju i sela koja su opskrbljivala utvrde namirnicama te se obnavljaju srednjovjekovne cestovne komunikacije, poput Kolomanovog puta koji je spajao Varaždin, Koprivnicu i Đurđevac, dok u novom vijeku izrazitu važnost dobivaju odvojci puta koji vode prema krajiškim utrvrdama, među kojima su Križevci, Ivanić i Cirkvena.¹⁴

Slika 1. Karta Nicola Angielinija iz 1566. godine (Slukan Altic 2003, 130).

Slika 2. Karta Johannesa Sambuca (Slukan Altic 2003, 131).

¹⁴ Slukan Altic 2003, 127–128.

Vojna povijest Ivanićke kapetanije i Kloštar Ivanića

Prostorom Slavonske vojne krajine, u kojoj se nalazio i Kloštar Ivanić, od polovice 16. stoljeća upravlja Dvorsko ratno vijeće u Beču, dok 1578. godine upravljačku funkciju preuzima Dvorsko ratno vijeće u Grazu. Iste godine se, u sklopu poboljšanja organizacije strateškog funkcioniranja Slavonske vojne krajine, organiziraju tri kapetanije sa sjedištima u Koprivnici, Križevcima i Ivaniću.¹⁵ Na prostoru ovih kapetanija nalazile su se 24 utvrde, a pod Ivanićku kapetaniju, koja u 17. stoljeću postaje natkapetanija, su (osim Ivanića) spadale i utvrde Kloštar Ivanić, Sveti Križ i Gofnic.¹⁶ Pretpostavlja se da kapetanije postaju natkapetanije oko 1612./1613. godine, ali kako bi se taj podatak mogao točno utvrditi potrebna je dodatna analiza povijesnih dokumenata i izvora.¹⁷ Najveći broj vojnih posada je Ivanićka kapetanija imala između 1570. i 1580. godine – imala je manji broj vojnika na raspolaganju od Koprivničke i Križevačke natkapetanije, a više od Petrinjske natkapetanije i Đurđevačke kapetanije.¹⁸

Slika 3. Položaj krajiških utvrda na prostoru Ivanićke kapetanije (Kruhek 1995, 266).¹⁹

15 N. Štefanec, 2022b, 13–14.

16 N. Štefanec, 2022b, 15.

17 N. Štefanec, 2022a, 163.

18 N. Štefanec, 2022b, 17–8.

19 Slika je preuzeta iz knjige Milana Kruheka: Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća, Institut za suvremenu povijest, Zagreb.

	Ivanić	Kloštar Ivanić	Sv. Križ	Gofnic	Nadražica
1553.	300 konjanika 140 haramija				
1554.	66 konjanika 39 haramija	65 konjanika 81 haramija			
1556.	90 haramija	10 konjanika 37 haramija			
1558.	50 njem. pješ. 120 haramija				
1559.	40 konjanika 188 haramija		2 pošt. konja		
1565.	51 njem. pješ.		20 novih pješ.		
1573.	5 konjanjika 50 njem. pješ.		20 haramija		
1577.	51 njem. pješ. 5 konjanika 1 puškar	40 husara	22 haramija		
1577. - prijedlog	Stari i Novi Ivanić 150 haramija 100 njem. pješ. 100 husara	100 haramija 50 arkebuzira	70 haramija	50 haramija	
1578.	100 haramija 80 njem. pješ. 50 husara	50 haramija 50 arkebuzira	50 haramija	50 haramija	
1580. - nije zabilježen raspored po utvrdama	65 njem. pješ. 200 haramija 50 husara				

Slika 4. Popis vojnih postrojbi razmještenih na prostoru Ivanićke kapetanije u 16. stoljeću (Štefanec 2022b, 16–17).²⁰

Tijekom 17. stoljeća na prostoru Ivanićke kapetanije je smješteno 317 vojnika. Na prostoru Vojne krajine su, osim problema s brojnošću vojnih posada, česti bili problemi s kvalitetom oružja i vojne opreme, koja je često bila u lošem stanju i zastarjela. Za popisivanje stanja oružja i opreme bili su zaduženi glavni oružari, koji su izvješća podnosili vojnim vlastima u Beču i Grazu, a kontrolu su vršili s vijećima, koja je navedena vlast imenovala.²¹ U izvješću iz 1563. godine je vidljivo, da kapetanija nije bila dovoljno dobro opremljena za obranu utvrde i naselja Ivanić te utvrde Kloštar Ivanić ili stari Ivanić jer vojnici koriste oružje koje je nabavio zagrebački biskup u vrijeme kada je upravljao Kloštar Ivanićem kao biskupskim posjedom. Do 1578. godine situacija se poboljšava te nam je dostupan popis inventara oružja i vojne opreme, koji je 6. prosinca 1578. godine sastavio Domenico Conduto, oružar iz Varaždina.²²

20 Ova tabela je za potrebe članka samo djelomično prikazana. U izvoru su prikazani i podaci za 17. stoljeće, ali u dijelu tabele koji se odnosi na 17. stoljeće nisu navedeni podaci o Kloštar Ivaniću. Za potpuni prikaz tabele vidjeti izvor: Štefanec 2022b. – Nataša Štefanec, Izvješća o obrambenim i građevinskim zahvatima na području Ivanićke kapetanije u 16. stoljeću, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti, No. 550 = 56, Zagreb, 2022., 13–35. Tabela je u potpunosti prikazana na stranicama 16. i 17.

21 Štefanec 2022b, 18.

22 Štefanec 2022b, 18–19.

Utvrde Ivaničke kapetanije su opremljene bedemskim puškama i malim signalnim topovima, ali i ta oprema brzo propada ili je u lošem stanju, a novo oružje se teško nabavlja zbog logističkih poteškoća u vidu financiranja i prijevoza vojne opreme. Zbog toga većina vojne opreme ostaje sačuvana u oružarnicama, posebice u glavnoj oružarnici u Grazu.²³

Ivanić

4 lijevana falkoneta (<i>Falkonett</i>), dva su opskrbljena dobrim postoljem/osovinom (<i>Schaft</i>) i kotačima, a dva su kraća, ali pucaju kao s olovom; kotači i postolje ne vrijede puno
1 primjerak lake artiljerije (<i>Scharfetindl</i> , u izvorniku <i>Scharfatindl</i>) na kotačima
1 željezni mužar (<i>Mörser</i>) za signalno pucanje (<i>Kreid schießen</i> , u izvorniku <i>Khrat schiesen</i>)
2 mala topa (<i>Kammerstück</i>) za signalno pucanje
32 teške ili dvostrukе kukače (<i>Doppelhake</i>) od kojih osam neupotrebljivih (4v)
34 njemačke ručne cijevi (<i>Handrohr</i>)
10 centi oružnog baruta ili praha (<i>Zeugpulver</i>)
3 cente zrnatog baruta ili praha (<i>Kornpulver</i>)
2 cente baruta za teške kukače
5 centi olova
400 kugli za falkonet
2.000 kugli za teške kukače

Kloštar Ivanić

12 teških ili dvostrukih kukača
2 komada željezne artiljerije (<i>Stücklein</i> , <i>Stück</i> , u izvorniku <i>Stykhlin, schtiklin</i>) na kotačima koji nisu baš jako upotrebljivi
1 mali lijevani komad artiljerije na kotačima s osovinom, pri čemu kotači nisu najbolji
1 bačva (<i>Tonne</i>) oružnog baruta
Nema zrnatog baruta
30 funti olova

Slika 5. Popis oružja koji je izradio D. Conduto 6. prosinca 1578. (Štefanec 2022b, 19–20).²⁴

Iz popisa vojske koja je smještena na prostoru Ivaničke kapetanije možemo vidjeti da su u utvrdi Kloštar Ivanić bile smještene vojne jedinice haramija, husara i arkebuzira. Haramije su bile pješačke jedinice u koje je bilo regrutirano domaće stanovništvo sa slavenskim ili mađarskim prezimenima. Ova pješačka jedinica je bila lako opremljena, odnosno nije nosila oklop, a bila je naoružana mačem i puškom koja je često bila zastarjelog dizajna.²⁵ Husari su konjanička vojna jedinica u koju je regrutirano domaće stanovništvo. Husari su bili opremljeni lakim oklopom ili verižnom košuljom i šiljatom kacigom, a naoružanje koje su morali imati u

23 Štefanec 2022b, 19.

24 Ova tabela je za potrebe članka samo djelomično prikazana, u izvoru su navedeni i podaci za sv. Križ. Za potpuni prikaz tabele vidjeti izvor: Štefanec 2022b. – Nataša Štefanec, Izvješća o obrambenim i građevinskim zahvatima na području Ivaničke kapetanije u 16. stoljeću, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti, No. 550 = 56, Zagreb, 2022., 13–35. Tabela je u potpunosti prikazana na stranicama 19. i 20.

25 Štefanec 2022a, 179–180.

svojoj opremi uključuje sablju, pištolj, nož, kopljje i budzovan ili nadžak²⁶. Uz navedenu opremu, husar je o svom trošku morao uzdržavati i konja.²⁷

Osim domaćih konjanika husara, u utvrdi Kloštar Ivanić su bili smješteni i arkebuziri – konjanička vojna jedinica sastavljena od austrijskih i njemačkih plemića. Ovi pripadnici elitne vojne postrojbe bili su opremljeni lakim oklopom, pištoljem i konjičkom arkebuzom²⁸, a isticali su se i po zelenim kaputima koji su bili dio njihove uniforme.^{29 30}

Slika 6. Idejni prikaz krajiškog konjanika iz 17. stoljeća (Praunsperger 2020, 142).³⁰

26 Nadžak se kao oružje koristi od 14. stoljeća. Ovo oružje su prvo koristili pješaci, a od 16. stoljeća i konjanici. Nadžak je korišten za udaranje i obaranje protivnika s konja, a dijelovi nadžaka su ušica, kljun i hrbat. (M. Šermer, 1980, 11)

27 Štefanec 2022a, 175–176.

28 Arkebuza je puška s dugačkom cijevi i primitivnim mehanizmom paljenja. Počinje se koristiti krajem 14. stoljeća u Njemačkoj. Arkebuze bile toliko teške da se tokom korištenja za njih morao koristiti potporanj s kukom, a do metu im je bio 250 koraka. Na hrvatskim prostorima se koriste od druge polovice 15. stoljeća, te se u Dubrovniku ovaj tip puške počinje izrađivati 1428. godine. Od kraja 16. stoljeća počinje se koristiti lakša musketa umjesto arkebuza. (arkebuza. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 27.12.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/arkebuza>>.)

29 Štefanec 2022a, 174–175.

30 Slika je preuzeta iz knjige Milana pl. Praunspergera: Oružje starih Hrvata, Dominović, Ogranak Matice hrvatske u Solinu, Zagreb, 2020.

Podatke o prisutnosti vojske na prostoru Ivanićke kapetanije možemo, osim u popisima vojnih službenika i povijesnim dokumentima, pronaći i na epigrafskim spomenicima. Dva spomenika su nadgrobog karaktera, dok je treći spomenik natpis na oltaru. U današnjem Ivanić-Gradu u crkvici sv. Jakoba na Poljani se nalazi spomenik koji je dao izraditi ivanički zapovjednik Johann Weickhart u spomen na svoju prerano preminulu kćer, dok se u Kloštar Ivaniću mogu pronaći nadgrobni spomenik ivaničkom vrhovnom kapetanu Kristoforu Spišiću i natpis na oltaru koji spominje Jurja Antolovića, ivaničkog potkapetana.³¹

Nadgrobni spomenik Kristofora Spišića datira se u 1614. godinu³², a nalazio se pokraj svetišta crkve sv. Ivana Krstitelja. Natpis na spomeniku se može podijeliti u dva dijela, odnosno na dio natpisa koji se nalazi iznad i dio natpisa koji se nalazi ispod grba.³³ Na grbu je prikazan lav s dvostrukom krunom i mačem, dok se iznad njega nalazi tekst koji glasi:

ANNO MDCXIV DIE 22 IVNNI OBIT DOMINVS GENEROSVS CHRISTOPHORVS SPISITSH. ILLMI DNI FERDINANDI ARHIDVCIS AVSTRIAEC SVPREMVS CAPITANEVS IVANICHENSIVM. CVI DEVS PROPITIVS. ET IN NOVISSIMO DIE, A MORTE AETERNAM BEATITVDINEM EXCITABIT.³⁴

Drugi dio teksta, koji se nalazi ispod opisanog grba glasi:

*QVIVIS ADES TVMLVM VISVRVS MENTE REVOLVE. NAMQVE FVI CLARVS SANGVINE. MARTE. FIDE. CHRISTOPHORVS SPISSICH DICOR. MEMOR ESTO SVPERSTES IVRE SVO CVNCTOS PARCA NEFANDA RAPIT. QVID MODO SVM ? ID QVOD ERIS. VERMIS QVO ... FOETOR. NON ..... GENVS FVNERA NOSTRA VETANT.*³⁵

Prijevod teksta navedenim redoslijedom glasi:

Godine 1614., dana 22. lipnja, preminuo je plemeniti gospodin Kristofor Spišić, vrhovni kapetan Ivanić Grada pod presvjetlim gospodinom Ferdinandom, nadvojvodom austrijskim. Kome se Bog smilovao i u posljednji dan dići će ga iz smrti u vječno blaženstvo. A ti, tko god bio, kad grob mi vidiš, zamisli se. Naime, bijah znamenit po krvu, u boju, u vjeri, a zvan Kristo-

---

31 Kukuljević Sakcinski 1891, 68–71.

32 U Digitalnoj zbirci i katalogu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti se navodi da je spomenik datiran u 1694. godinu, dok je na samome spomeniku zapisana 1614. godina. Izvor s kojeg je preuzet opis slike i slika: DiZbi.HAZU/Digitalna zborka i katalog Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=33963>. Za više podataka vidi bilješku 42, str. 62.

33 Kukuljević Sakcinski 1891, 70-71

34 Tekst je zapisao Ivan Kukuljević Sakcinski u svom djelu Nadpisi sredovječni i novovjekni na crkvah, javnih i privatnih sgradah u Hrvatskoj i Slavoniji, te se u ovom tekstu prikazuje Kukuljevićeva verzija zapisa sa spomenika. Ovaj tekst Ivan Kukuljević donosi na stranicama 70 - 71. pod rednim brojem 224.

35 Tekst je zapisao Ivan Kukuljević Sakcinski u svom djelu Nadpisi sredovječni i novovjekni na crkvah, javnih i privatnih sgradah u Hrvatskoj i Slavoniji, te se u ovom tekstu prikazuje Kukuljevićeva verzija zapisa sa spomenika. Ovaj tekst Ivan Kukuljević donosi na stranicama 70 - 71. pod rednim brojem 224.

for Spišić. Spomeni se, ti koji me nadživiš, da po svom pravu kleta Parka³⁶ sve grabi. Ovo što sada sam ja, to ćeš i ti biti. Crv, smrad, užas.

Drugi spomenik, odnosno natpis na oltaru sv. Marije koji spominje potkapetana Jurja Antolovića, nalazi se u crkvi sv. Marije³⁷, a glasi:

GENEROSVS DOMINVS GEORGIVS ANTOLOVICH S.C.R. MATTIS IN PRAESIDIO IVANICH VICE CAPITANEVS . HOC ALTARE EREXIT. SED IMPERFECTO RELICTO. SVPERNA DISPONENTE CLEMENTIA. VITAM CVM MORTE COMMVTANDO CVIVS INTENTIONI CHARISSIMA EIVS CONIVX GROSA DNA. POTENTIA STABA SATISFACERE VOLENS. PRO REFRIGERIO ANIMAE EIVS DEAVRAVIT ANNO DNI. 1645.³⁸

Prijevod ovog teksta glasi:

Plemeniti gospodin Juraj Antolović, potkapetan Presvetog i Presvjetlog Kraljevskog

Veličanstva u utvrdi Ivanić, podigao je ovaj oltar, no ostavio ga je nedovršenim kada je zamijenio život sa smrću, kako odredi Višnja Milost. Želeći ispuniti njegovu nakanu, predraga njegova i plemenita gospoda supruga, Potentia Staba, za utjehu njegove duše oltar je pozlatila godine Gospodnje 1645.

Ovi epigrafski natpisi su nam ostali kao dio kulturne baštine ivaničke kapetanije te kao svjedoci koji govore o teškim vremenima, kada je vojska bila konstantno prisutna na prostoru Kloštar Ivanića. Treba spomenuti i da su se na prostoru Ivaničke kapetanije događali i oružani sukobi, a jedan od oružanih sukoba dogodio se 1565. u mjestu Obreška, gdje je poražena osmanska vojska. Sukob se dogodio početkom rujna, kada paša Mustafa Sokolović, u želji da napadne Križevce, prolazi uz rijeke Lonju i Glogovnicu. Put mu je u Obreškoj presjekao ban Petar Erdödy i s 1000 konjanika i 4000 pješaka porazio vojsku koja se sastojala od 12 000 Osmanlija.³⁹ U junaštvu se iskazao i ivanički kapetan Ivan Panović koji je 1574. godine spriječio osvajanje Ivanića, a 1580. godine potjerom spriječio prodor Osmanlija u Turopolje, kada im ivanička posada otima 6 zastava i nekoliko konja.⁴⁰

36 Parka je jedna od rimskih božica sudske, koje se mogu usporediti s grčkim moirama, a u rimskoj mitologiji se nazivaju Parke. Božice sudske su Parka, Dekuma i Nona, a Parka je božica rođenja, koja se u slučaju da priporodu umru majka dijete naziva Morta. (Holzaphel, 2008, 280).

37 Kukuljević Sakcinski 1891, 71

38 Tekst je zapisao Ivan Kukuljević Sakcinski u svom djelu Nadpisi sredovječni i novovjekni na crkvah, javnih i privatnih sgradah u Hrvatskoj i Slavoniji, te se u ovom tekstu prikazuje Kukuljevićeva verzija zapisa sa spomenika. Ovaj tekst Ivan Kukuljević donosi na stranici 71. pod rednim brojem 225.

39 Horvat 1931, 40–41.

40 Horvat 1931, 42.

Koliko je druga polovica 16. stoljeća bila nemirno razdoblje možemo vidjeti u činjenici da su se i 1581. godine dogodila dva napada na Ivanić te su oba napada uspješno odbijena. Velika bitka se dogodila i 5. prosinca 1586. godine blizu ušća Glogovnice u Česmu. Na ovom mjestu su križevački kapetan Ivan Herković, gradečki barun Mihajlo Sekelj te braća Tomo i Petar Erdödy porazili Osmanlje čija se vojska sastojala od 3000 konjanika i 500 pješaka. U bitci je život izgubio Ali beg kojem je kmet Nikola Pavlečić odrubio glavu.⁴¹

Slika 7. Crkva Svetog Ivana Krstitelja (Kloštar Ivanić) : nadgrobna ploča ivaničkog kapetana Kristofora Spišića, 1694. (foto: Đuro Griesbach, 1939., inv. br. neg. SFA-1640, DiZbi.HAZU/ Digitalna zbirka i katalog Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=33963>).⁴²

41 Horvat 1931, 42–43.

42 Spomenik je fotografiran 1939. godine, a autor fotografije je Đuro Griesbach. U opisu fotografije se navodi kako se spomenik nalazi u crkvi sv. Ivana Krstitelja. (Schneiderov fotografografski arhiv: hrvatski spomenici kulture i umjetnosti / Đuro Vandura, Borivoj Popovčak, Sanja Cvjetnić, Zagreb : HAZU, Strossmayerova galerija starih majstora, 1999., str. 332.). U opisu se također može pročitati da je crkva nastradala 1944., te da se obnavlja od 1990. godine, dok se obnovljeni crkveni inventar čuva u Riznici i pinakoteci franjevačkog samostana i župe Kloštar. U ovom izvoru, odnosno Digitalnoj zbirci i katalogu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti se navodi da je spomenik datiran u 1694. godinu, dok je na samome spomeniku zapisana 1614. godina. Izvor s kojeg je preuzet opis slike i slika: DiZbi.HAZU/Digitalna zbirka i katalog Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=33963>.

Opis Kloštar Ivanića

Opis Kloštar Ivanića nam je dostupan iz povjesnih izvora te su utvrda i naselje opisani u zapisu carskog izvješća koje se datira u 1563. godinu. Kloštar Ivanić je u ovom zapisu opisan kao zidana crkva, opasana ogradom od kolja i zemljanim nasipom. Povjerenstvo koje je sastavilo izvještaj predlaže da se zidovi crkve i utvrde poprave, a crkva isprazni kako bi se u nju moglo smjestiti konjaništvo. Izvještaj Sabora iz 1571. godine nam govori da se tesarima koji su odrali tesarski posao u samostanu mora isplatiti 50 forinti iz Kraljevske blagajne kao naknada za obavljeni posao.⁴³ Jedan od nemilijih događaja vezanih uz vojnu povijest Kloštar Ivanića je požar, koji su izazvali krajški vojnici te time 1572. godine oštetili franjevački samostan i crkvu.⁴⁴

U požaru su stradale i određene količine namirnica, poput žita i mesa, koje se čuvalo u oštećenim prostorima. Biskupovi ljudi, zajedno s vojnom posadom, saniraju štetu. Opisi naselja nam govore da se u Kloštar Ivaniću nalazila crkva, samostan, podgrađe i stan biskupa/bana, u kojem je u to vrijeme boravio kapetan László Pethő. Ovaj prostor se dodatno utvrđuje popravkom zidina i izgradnjom još jedne ograde od kolja, kako bi se sačuvala i zaštitila stoka. Na ovom mjestu se može spomenuti da je navedenom zapovjedniku posjed na upravljanje predao zagrebački biskup Vuk Đulaj (1548. – 1550.) koji je posjed preuzeo nakon što franjevci bježe iz njega zbog Osmanlijskog prodora prema unutrašnjosti Slavonije.⁴⁵ Oko 1560. godine se počinje graditi nova utvrda *Ivanich*, što je dovelo do preseljenja stalne vojne posade u novu utvrdu.⁴⁶

Među povjesnim izvorima su nam dostupni opisi Kloštar Ivanića koji se datiraju u 18. stoljeće. Naime, 1768. godine su vlasti u Beču htjele dodatno proširiti svoju vlast i preuzeti vlasništvo nad biskupskim posjedima u Čazmi, Ivaniću i Dubravi. U tu svrhu Ratno vijeće izrađuje kartu navedenih prostora, dok se 26. listopada 1769. godine oformljeno povjerenstvo sastaje u biskupskom dvoru u Kloštar Ivaniću sa svrhom popisivanja imovine koja treba pripasti Vojnoj krajini. U spisu koje je sastavilo povjerenstvo se može pročitati da se u naselju nalazi franjevački samostan i biskupski dvor koji je u ovom dokumentu i opisan.⁴⁷ Biskupski dvor ili kaštel se nalazio na središnjem trgu naselja, pokraj franjevačkog samostana i uz cestu koja je vodila prema obližnjem selu Predavec.⁴⁸

---

43 Kruhek 1994, 257.

44 Štefanec 2022b, 20–21.

45 Horvat 1931, 38.

46 Štefanec 2022b, 21–23.

47 Lukinović 2007, 30–32.

48 Lukinović 2007, 32.

Ovaj dvor je građen od hrastove građe te je podignut u obliku četverokuta, na dva kata. Građevina je imala dva ulaza, glavni na zapadnoj i sporedni na istočnoj strani. S južne strane se nalazio podrum, dok su dvije prostorije u prizemlju služile kao zatvor i žitnica. Osim navedenih prostorija u prizemlju su se nalazile dvije kuhinje, smočnica i soba za poslugu, dok se na katu nalazilo deset soba, kuhinja, smočnica, dvije velike dvorane i oratorij sv. Josipa. U zatvorenom dvorištu se nalazio golubarnik, dok su se u vanjskom dvorištu nalazile gospodarske zgrade, kuhinja, soba za poslugu i bunar. Dimenzije zgrade su bile 31 hvat (58,5 m) u dužinu i 14, 5 hвати (27,5 m) u širinu.⁴⁹

U posjedu dvora se nalazila i jedna kuća unutar tvrđe, alodij⁵⁰ Šćapovec, te vrtovi i oranice. U dokumentu se može pronaći i popis biskupskih predjalaca, ukupno njih 27, te da se u posjedu dvora nalazi 130 jutara oranice, 37 jutara sjenokoše i 17 jutara vinograda. Vrijednost popisane imovine, koja je trebala pripasti Vojnoj krajini iznosila je 106,791 forintu, a obračun je sastavljen 18. prosinca 1769. u Koprivnici. Dokument s obračunom imovine su potpisali carski savjetnik Sigismund Komaromy, prabilježnik Petar Špišić i natpukovnik Stjepan Radinković.⁵¹

Uz navedene objekte je postojala i franjevačka ljekarna za koju se smatra da je najstarija ljekarna na području Moslavine. Ne zna se točno kada je ljekarna osnovana jer autori nisu suglasni po pitanju datacije. Smatra se da je ljekarna osnovana oko 1670. ili 1726. godine, jer od navedene godine postoji popis braće koji su bili ranarnici i medicinari.⁵² Podatak koji se može pronaći u povijesnim izvorima, a vezan je uz ljekarništvo u Kloštar Ivaniću, je da se u samostanu od 1788. do 1791. nalazila carska bolnica. Ova bolnica je obnovljena 1796. godine, kada počinje rat između Napoleona i Austrije te se u ovu bolnicu tijekom sukoba 1806. godine prebačeni ranjenici iz Zagreba.⁵³ Ovi podatci dodatno daju na važnosti Kloštar Ivaniću u kojem su se osim vjerskih i vojnih, razvijale i ljekarničke djelatnosti.

---

49 Lukinović 2007, 32.

50 Alodij je naslijedno imanje koje je oslobođeno od svih nameta, a vlasnik ga može obrađivati i brinuti se o njemu na način koji odgovara potrebama vlasnika alodija, odnosno vlasnik svojom slobodnom voljom odlučuje o načinu upravljanja alodijem. (alodij. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 26.12.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/alodij>>.)

51 Lukinović 2007, 32–33.

52 Belicza 1994, 391.

53 Belicza 1994, 393.

Bune se nastavljuju i u novom vijeku

Treba napomenuti da se zbog ubiranja raznih nameta i desetina, bune nastavljaju i u ranome novom vijeku te se u 17. stoljeću događaju dvije bune. Prva buna u 17. stoljeću se dogodila 1637. godine. U dokumentima su spomenuti seljaci iz Brega, Lonje, Lepšića, Lupoglava i Ivanića te ih se optužuje da su odbili prevoziti građu za izgradnju biskupske kurije u Ivaniću. Biskup Benedikt Vinković naređuje optuženima da prevezu drva, a ako ih odbiju prevesti, plaćat će 6 forinti kazne po danu.⁵⁴

Druga buna se dogodila 1641. godine, kada ivanički predijalci odbijaju dati desetinu svinja i desetinu vina. U tužbi protiv buntovnika se navodi da su na Martinje navedene godine, prilikom rasprave o ubiranju desetine pobunjenici navalili na biskupsku kuriju. Osuđeni pobunjenici su dobili smrtnu kaznu te su izgubili posjede.⁵⁵ Pobune nisu bile rijetkost u drugoj polovici 17. stoljeća, a razlozi pobune su najčešće bili davanje desetine i nezadovoljstvo postupanjem biskupa i plemića, za koje su seljaci obrađivali posjede. Tako su se neke bune, koje su poznate pod nazivom Posavske bune odvile između 1653. i 1671. godine, a razlozi su upravo davanje desetine i neprimjereno ponašanje vlastelina.⁵⁶ O pobunama na prostoru Ivanića se raspravlja i na zasjedanjima Hrvatskog sabora i Hrvatskih kraljevinskih konferencija, gdje se u izvješćima s početka 18. stoljeća upozorava na veliki broj razbojnika koji vrebaju na prostoru Varaždinskog generalata, a spominje se i pobuna Vlaha, koja se odvila 1726. godine, čije širenje je spriječila vojska iz ivaničke utvrde.⁵⁷

Još jedna pobuna Vlaha se dogodila 1755. u Marči, gdje se od 1611. do 1755. nalazila grkokatolička eparhija te je navedene godine u Marču ponovno poslana vojska.⁵⁸ U 17. stoljeću se sreća na bojištima okrenula, te su krajiški vojnici sve češće upadali na slavonski teritorij, kojim su upravljale Osmanlije. Od 1593. do 1606. godine trajao je Veliki rat te u navedenom periodu mnogo vlaškog i katoličkog stanovništva bježi s teritorija kojim upravljaju Osmanlije i naseljava se na prostoru Ivaničke kapetanije i okolice Ivanića, osnivajući naselja poput Bosiljeva, Predavca, Šumećana, Konščana i Sobočana.⁵⁹ U povjesnim izvorima se može iščitati da je zagrebački biskup htio da novoprdošlo vlaško stanovništvo potpadne pod vlast biskupije, te time postanu biskupski kmetovi, čemu su se usprotivio nadvojvoda Ferdinand. Vlaško stanovništvo je naseljeno na prostor koji je dugo vremena bio pust, te su dobili pravo da se na taj

54 Barbarić 1994, 219–220.

55 Barbarić 1994, 220–221.

56 Barbarić 1994, 222–225.

57 Barbarić 1994, 225–226.

58 Barbarić 1994, 229–230.

59 Horvat 1931, 45–46.

prostor nasele i obrađuju zemlju, a zauzvrat su morali držati stražu i po potrebi se boriti protiv Osmanlija.⁶⁰

Bez obzira na proglašeni mir, Osmanlije su i dalje provaljivale na slavonski teritorij te su u svojim pohodima pljačkali i palili. Ivanićki su se krajišnici još mnogo puta sukobili s njima jer su otimali ljude s prostora slavonske krajine kako bi ih mogli prodati u roblje.⁶¹ Unatoč dalnjim prodorima Osmanlija na prostor ivaničke kapetanije, zagrebački biskup Benedikt Vinković obnavlja crkvu sv. Ivana Krstitelja i franjevački samostan u kojem franjevci kontinuirano borave od 1639. godine. U 17. stoljeću stanovnici Ivanića ponovno traže da im se potvrde povelje u kojima su navedena sva prava trgovišta Ivanić, a ovoga puta to traže kralja Leopolda koji 1660. godine daje prepisati povelje koje su mu donijeli predstavnici ivaničkog stanovništva te ih 12. ožujka 1660. godine potpisuje čime potvrđuje sva dosadašnja prava naselju Ivanić.⁶² Naime u 15. i 16. stoljeću je više biskupa potvrđivalo povlastice trgovišta u Kloštar Ivaniću. U 15. stoljeću to čini biskup Osvald Thuz 1468. godine, dok u 16. stoljeću to čine biskupi Luka Baratin i Šimun Erdödy, 1501. i 1521. godine.⁶³ Za podatke o povlasticama trgovišta koje su Ivaniću dane tokom 16. stoljeća legitimno je pitanje da li se navedene povlastice odnose na Kloštar Ivanić ili današnji Ivanić – Grad, a za odgovor na to pitanje potrebno je dodatno proučavanje ove kompleksne teme, te posjeti arhivima u kojima je potencijalno pohranjena građa, koja bi detaljnije mogla rasvijetliti prošlost Kloštar Ivanića i Ivanić - Grada. Krajem 18. stoljeća, odnosno 1770. godine, zagrebački biskup gubi posjede oko Ivanića, uključujući Kloštar Ivanić koji u 18. stoljeću ima 482 stanovnika.⁶⁴ Nakon navedenog perioda na prostoru Kloštar Ivanića počinje kasni novi vijek ili suvremeno doba.

---

60 Horvat 1931, 46–47.

61 Horvat 1931, 48.

62 Horvat 1931, 53–56.

63 Horvat, 1931, 33-34, 36

64 Horvat 1931, 70–72.

Zaključak

Kako se može vidjeti iz priloženih podataka, rani novi vijek je jako nemirno povjesno razdoblje koje obilježavaju konstantne krize i razne nedaće. Ovaj period obilježavaju mnoge godine vojnih sukoba s Osmanlijama koje pokušavaju osvojiti nove posjede i proširiti svoj teritorij. Kako bi se oduprli njihovim nasrtajima, vlasti u Beču i Grazu organiziraju novi ustroj Slavonske krajine, grade nove utvrde, obnavljaju stare te na prostoru Slavonske krajine organiziraju tri kapetanije, među kojima je i Ivanićka kapetanija. Unatoč sporoj obnovi utvrda, lošoj opremljenosti oružjem i malobrojnim vojnim posadama, Ivanićka kapetanija je opstala. Polovicom 16. stoljeća graničila je s osmanskim teritorijem koji je od Kloštar Ivanića bio udaljen dvadesetak kilometara.

O važnosti Kloštar Ivanića nam govore mnogi povjesni i kartografski izvori. Oni ovo naselje opisuju kao važno vjersko i vojno središte koje je, unatoč brojnim nedaćama poput čestih prodora osmanskih četa na teritorij Ivanićke kapetanije te pobuna lokalnog stanovništva i njegova odlazaka u sigurnije krajeve, uspjelo sačuvati svoj integritet, dugu tradiciju i povijest naselja. Dostupni znanstveni radovi nam donose puno podataka koji govore o životu na prostoru Ivanićke kapetanije i Kloštar Ivanića, ali zasigurno bi još više podataka dobili dalnjom obradom dostupnih povjesnih izvora i dokumenata te provedbom arheoloških istraživanja, kojima bi dobili nove spoznaje o mjestu Kloštar Ivanić. Bez obzira na malo objavljenih članaka i izvora, povijest Ivanićke kapetanije je zanimljivo gradivo koje prikazuje kako se lokalno stanovništvo snalazilo i preživljavalо u ovim turbulentnim vremenima.

Bibliografija

Azinović Bebek 2018 – Ana Azinović Bebek, Novovjekovna arheologija u Hrvatskoj – problemi metodologije, termina i imena, *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, vol. 35, No. -, 2018, 299–319.

Barbarić 1994 – Josip Barbarić, Diplomatički i ostali pisani izvori za povijest Ivanića i njegova kraja (1246 – 1808), U: Rudež, B. (ur.) *Zbornik 900. godina Ivanića*, Kloštar Ivanić – Ivanić-Grad, Križ, 1994., 180–237.

Belicza 1994 – Biserka Belicza, Ljekarna Kloštar Ivanić, U: Rudež, B. (ur.) *Zbornik 900. godina Ivanića*, Kloštar Ivanić – Ivanić-Grad, Križ, 1994., 390–401.

Holzapfel 2008 – Otto Holzapfel, *Leksikon europske mitologije*, Školska knjiga, Zagreb.

Horvat 1931 – Rudolf Horvat, Povijest grada Ivanića, *Ivanić-Grad spomenica izdana uz otkriće spomen ploče Đuri Stjepanu Deželiću*, 1931., 9–86.

Kruhek 1994 – Milan Kruhek, Ivanić grad u sustavu slavonske granične obrane tijekom 16. i 17. stoljeća, U: Rudež, B. (ur.) *Zbornik 900. godina Ivanića*, Kloštar Ivanić – Ivanić-Grad, Križ, 1994., 250–275.

Kruhek 1995 – Milan Kruhek, Krajiške utvrde i obrana Hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća, Institut za suvremenu povijest, Zagreb.

Kukuljević Sakcinski 1891. – Ivan Kukuljević Sakcinski, Nadpisi sredovječni i novovjekini na crkvah, javnih i privatnih sgradah u Hrvatskoj i Slavoniji, Knjižara jugoslavenske akademije Zagreb, 1891.

Lukinović 2007 – Andrija Lukinović, Župa Ivanić Grad, Glas Koncila, Zagreb, 2007.

Pandžić 1994 – Miljenko Pandžić, Arhiv franjevačkog samostana (1501 – 1950) i rkt župe (1642 – 1950) Kloštar Ivanić, U: Rudež, B. (ur.) *Zbornik 900. godina Ivanića*, Kloštar Ivanić – Ivanić-Grad, Križ, 1994., 25–47.

Praunsperger 2020 – Milan pl. Praunsperger, *Oružje starih Hrvata*, Dominović, Ogranak Matice hrvatske u Solinu, Zagreb, 2020.

Slukan Altić 2003 – Mirela Slukan Altić, Podravsko srednjovjekovlje u zrcalu kartografskih izvora, *Podravina: časopis za geografska i povjesna multidisciplinarna istraživanja*, Vol. 2, No. 4, 2003., 121–132.

Šercer 1980 – Marija Šercer, *Oružje u prošlosti*, Povijesni muzej Hrvatske, Zagreb.

Štefanec 2022a. – Nataša Štefanec, Slavonska i petrinjska krajina (Varaždinski generalat) u 17. stoljeću: teritorijalni ustroj, uprava, brojno stanje i rodovi vojske, *Povijesni prilozi Vol. 41 No. 62*, 2022., 157–194.

Štefanec 2022b. – Nataša Štefanec, Izvješća o obrambenim i građevinskim zahvatima na području Ivanićke kapetanije u 16. stoljeću, *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti*, No. 550 = 56, Zagreb, 2022., 13–35.

Internetske stranice

alodij. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 26.12.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/alodij>>.

arkebuza. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 27.12.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/arkebuza>>.

DiZbi.HAZU/Digitalna zbirka i katalog Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, <https://dizbi.hazu.hr/a/?pr=i&id=33963>. Pristupljeno 27.12.2024.

kaptol. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 28.12.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/30343>>.

prepošt. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 28.12.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/prepost>>.

Crkva sv. Ivana Krstitelja: rekonstrukcija prošlosti, sadašnjosti i budućnosti

---

Paula Špek

Uvod

Graditeljstvo područja provincijalizirane umjetnosti do sada je u povijesti umjetnosti dobilo nedovoljno pozornosti, a tek su poneki lokalni spomenici temeljito istraženi i dokumentirani. Ljubo Karaman takva mjesta definira kao područja „ladanjskog kraja i manjih mjesta, koja žive i razvijaju se u sjeni većih kulturnih središta.“¹ Arhitektonska baština takvih mjesta nerijetko je manjih dimenzija te manje dotjerane forme što je izravan rezultat općenito ograničenih ekonomskih sredstava.² Navedena obilježja uočavamo i u naselju Kloštar Ivanić koje bi poglavito zbog neposredne blizine i povezanosti sa središtem biskupije na Kaptolu, u čijoj se sjeni razvijalo od srednjeg vijeka, moglo biti razmatrano kao jedno manje lokalno središte provincijalizirane umjetnosti.

Crkva sv. Ivana Krstitelja u Kloštar Ivaniću do sada je, kao i brojni drugi primjeri provincijalizirane umjetnosti, nedovoljno istražena. Unatoč značaju crkve za područje zagrebačke biskupije, njezino današnje stanje je lišeno nekadašnje funkcije i ljepote. Tijekom Drugog svjetskog rata oštećeno je svetište i krovište,³ čime je započelo dugogodišnje propadanje njezine arhitekture i inventara. Između 1982. i 2005. godine Hrvatski restauratorski zavod obnovio je oštećene dijelove crkve, a brojne umjetnine iz nekadašnje crkve premještene su u obližnju župnu crkvu. Međutim, ulazak u crkvu zbog neobnovljenog interijera, kao i zbog nestabilnosti podova ispod kojih se nalaze kripte, otežan je te se ubrzanje propasti i zaborava trenutačno čine neizbjježnim. Ipak, znanstvenim istraživanjima te dodatnim konzervatorsko-restauratorskim radovima ovaj bi spomenik mogao dobiti posve drugačije izglede za budućnost. Njegova bi uloga porasla ne samo u okviru njegove lokalne sredine, već bi potencijalno mogla doprinijeti i razumijevanju šire regionalne umjetnosti i povijesti.

Iz tog je razloga svrha ovog teksta, ali i projekta, prikazati značaj crkve sv. Ivana Krstitelja u arhitektonskom, umjetničkom i povijesnom kontekstu umjetnosti kontinentalne Hrvatske te time naglasiti vrijednost spomenika provincijalizirane umjetnosti. Do danas je objavljeno nekoliko vrijednih povjesnih i povjesno-umjetničkih pregleda ove crkve čija je dostignuća u tek nekim pogledima bilo moguće nadopuniti. Stoga cilj ovog teksta nije samo sažimanje odavno

---

1 Karaman, 1963, 6.

2 Isto.

3 Dizdar, 2023, 266–267.

poznatih informacija, već na temelju spomenutih priloga, opisa izvornog izgleda crkve te malobrojnog fotografskog materijala kontekstualizirati izgubljen crkveni inventar u novoizrađenom trodimenzionalnom modelu crkve. On bi trebao olakšati vizualizaciju njenog nekadašnjeg uređenja te time približiti ovaj spomenik ne samo lokalnom stanovništvu, već i široj stručnoj javnosti. Model crkve, kao i popratni tekst, izrađeni su poglavito prema podacima iz članaka *Franjevačka crkva sv. Ivana Krstitelja u Kloštru Ivaniću u svjetlu srednjovjekovnog načina projektiranja* Zorislava Horvata⁴ i *Prilog poznavanju crkve sv. Ivana Krstitelja u Kloštar Ivaniću* Krasenke Majer,⁵ pojedinim pogлавljima monografija Doris Baričević *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*⁶ i *Franjevci u Ivaniću* Paškala Cvekana,⁷ fotografijama Đure Griesbacha i mjerenjima na licu mjesta. Model je napravljen s pomoću SketchUp Pro 23.1.340 softwarea, a prikazuje stanje crkve prije bombardiranja 1944. godine. Nekadašnji skulpturalni i slikarski ukrasi rekonstruirani su prema već spomenutim fotografijama, koje su ujedno i jedini sačuvani vizualni prikazi crkve prije Drugog svjetskog rata. Taj se fotografski materijal danas čuva u Schneiderovom fotografskom arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, a moguće mu je pristupiti putem digitalne zbirke DiZbi.HAZU.⁸ Crno-bijele fotografije su prvo kolorizirane s pomoću softwarea Palette kako bi model što je više moguće nalikovao stvarnom izgledu nekadašnje crkve, a potom im je i razlučivost uvećana softwareom Upscale.media.

Međutim, valja napomenuti da model nije u potpunosti precizan, budući da nemamo cijelovit uvid u nekadašnji izgled crkve. Nedostatak detaljnijih povijesnih izvora i materijala otežava rekonstrukciju, zbog čega model predstavlja interpretaciju zasnovanu na dostupnim podacima, a ne absolutnu repliku izgubljenog originala.

***

„Dok sablasno strše u zrak zidovi gotičke samostanske crkve u Ivaniću, vrijedno je zabilježiti, kako je nekada ta vrijedna i stara ivanička crkva bila iznutra uređena. Neka bar opisano ostane njeno uistinu lijepo i vrijedno unutrašnje uređenje, njeni oltari, orgulje, propovjedaonica i ostalo.“⁹

⁴ Zorislav Horvat u svojem članku analizira arhitektonске značajke crkve sv. Ivana Krstitelja, tumačeći ih u kontekstu srednjoeuropske graditeljske djelatnosti i regulama starih majstora. Osim shematskih prikaza tlocrta, profilacija prozora, polustupova i lezena, Horvat također donosi detaljne opise i mjere gotovo svih konstruktivnih elemenata crkve. Vidi: Horvat, 1988.

⁵ Krasenka Majer sažeto prikazuje povijest graditeljskog i umjetničkog razvoja crkve, temeljeći prikaz na postojećim saznanjima te novim podacima prikupljenim kroz arhivska i konzervatorsko-restauratorska istraživanja, a poseban naglasak stavlja na barokno oblikovanje glavnog pročelja. Vidi: Majer 2006.

⁶ Doris Baričević jedna je od najvažnijih povjesničarki umjetnosti druge polovice dvadesetog stoljeća, a njezina istraživanja starije umjetničke baštine od ključne su važnosti za hrvatsku nacionalnu povijest umjetnosti. Vidi: Baričević 2008.

⁷ Osim navedenog djela, Paškal Cvekan autor je mnogobrojnih djela o povijesti franjevačkog reda na prostoru Hrvatske i njihove kulturne, prosvjetne i umjetničke djelatnosti. Vidi: Cvekan 2008.

⁸ Vidi: <https://dizbi.hazu.hr/a/?pc=i&id=2315332> (posljednje pregledano 7. 11. 2024.)

⁹ Cvekan, 2008, 47.

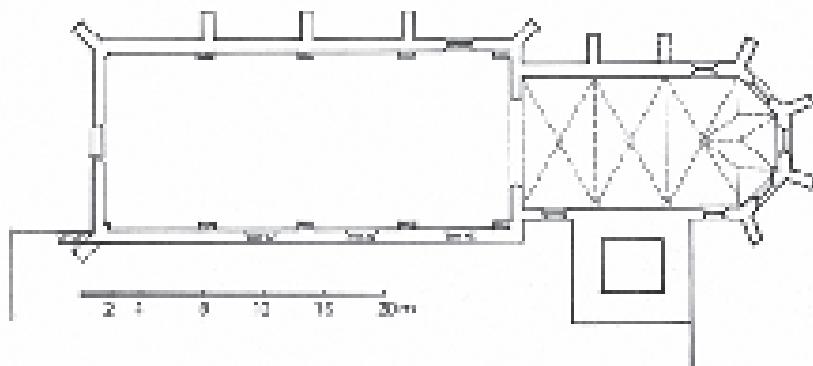
***

Franjevačka crkva i samostan sv. Ivana Krstitelja

Prvi franjevački samostani na hrvatskom tlu nerijetko su bili vezani uz naselja te smješteni na njihovoj periferiji, a svojim su graditeljskim, oblikovnim i društvenim specifičnostima zbog toga određeni sintagmom periferijske arhitekture.¹⁰ Njihova arhitektura je, kao i red, težila skromnosti i jednostavnosti, a prihvatljivo oblikovanje ne samo arhitekture, već i umjetničkih djela u njima, propisano je na kapitulu u Narboni 1260. godine. Iako je prvi zaokret u franjevačkoj umjetnosti započeo već u XIII. stoljeću izgradnjom velike asiške bazilike, tek je na navedenom kapitulu jasno izraženo oštro suprotstavljanje pretjeranoj dekorativnosti, neobičnim oblicima i suvišnostima u razmjerima. Vitraji s motivima koji nisu raspeti Krist, Blažena Djevica, sv. Ivan, sv. Franjo i sv. Antun zabranjeni su, svođenje je dopušteno samo u apsidi, a zvonici nisu smjeli biti u obliku tornja. Takva je gradnja uvjetovana njihovim kriterijima siromaštva koji su služili kao jamstvo čistoće elemenata novog stila,¹¹ a nazire se i u crkvi sv. Ivana Krstitelja.

Arhitektonske značajke

Po dolasku franjevaca na područje Kloštar Ivanića početkom XVI. stoljeća, izgrađena je jednobrodna crkva izduženog poligonalno zaključenog svetišta užim od broda crkve s čije je južne strane postavljen zvonik pravokutne osnove (sl. 1). Crkva se nalazi sa sjeverne strane samostana pravokutnog oblika, a svojom izduženom formom djeluje kao četvrto samostansko krilo koje zatvara središnje dvorište i time samostanski kompleks objedinjuje u kompaktnu cjelinu. Takav je način gradnje svojstven franjevačkim samostanima te je, osim u Kloštru, vidljiv i u drugim primjerima sjeverne Hrvatske kao što su samostan sv. Franje Asiškog u Zagrebu te samostan i župna crkva sv. Roka u Virovitici.

Slika 1. Tlocrt crkve (vidi Z. Horvat 1988, 44.).

Crkva se u prvom redu ističe svojom veličinom koja, uvezši u obzir vrijeme izgradnje, prema nekim istraživačima može samo svjedočiti izrazitom značaju naselja Kloštar na području zagrebačke biskupije.¹² Duga je 43,8 metara, a širina joj se razlikovala u svetištu i brodu crkve. U svetištu je crkva bila široka 11 metara, a u brodu je dosezala 13 metara. Važno je istaknuti da je svetište, u odnosu na brod crkve, relativno dugačko te da iznosi gotovo 15 metara.¹³ Visina crkve se također razlikovala te je u svetištu iznosila 16 metara, dok je u brodu bila nešto viša.¹⁴ Uslijed eksplozije baruta i požara 1572. godine je strop crkve srušen, a unutrašnjost je zadobila brojna oštećenja¹⁵ te je teško govoriti o izvornom izgledu crkve. Međutim, poznato je da je u izvornom svetištu crkva imala svod s dva križna svodna polja te zvjezdolikim završetkom.¹⁶ Nekadašnji izgled svoda broda nije poznat, a on je, kao i svod svetišta, tijekom recentnih restauratorskih radova pretvoren u drveni strop. Ipak, Zorislav Horvat, prema usporedbama s drugim istovremenim crkvama središnje Hrvatske, pretpostavlja da je brod završavao križnim svodom u sva četiri svodna polja.¹⁷ Kasniji bačvasti svod sa susvodnicama datira u 1677. godinu kada je krovište crkve ponovno izgrađeno.¹⁸ Iz tog vremena datira i izgradnja pjevališta na zapadnom dijelu crkve te promjene na prozorima koje uključuju zazidavanje prozora sjevernog zida broda te preoblikovanje preostalih gotičkih prozora.¹⁹ Rebra svoda nosili su polustupovi koji su sezali do sredine zidova na čijim su krajevima bile konzole profiliranih abakusa ukrašenih motivima mitre, cvijeta, anđela, lava, majmunske glave, tordiranog užeta te kugle (sl. 17). Izvorni po-

12 Usp. Majer 2006, 66.

13 Netipična dužina svetišta potaknula je neke istraživače na pretpostavku da se upravo na mjestu današnje crkve, u prostoru svetišta, nekoć nalazila biskupska kapela posvećena sv. Ivanu Krstitelju. Vidi: Cvekan 2008., 46.; Majer 2006, 66.

14 Horvat 1988, 43.

15 Cvekan 2008, 46.

16 Horvat 1988, 44.

17 Isto.

18 Majer 2006, 68.

19 Isto 69.

lustupovi u brodu, od kojih do danas preostaju tek dva uz zapadno pročelje, su kasnije prezidani baroknim lezenama.²⁰

Slika 2. Pogled na apsidu (foto i model P. Špek).

Između polustupova u svetištu nalazilo se pet prozora šiljastih nadvoja skošenih glatkih špaleta, a šesti je prozor bio smješten na južnom zidu između trijumfalnog luka i zvonika. Osim navedenih prozora, crkva je imala još dodatnih pet prozorskih otvora – tri na južnom zidu broda, visoko postavljenih kako bi gledali preko krova klaustra, jedan na sjevernom zidu broda uz trijumfalni luk te polukružno zaključeni prozor iznad portala na zapadnom zidu.²¹ Ispod njega se s vanjske strane crkve nalazio grb Luke Baratina²² te portal pravokutne osnove polukružnog nadvoja pozicioniranog u pravokutnom okviru s plitkim profilacijama.²³ Vanjski zidovi nekadašnje crkve bili su ožbukani vapnenom žbukom te obojani bijelom bojom, a kamena plastika bila je obojana u crvenu boju.²⁴ Pročelje crkve danas je raščlanjeno velikim redovima pilastara koji podsjećaju na klasicistička obilježja pojedinih drugih franjevačkih samostana kao što je i već spomenuti samostan sv. Roka u Virovitici.²⁵ Zvonik pravokutne osnove izvorno je imao prozore šiljatog nadvoja sa svih strana na najvišoj etaži, dok su prozori ostalih etaža pravokutne osnove. U razdoblju baroka je povиšen za jednu etažu te je dodana kapa s lukovicom koja je nešto kasnije zamijenjena kapom neogotičkih oblika.²⁶

20 Usp. Horvat 1988, 44.

21 Isto 43.

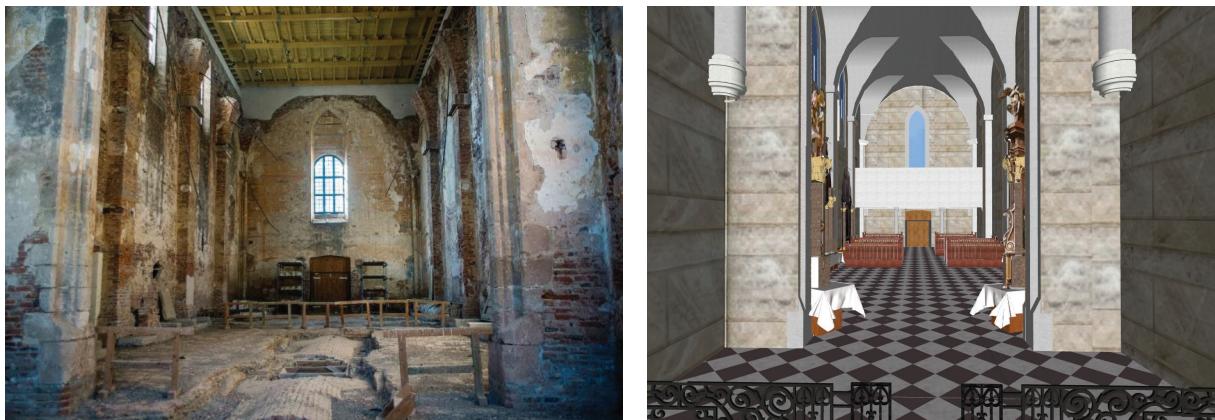
22 Originalni grb čuva se u niši u unutrašnjosti crkve (sl. 15); vidi poglavlje 2.2.4. Grb biskupa Luke Baratina.

23 Zorislav Horvat u njegovom oblikovanju vidi karakteristike češke renesanse te ga povezuje s djelovanjem B. Rejta u Pragu. Usp. Horvat 1988, 46.

24 Matica 1994, 103.

25 Horvat, Levaj 2000, 214.

26 Za detaljnije opise perforacija, profilacija i klesarskih znakova vidi: Horvat, 1988.

Slika 3. Pogled na zapadni portal (foto i model: P. Špek).

Ispod razine poda se u svetištu i istočnom dijelu brodu nalaze ostaci nekadašnjih triju kripti. Izvorni izgled kripte svetišta teško je pretpostaviti zbog urušenog svoda. Međutim, jasno je da su njezine dimenzije nekoć nadmašivale sadašnje skromne proporcije jer je prema zapisima ova kripta bila predviđena za ukop braće koja su umrla u Ivaniću i ukop samostanskih sindikata.²⁷ Njezina je datacija do sada nepoznata, no nastavci ove kripte koji se pružaju u brod crkve i koji do danas ostaju djelomično presvođeni, prema Cvekanu, nastaju u XVII. i XVIII. stoljeću.²⁸

Slika 4. Kripta ispod svetišta (foto: P. Špek).

27 Cvekan 2008, 64.

28 Isto.

Slika 5. Južna niša kripte u brodu (foto: P. Špek).

Iako je zbog nedostatka velikog dijela nekadašnjih arhitektonskih dekoracija teško govoriti o izvornom izgledu crkve, a samim time i njezinoj stilskoj pripadnosti, prema preostalim elementima te dokumentiranim promjena moguće je zaključiti da je crkva sv. Ivana Krstitelja primjer kasnogotičke arhitekture. Na to ukazuju očuvani konstruktivni i dekorativni elementi kao što su kontrafori na perimetralnim zidovima apside i sjevernom dijelu broda, visoki šiljato zaključeni prozori, ali i mjere crkve koje upućuju na poštivanje određenih propisa srednjoeuropske srednjovjekovne graditeljske djelatnosti.²⁹ Takvo što ne čudi s obzirom na to da je, stilski gledano, arhitektura kontinentalne Hrvatske sve do XVIII. stoljeća određena, prije svega, dugim trajanjem gotike. Ono je objašnjeno prodorom renesansnih utjecaja sa sjevera koji u svojoj formi nikada nisu potpuno zamijenili tradiciju gotike, osmanskim prodorima, posljedičnom kulturnom izolacijom i stagnacijom razvoja sakralne arhitekture, kao i doživljavanjem gotike kao primarnog crkvenog stila.³⁰ Gotičke elemente u gradnji na prostoru sjeverne Hrvatske, unatoč prodiranju značajki renesanse talijanskih i alpskih regija, vidimo gotovo sve do početka XVIII. stoljeća. Konstruktivni i dekorativni elementi gotike i renesanse nerijetko su u tom razdoblju spajani te su time doprinijeli paralelizmu stilova koji možemo primjetiti i na crkvi sv. Ivana Krstitelja. Međutim, kasnije barokne intervencije, vidljive poglavito u skulpturalnoj i slikarskoj dekoraciji ove crkve, svojim su obiljem zasjenile izvorne kasnosrednjovjekovne značajke i ovaj spomenik približile poslijetridentskim umjetničkim strujanjima.

---

29 Usp. Horvat 1988, 52.

30 Papić 2012, 13.

Skulpturalno i likovno uređenje crkve

Oltari

Unutrašnjost crkve prije oštećenja u Drugom svjetskom ratu bila je bogato ukrašena oltarima i oltarnim palama, propovjedaonicom, orguljama i drugim primjerima sakralnog inventara. Do danas ne postoje fotografije glavnog, ujedno i najstarijeg dokumentiranog oltara crkve koji se nalazio u središtu svetišta, no poznato je da ga je 1702. godine izradio Mihael Kommersteiner.³¹ Drveni pozlaćeni oltar ukrašen relikvijarima, oltarnom palom s prikazom sv. Ivana Krstitelja, kipovima Srca Isusova i Srca Marijina te dvama srebrnim svjećnjacima franjevcima je poklonio zagrebački biskup Stjepan Šelišević.³² Osim glavnog oltara, u crkvi su se nalazila još četiri oltara iz XVII. stoljeća od kojih do danas nijedan nije sačuvan. Radilo se o oltarima posvećenim sv. Antunu Padovanskom i sv. Franji Paulskom te dvama oltarima izrađenima u čast Blažene Djevice Marije koji su bili postavljeni u lađi crkve.³³ Za novouređenu samostansku crkvu početkom XVIII. stoljeća ti su oltari bili nedovoljno raskošni te su stoga između 1744. i 1745. naručeni novi od zagrebačkog kipara i graditelja baroknih oltara Josipa Weinachta.³⁴ On je izradio četiri monumentalna pobočna oltara slična oblikovanja koji izvanrednim kiparskim dekoracijama svjedoče kvaliteti tog kipara.³⁵

Prvi od njih, oltar Majke Božje od svete Krunice/ružarija (sl. 6), nalazio se na sjevernoj strani lađe ispod trijumfalnog luka. Iznad njegove zidane menze nalazio se drveni retabl oltara, a između dva stupa kompozitnih glavica bili su postavljeni pozlaćeni kipovi svetog Joakima i Ane čiji nas pogledi vode prema središtu oltara i oltarnoj slici. Ova oltarna slika, koja prikazuje Garićku Gospu s malim Isusom te svetim Dominikom i svetom Katarinom Sijenskom u klečećem položaju je, kao i slika svetog Josipa u atici oltara (sl. 24), djelo fra Izajije Gassera.³⁶ Ovaj slikar laik boravio je u Kloštar Ivaniću od 1742. do 1751. te je, osim rada na kloštarskim oltarima, poznat i po svojim djelima u samostanima Varaždina, Čakovca i Koprivnice.³⁷ On je oltar Majke Božje od svete Krunice pozlatio i obojio, a unatoč tome što je kasnije premazan,

31 Sin hrvatskog kipara i drvorezbara Ivana (Johannesa) Kommersteinera koji od kraja XVII. stoljeća djeluje na području Zagreba i okolice. Vidi: N. Tarbuk: *Kipar Johannes Kommersteiner i njegov krug*. Zagreb : Muzej za umjetnost i obrt, 2016.

32 Baričević 2008, 72.; vidi isto: Cvekan 2008., 47., Baričević 1994, 68.

33 Cvekan 2008, 48–49.

34 Isto 49.

35 Podrijetlo kipara Josipa Weinachta nije poznato, no njegovo je djelovanje ostalo zabilježeno tijekom 1740-ih i 50-ih godina u široj okolini Zagreba. Njegova prva dokumentirana djela su upravo oltari franjevačke crkve u Kloštar Ivaniću, a vrijedni spomena svakako su i oltari crkve Majke Božje Snježne u Kutini, oltar nekoć pavljinske kapele sv. Jeronima u Štrigovi te propovjedaonica nekoć pavljinske crkve u Remetama. Usp. Baričević 2008, 113–118.

36 Usp. Cvekan 2008, 49–51.

37 Repanić-Braun 2004, 108.

oltar se i dalje isticao svojim bogatstvom.³⁸ Anđeli raširenih krila, koji su izvorno bili pozlaćeni i posrebreni, postavljeni su u sjedećim pozama na vrhove stupova, a drugi par anđela držao je sliku svetog Josipa. Još jedan par krilatih anđela nalazio se na vrhu atike, smješten s obje strane vase s cvijećem, a zanimljivi su i simetrično postavljeni vitičasti ukrasi. Te bogato izrezbarene dekoracije najljepše su izvedene iznad oltarnih slika, sasvim sigurno kako bi pozornost promatrača bila skrenuta na prikaze svetaca.

Slika 6. Crkva Svetog Ivana Krstitelja (Kloštar Ivanić): oltar Marije od ružarija (foto: Đuro Griesbach, 1939., inv. br. neg. SFA-1632, kolorizacija P. Špek).

Slika 7. Crkva Svetog Ivana Krstitelja (Kloštar Ivanić): oltar Četrnaest Svetih pomoćnika (foto: Đuro Griesbach, 1939., inv. br. neg. SFA-1633, kolorizacija: P. Špek).

Na sličan način oblikovan je i oltar Četrnaest svetih Pomoćnika (sl. 7), a zbog svog položaja s južne strane trijumfalnog luka činio je, s oltarom Majke Božje od svete Krunice, jedinstvenu simetričnu cjelinu. Na njemu je također radio već spomenuti fra Izaija Gasser koji je naslikao središnju oltarnu palu Četrnaest svetaca Pomoćnika smještenih u oblake te sliku svete Rozalije u atici (sl. 23).³⁹ Središnju oltarnu palu uokviruju izvorno pozlaćeni kipovi zaštitnika od kuge, svetog Sebastijana i svetog Roka. Anđeli se, kao i na prethodnom oltaru, nalaze simetrično postavljeni u zonama iznad jednostavnog gređa, a na vrhu oltara postavljena je vaza s

38 Cvekan 2008, 51.

39 Isto 52.

cvijećem. Vitičasti ukrasi nisu ništa manje raskošni, a jedina je razlika moćnik svetog Viktorijana koji je izvorno krasio zidanu menzu oltara, a koji se danas nalazi u župnoj crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u Kloštar Ivaniću (sl. 25, 26). Škrinja s tijelom mučenika donesena je 1750. u samostan te je narednih godinu dana ukrašavana bohemskim dragim kamenjem, zlatnim nitima i svilom kako bi 16. svibnja 1751. godine prvi put bila izložena na oltaru Četrnaest svetih Pomoćnika.⁴⁰ Ovaj se oltar posebno štovao te se čak smatrao čudotvornim, a sve zbog izrazite naklonosti svetim Pomoćnicima.⁴¹

Slika 8. Crkva Svetog Ivana Krstitelja (Kloštar Ivanić) : oltar Svetog Franje Asiškog (foto: Đuro Griesbach, 1939., inv. br. neg. SFA-1634, kolorizacija: P. Špek).

Slika 9. Crkva Svetog Ivana Krstitelja (Kloštar Ivanić) : oltar Svetog Antuna Padovanskog (foto: Đuro Griesbach, 1939., inv. br. neg. SFA-1635, kolorizacija: P. Špek).

40 Isto 61.

41 Isto 54.

Još dva oltara, koja svojim simetričnim položajima u središtu lađe i gotovo jednakim oblikovanjem tvore cjelinu, su oltar svetog Franje Asiškog i oltar svetog Antuna Padovanskog (sl. 8, 9). Njihovi oltarni retabli vodoravno su postavljeni, a iznad njih se sa svake strane uzdižu po dva stupa kompozitnih glavica koji drže bogato dekorirano gređe. Na oltarima su, između stupova, postavljena još dva djela brata Izaije Gassera – Porcijunkulski oprost na oltaru svetog Franje Asiškog,⁴² i prikaz klečećeg svetog Antuna Padovanskog s Djetetom na oltaru svetog Antuna Padovanskog.⁴³ U središtima atika su slike nepoznatih autora, a prikazuju svetog Franju Ksaverskog i svetog Antuna Pustinjaka. Anđeli iz zone atike ova oltara izvorno su bili pozlaćeni, a između stupova oltara nalazile su se skulpture svetog Bernardina Sijenskog, svetog Ivana Kapistrana, svetog Jakova Markijskog te svetog Franje Solanskog.⁴⁴ Ovi su sveci za opservantizam od iznimnog značaja jer su svojim djelovanjem dali konačni oblik ovoj reformi. Ubrajaju se u drugi naraštaj opservanata koji je pokretu doprinio stručnjim zvanjima, a posebno se ističe sv. Bernardin Sijenski koji je viđen kao pravni vođa i učitelj pokreta.⁴⁵

Svi su sveci prikazani u stajaćim položajima, a odjeveni su u pozlaćene franjevačke habite. Zlatna halja svetog Bernardina Sijenskog (sl. 19) pokazuje najviše oštećenja te skulpturi nedostaje lijeva ruka. Njegova impostacija u blagom kontrapostu i zaneseni pogled slični su kao kod skulpture svetog Ivana Kapistrana (sl. 20). Ove dvije skulpture činile su par na oltaru sv. Franje Asiškog te su obje nekoć držale zastavu.⁴⁶ Skulpture svetog Jakova Markijskog (sl. 21) i svetog Franje Solanskog (sl. 22) su također s vremenom lišene skulpturalnih atributa. Sveti Jakov je nekoć držao kalež sa zmijom, a sveti Franjo školjku za polijevanje vode prilikom krštenja.⁴⁷ Sveti Franjo je izvorno bio prikazan i uz prisutnost malene tamnopute figure pored svojih nogu koja svjedoči njegovim misionarskim putovanjima u zemlje Južne Amerike. Geste ovih franjevaca reformatora izražajne su i odaju dojam kao da se radi o trenucima pokreta zamrznutih u vremenu, a lica im krase blagi osmijesi i tek slabo izražena emotivnost. Ovi drveni kipovi danas su dio pinakoteke župne crkve u Kloštru, a osim skulptura visokih 170 centimetara, oltare su krasile i vitice oblikovane još raskošnije nego na oltarima trijumfalnog luka koje su, uz istaknuto gređe, dodatno pridonosile monumentalnosti oltara.

42 Porcijunkulski oprost se kao ikonografska tema počeo koristiti tek od kraja XVI. stoljeća, a prikazuje čudesno ukazanje Bogorodice i Krista s tisućama anđela sv. Franji Asiškom u blizini mjesta Porcijunkul. Kao nagradu za iznimnu vjeru ovog sveca, svim vjernicima koji pohode crkvu u Porcijunkulu dodijeljen je poseban oprost grijeha. Usp. Cvetnić 2020, 178–179.

43 Cvekan 2008, 54–55.

44 Isto 49–57.

45 Usp. Iriarte 2013, 83.

Izvorno stanje svih četiriju Weinachtovih oltara danas je moguće vidjeti samo na slikama iz zbirke fotografija Artura Schneidera. Razlog tome su oštećenja nastala na crkvi tijekom Drugog svjetskog rata, a jedini sačuvani dijelovi su skulpture svetaca, poneke oltarne slike i anđeli koje se danas nalaze u crkvi Blažene Djevice Marije u Kloštar Ivaniću, franjevačkoj crkvi sv. Nikole u Čakovcu (sl. 27) i franjevačkom samostanu u Virovitici.

Slika 10. Crkva Svetog Ivana Krstitelja (Kloštar Ivanić) : oltar Svetog Florijana
(foto: Đuro Griesbach, 1939., inv. br. neg. SFA-1638, kolorizacija P. Špek).

U crkvi svetog Ivana Krstitelja, osim navedenih, nalazila su se još tri oltara. Oltar svetog Križa postavljen je pod kor 1748. godine, no o njegovu izgledu i majstoru nema zabilježenih podataka.⁴⁸ Oltar svetog Florijana (sl. 10) stajao je na južnom zidu lađe u blizini kora, a po svom je oblikovanju bio daleko oskudnije ukrašen od Weinachotvih oltara. Središnju oltarnu palu s prikazom svetog Florijana kako klečeći na oblacima izljeva vodu na zapaljeni samostan i crkvu u Ivaniću okruživali su kipovi svetog Petra i svetog Pavla (sl. 11, 12). Sveti Petar i Pavao odjeveni su u haljine koje su nekoć bile pozlaćene, a njihov je pogled frontalan. Nalazili su se u polukružno zaključenim edikulama sa školjkama iza glava, a oba sveca su izvorno u rukama

---

48 Isto 57.

držali knjige.⁴⁹ Njihovo je oblikovanje usporedivo s djelima Ivana Jakoba Altenbacha,⁵⁰ čiji su kipovi s oltara bočnih kapela crkve svete Katarine Aleksandrijske u Zagrebu, kao i sveti Petar i Pavao, impostirani između stupova u nišama sa školjkama u visini glave. Altenbachove skulpture ipak su daleko kvalitetnije izvedene, a pokazuju i veću rezbarsku talentiranost majstora kao što je primjetno i na preostalim dvjema skulpturama oltara sv. Florijana – sv. Dominik i sv. Bernardin. Oni se danas nalaze na pročelju kapele u Boćin Dolu, a zbog svojih plastičnih volumena te mehanih draperija pripisani su Altenbachovoj radionici.⁵¹ Iz usporedbe s njima postaje jasno da sv. Petar i Pavao nisu djelo ovog vrsnog majstora, već, prema mišljenju Doris Baričević, dio Komersteinerove radionice.⁵² Oba oltara podignuta su sredinom 17. stoljeća, a od trećeg, oltara svete Apolonije, ostala je sačuvana samo oltarna slika svete Apolonije.⁵³

Slika 11. Skulptura sv. Pavla s oltara sv. Florijana, Josip Weinacht, 1754.
(foto: B. Krčar).

Slika 12. Skulptura sv. Petra s oltara sv. Florijana, Josip Weinacht, 1754.
(foto: B. Krčar).

Iz navedenih opisa proizlazi da je oblikovanje osamnaestostoljetnih oltara sv. Ivana Krstitelja slijedilo suvremene stilске struje svojim baroknim i manirističkim elementima. Međutim, u analizi njihova oblikovanja ne treba razmatrati samo kontekst tadašnje umjetničke produkcije. Štoviše, važno je imati na umu događaje koji su doprinijeli razvoju pojedinih stilskih pravaca jer je sakralna umjetnost u konačnici tek ogledalo promjena u vjerskome svijetu.

49 Isto.

50 Varaždinski kipar Ivan Jakob Altenbach djelovao je krajem 17. stoljeća na području sjeverne Hrvatske. U povijesti umjetnosti ostao je zapamćen po mnogobrojnim dokumentiranim djelima među kojima se posebno ističu radovi za crkvu sv. Katarine na Gradecu, franjevačke crkve u Varaždinu i Koprivnici te pojedini kipovi oltara u Lepoglavi i Dropkovcu. Usp. Baričević 1982, 107.

51 Usp. Baričević 2008, 54.

52 Vidi: Baričević 2008, 72.; Zajec 2016, 63.

53 Cvekan 2008, 58.

Nakon Tridentskog koncila koji je završio 1563. godine, umjetnost postaje sredstvo širenja vjere, a novi umjetnički jezik baroka prenosio je temeljne poruke duha protureformacije. Iako ikonografija svetaca nije bila glavna tema sabora, njegove su odluke ipak utjecale na prikaze vjerske tematike od kraja XVI. do kraja XVIII. stoljeća. U svetačkim su ikonografijama u vremenu nakon sabora naglašene teme koje svece predstavljaju u skladu s novim posttridentskim duhom kako bi podučile ne samo kler, već i običan puk novim vrijednostima crkve.⁵⁴ Zamislivo je stoga da su upravo novi oltari u sv. Ivanu Krstitelju lokalnom stanovništvu trebali približiti tektonske odluke Tridentskog koncila. Tome prvenstveno svjedoči njihovo stilsko oblikovanje koje slijedi odrednice baroka bogatstvom ukrasa, akantovim listovima, kretnjama zamrznutim u vremenu i plastičnim tijelima koja se naziru ispod draperija. Likovni jezik slika također je bio jednostavan i jasan, sveci su prikazani u doličnim stavovima koji u promatračima rasplinjuju vjerski žar, a njihovo pažljivo pozicionirane figure svojim gestama i govorom tijela ističu jednu od glavnih tema posttridentske umjetnosti – *vječno spasenje svim vjernicima*.⁵⁵ Ovakvim se umjetničkim oblikovanjem slavila obnova Crkve ne samo nakon Lutherove reformacije, već i, za naše krajeve puno važnijih, prodora Osmanlija. Iako je opasnost izazvana osmanskim provalama u XVI. stoljeću dovela do odlaska franjevaca iz Kloštar Ivanića 1544. godine, njihov je povratak 1639. godine⁵⁶ označio novu epohu za ovu crkvu. Povratkom franjevaca i njihovim dugogodišnjim obitavanjem u Kloštar Ivaniću potvrđena je trajnost franjevačke djelatnosti u kontinentalnoj Hrvatskoj,⁵⁷ ali i njihova sklonost da, unatoč propisima iz Narbone, svoju umjetničku produkciju podrede posttridentskim odlukama.⁵⁸ To je, osim na oltarima, vidljivo i na drugom inventaru crkve, a možda ponajbolje na propovjedaonici.

Propovjedaonica

Položaj propovjedaonice još je jedan u nizu dokaza da je kler sv. Ivana Krstitelja slijedio odluke Tridentskog koncila. One su u posttridentsko vrijeme u liturgijskom prostoru bile pozicionirane u središtu crkvenog broda te ukrašene likovima evanđelista i motivima starozavjetne ikonografije.⁵⁹ Upravo je takvu poziciju zauzimala i naša propovjedaonica koja je danas, kao i Weinachtovi oltari, vidljiva samo na nekolicini fotografija iz Schneiderove zbirke (sl. 13). Postavljena je u crkvu neposredno nakon obnove iz 1678. godine.⁶⁰ Nalazila se na južnom zidu

54 Cvetnić 2020, 47.

55 Usp. Cvetnić 2020, 196.

56 Cvekan 2008, 28.

57 Cvetnić 2003, 659.

58 Repanić-Braun 2004, 16.

59 Usp. Cvetnić 2020, 174.

60 Baričević 1994, 67.

između oltara Četrnaest svetih Pomoćnika i oltara svetog Antuna Padovanskog, a u nju se iz samostanskog hodnika na katu ulazilo kroz mala vrata na zidu.⁶¹ Sastojala se od pravokutnog prilaza s vanjske istočne strane i govornice, a svojim oblikovanjem predstavlja iskonsko djelo manirizma.⁶² Govornica je imala oblik polovice osmerokuta čiji su donji dio oblika kupe podijeljene na pet jednakih ploha odjeljivali vitičasti ukrasi. Na sličan način oblikovan je i gornji dio govornice, no u njegovom su slučaju plohe odijeljene ukrašenim izbočenim bridovima koji se na vrhu polukružno izdužene kape spajaju ispod ukrašene posude za ulje – simbolom mudrosti. Donji dio govornice ukrašen je bio nišama s pozlaćenim i posrebrenim kipovima evanđelista veličine 60 centimetara od kojih je svaki imao i prikazan atribut. Kipovi su stajali na postamentima, svako polje bilo je odijeljeno ukrašenim stupićima, a na isti je način oblikovan i prilaz na govornicu kojeg su krasili kipovi svetog Augustina i svetog Grgura. Pozadina govornice također je bila dekorirana drvenim ukrasima koji su činili polukružno zaključeni okvir između dva stupića, a na stropu baldahina se s unutrašnje strane nalazio prikaz Duha Svetog – golubica. Majstor ove propovjedaonice je nepoznat, no, prema mišljenu franjevca Paškala Cvekanu, može se zaključiti kako je propovjedaonica djelo istog autora kao i oltar svetog Florijana te sakristijski oltari izgrađeni između 1753. i 1754.⁶³ Doris Baričević pak majstora naše propovjedaonice poistovjećuje s neimenovanim majstorom propovjedaonice isusovačke crkve sv. Katarine u Zagrebu, glavnog oltara stare crkve sv. Mihaela u Vugrovcu te glavnog oltara kapele sv. Katarine u Domagovićima pokraj Petrovine. Svoju pretpostavku Baričević temelji na oblikovanju navedenih oltara i propovjedaonica koje, unatoč strogo tektonskom principu, ipak posebno odlikuju istaknuti kipovi naglašene gestikulacije i okreta tijela.⁶⁴

Preostali inventar crkve ostao je dokumentiran u daleko skromnijem opsegu. Među sačuvanim artefaktima posebno se ističu tron Blažene Djevice Marije, postaje Križnog puta te grb Luke Baratina, koji će u daljnjoj analizi biti obrađeni u kontekstu njihove povijesne i umjetničke važnosti.

Tron Blažene Djevice Marije

Tron Blažene Djevice Marije (sl. 14) postavljen je u crkvu 1748. godine u čast osnutka Bratovštine svete Krunice od Dominikanca iz Ptuja, Karla Murnera.⁶⁵ Tron se nalazio naslonjen na sjeverni zid između oltara Majske Božje od svete Krunice i oltara sv. Franje Asiškog, a u njegovom je središtu sjedila Djevica Marija s malenim Isusom u krilu. Bili su odjeveni u sveča-

61 Cvekan 2008, 58.

62 Baričević 1994, 67.

63 Cvekan 2008, 60.

64 Baričević 2008, 33–37.

65 Cvekan 2008, 60.

ne halje, Djevica je u ruci držala kraljevsko žezlo, a na glavi je imala bogato dekoriranu krunu. Lijevo i desno od Djevice i Djeteta propinjale su se bogate vitice sve do malenog krova iznad trona. Taj se krov pak izdizao prema metalnom simbolu Presvetog Sakramento na vrhu trona.

Slika 13. Crkva Svetog Ivana Krstitelja (Kloštar Ivanić) : propovjedaonica (foto: Đuro Griesbach, 1939., inv. br. neg. SFA-1639, kolorizacija: P. Špek).

Slika 14. Crkva Svetog Ivana Krstitelja (Kloštar Ivanić) : Majka Božja pod baldahinom (foto: Đuro Griesbach, 1939., inv. br. neg. SFA-1637, kolorizacija P. Špek).

Postaje Križnog puta

Samostansku crkvu krasile su i postaje križnog puta, jedne od najkvalitetnije naslikanih baroknih križnih puteva zagrebačke nadbiskupije.⁶⁶ Ova ulja na platnu izrađena su i postavljena u crkvi 1763. godine. Njihov slikar nije poznat, a nakon stradanja crkve su, sve osim dvije, prenesene u samostansku crkvu sv. Franje na Kaptolu.⁶⁷

66 Repanić-Braun 1994, 88.

67 Isto, 61.

Grb biskupa Luke

Pročelje crkve svetog Ivana Krstitelja do danas krasí grb biskupa Luke Baratina (sl. 15, 16).⁶⁸ Nalazi se između portalna i polukružno zaključenog prozora, a o vremenu njegova postavljanja na pročelje crkve svjedoči spomen godine 1508. na vrhu ploče.⁶⁹ Grb je postavljen na pravokutnu ploču profiliranog okvira čiji unutarnji rub krasí motiv ukriženih štapova. U središtu se nalazi štit polukružno završenog donjeg dijela, odrezanih uglova s gornje strane. Na gornjem dijelu se nalazi grifon ispruženih prednjih nogu i raširenih krila, a uzdiže se iznad krune na crvenoj pozadini. Štit je uokviren zavinutom trakom, a na vrhu ploče nalazi se biskupska mitra i godina 1508. Izvorni grb danas se čuva u niši s južne strane zida broda uz trijumfalni luk, a na njegovom mjestu je na pročelju crkve postavljena replika čije su boje odabrane prema analizi stratigrafije obojenja rađenoj tijekom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja.⁷⁰

Slika 15. Izvorni grb zagrebačkog biskupa Luke Baratina (foto: P. Špek).

Slika 16. Izvorni grb zagrebačkog biskupa Luke Baratina (foto: B. Krčar).

Zaključak

Prema već datom sažetom povijesnom i umjetničkom pregledu crkve sv. Ivana Krstitelja daje se zaključiti da je ova crkva u kontekstu ne samo sjeverne Hrvatske, već i šireg prostornog pojasa od iznimnog značaja. Razlog tome su bogato dekorirana slikarska i skulpturalna djela vrsnih majstora koje su prostor crkve krasile sve do 1944. godine, ali i veličina ove građevine. Crkva sv. Ivana Krstitelja naime pripada najvećim gotičkim crkvama u kontinentalnom dijelu

⁶⁸ Luka Baratin je bio zagrebački biskup od 1500. pa sve do smrti 1510. godine. Iako se njegovo djelovanje ne ograničava samo na područje zagrebačke biskupije, njegova pripadnost kulturnim krugovima te uloga promicatelja umjetnosti je od velike važnosti u kontekstu ovog rada. Vidi: Valentić 1969, 31–40.

⁶⁹ Horvat 1988, 43.

⁷⁰ Majer Jurišić, Jengić 2015, 173.

Hrvatske.⁷¹ Zbog toga je crkva stoljećima predstavljala bitnu referentu točku u prostoru, a dokazuje to i odabir crkvenog tornja za ishodište prve stabilne katastarske izmjere u sjevernom dijelu Hrvatske.⁷² Unatoč iznimnom kulturnom i povijesnom značaju, predratni je izgled crkve danas teško zamisliv. Oplate zidova, kao i obloge na podovima, su s vremenom potpuno nestale, a sada su vidljive samo gola cigla, oštećene lezene i poneke slabo očuvane zidne slike (sl. 18).

Izrada 3D modela započeta je upravo kako bi se olakšala vizualizacija nekadašnjeg prostora, ali i kao poticaj široj javnosti za obraćanjem pozornosti na ovaj izniman povijesni spomenik. Iako ova digitalna rekonstrukcija crkve ne može predočiti stvaran doživljaj crkvenog ambijenta, ona ipak može poslužiti kao pomoć u analizi njenih arhitektonskih i skulpturalnih značajki. Model crkvu prikazuje u stanju prije bombardiranja, stoga su na ovaj način nedostajući oltari, propovjedaonica te drugi izgubljeni ukrasi crkve ipak vraćeni u život, barem onaj digitalni. Oni u kontekstu barokne umjetnosti sjeverne Hrvatske predstavljaju dragocjen i nezaobilazan opus, poglavito zbog djela istaknutih majstora XVII. i XVIII. stoljeća – Josipa Weinachta, Ivana Jakoba Altenbacha i Mihaela Komersteinera.⁷³ Njihove su izvanredne interpretacije svetačkih likova u crkvi sv. Ivana Krstitelja odraz suvremenih umjetničkih tendencija alpske regije te svjedoče da je Kloštar Ivanić, unatoč svom provincijskom položaju, slijedio uzore većih centara na širem području kontinentalne Hrvatske i time omogućio nastajanje sjajnih primjera materijalne baštine.

Povijest ove crkve, međutim, daleko nadilazi okvire umjetničkih djela i njihove rekonstrukcije: ona predstavlja živi zapis brojnih generacija, ljudi čije su sudsbine oblikovale njezinu povijest, kako onih zabilježenih u povijesnim vrelima, tako i onih koji su zaboravljeni, no čiji je trag utkan u njezine zidove. Vjerujemo da će daljnja istraživanja pomoći otkriti skrivene slojeve njezine prošlosti te istaknuti i crkvu sv. Ivana Krstitelja i druge slične spomenike u kontekstu provincijalizirane umjetnosti. Time bi se naposljetku uklonila stigma zanemarenosti ovakvih spomenika te bi se potvrdila vrijednost kulturnih središta izvan glavnih povijesnih i umjetničkih tokova.

---

71 Matica 1994, 102.

72 Božićnik 1994, 156.

73 Baričević 2008, 122.

Slika 17. Konzola u svetištu (foto: P. Špek).

Slika 18. Zidna slika, sjeverni zid broda (foto: P. Špek).

Slika 19. Skulptura Bernardina Sijenskog, Josip Weinacht, s oltara svetog Franje, 1744. (foto: B. Krčar).

Slika 20. Skulptura svetog Ivana Kapistrana, Josip Weinacht, s oltara svetog Franje, 1744. (foto: B. Krčar).

Slika 21. Skulptura sveti Jakov Markijski, Josip Weinacht, s oltara svetog Antuna Padovanskog, 1774. (foto: B. Krčar).

Slika 22. Skulptura svetog Franje Solanskog, Josip Weinacht, s oltara svetog Antuna Padovanskog, 1774. (foto: B. Krčar).

Slika 23. Sveti Rozalija, fra Izaija Gasser, 1745., zbirka umjetnina župe Uznesenja Marijina, Kloštar Ivanić (vidi: Repanić-Braun, 2004., 120.).

Slika 24. Sveti Josip, fra Izaija Gasser, 1745., zbirka umjetnina župe Uznesenja Marijina, Kloštar Ivanić (vidi: Repanić-Braun, 2004., 120.).

Slika 25. Moćnik sv. Viktorijana (foto: P. Špek).

Slika 26. Oltar sv. Antuna Padovanskog i moćnik sv. Viktorijana (foto: P. Špek).

Slika 27. Oltar sv. Marije, crkva sv. Nikole u Čakovcu (foto: Fra Filip Đurđević).

Slika 28. Pogled na južni zid lađe (model: P. Špek).

Slika 29. Pogled na sjeverni zid lađe (model: P. Špek).

Bibliografija

Baričević 1982 – D. Baričević, *Varaždinski kipar Ivan Jakob Altenbach*, u: Peristil, 25/1, 1982., 107-130. <https://hrcak.srce.hr/138451> (9. 11. 2024.)

Baričević 1994 – D. Baričević, *Barokno kiparstvo u Kloštar Ivaniću, Ivanić Gradu i Križu*, u: B. Rudež (ed.), 900 godina Ivanića, Kloštar Ivanić – Ivanić Grad – Križ: Odbor za obilježavanje 900. obljetnice Ivanića, 1994., 66–82.

Baričević 2008 – D. Baričević, *Barokno kiparstvo sjeverne Hrvatske*. Zagreb : Školska knjiga : Institut za povijest umjetnosti, 2008.

Božićnik 1994 – M. Božićnik, Kloštar Ivanić – *Koordinantno ishodište prve katastarske izmjere dijela Hrvatske u 19. stoljeću*, u: B. Rudež (ed.), 900 godina Ivanića, Kloštar Ivanić – Ivanić Grad – Križ: Odbor za obilježavanje 900. obljetnice Ivanića, 1994., 151–165.

Cepetić 2015 – M. Cepetić, *Srednjovjekovni Ivanić – razvoj i prostorna organizacija naselja*, u: Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 33/2015. 2015., 21–48.

Cvekan 2008 – P. Cvekan, *Franjevci u Ivaniću*, Kloštar Ivanić: LINEA, 2008.

Cvetnić 2020 – S. Cvetnić, *Ikonografija nakon Tridentskoga sabora i hrvatska likovna baština*, Zagreb: FF Press, 2020.

Cvetnić 2003 – S. Cvetnić, *Slikarstvo u kontinentalnoj Hrvatskoj*, u: I. Supičić, I. Golub (ed.), Barok i prosvjetiteljstvo (XVII-XVIII. stoljeće), Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (HAZU) ; Školska knjiga, 2003., 653–663.

Dizdar 2023 – Z. Dizdar, Žrtve i stradanja stanovništva Ivanićkog kraja tijekom Drugog svjetskog rata i porača, u: (ed.) J. Raguž, H. Kekez, *Pogled u prošlost – 920 godina povijesti Otoka Ivaniča*, 2023., 187–330.

Horvat 1988 – Z. Horvat, Franjevačka crkva sv. Ivana Krstitelja u Kloštru Ivaniću u svjetlu srednjovjekovnog načina projektiranja, u: *Peristil*, 34/1991. 1988., 43–54.

Horvat-Levaj 2000 – K. Horvat-Levaj, Barokna franjevačka arhitektura provincija sv. Ladislava i sv. Ivana Kapistranskog, u: *Mir i dobro: umjetničko i kulturno naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda o proslavi stote obljetnice utemeljenja*, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2000., 205–218.

Iriarte 2013 – L. Iriarte, *Povijest franjevaštva*. Zagreb: Hrvatska kapucinska provincija sv. Leopolda Bogdana Mandića: Kršćanska sadašnjost, 2013.

Karaman 1963 – Lj. Karaman, *O djelovanju domaće sredine u umjetnosti hrvatskih krajeva*. Zagreb: Društvo historičara umjetnosti, 1963.

Majer 2006 - K. Majer, *Prilog poznavanju crkve sv. Ivana Krstitelja u Kloštar Ivaniću*. Peristil, 49/2006., 65-72. <https://hrcak.srce.hr/file/247465> (7. 11. 2024.)

Majer Jurišić 2015 – K. Majer Jurišić, I. Jengić, Kameni grb biskupa Luke: povijesnoumjetnička analiza i restauratorski radovi, u: *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 37/38. 2015., 173–182.

Matica 1994 – B. Matica, Samostanski kompleks Svetog Ivana Krstitelja u Kloštar Ivaniću, u: B. Rudež (ed.), *900 godina Ivanića*, Kloštar Ivanić – Ivanić Grad – Križ: Odbor za obilježavanje 900. obljetnice Ivanića, 1994., 102–111.

Papić 2012 – I. Papić, Gotika poslije gotike: reformacija, postturska obnova i franjevačka tradicija, u: *Peristil: zbornik radova za povijest umjetnosti*, 55/2012., 13–22.

Repanić-Braun 1994 – M. Repanić-Braun, Sakralno slikarstvo u Kloštar Ivaniću i Ivanić Gradu, u: B. Rudež (ed.), *900 godina Ivanića*, Kloštar Ivanić – Ivanić Grad – Križ: Odbor za obilježavanje 900. obljetnice Ivanića, 1994., 82–89.

Repanić-Braun 2004 – M. Repanić-Braun, *Barokno slikarstvo u hrvatskoj franjevačkoj provinciji Sv. Ćirila i Metoda*, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2004.

Tarbuk 2016 – N. Tarbuk, Kipar Johannes Kommersteiner i njegov krug, *Kaj*, vol. 49 (236), br. 5-6 (342-343), 2016., 145–149. <https://hrcak.srce.hr/178025> (9. 11. 2024.)

Valentić 1969 – M. Valentić, *Kameni spomenici Hrvatske XIII i XIV stoljeća*, Zagreb: Povjesni muzej Hrvatske, 1969.

Zajec 2016 – V. Zajec, Široka kabanica Johanna Kommersteinera, u: *Kvartal: kronika povijesti umjetnosti u Hrvatskoj*, 13/ 3-4, 2016., 57–6.

Vječno u vremenitom

Crkva sv. Marije u povijesti i sadašnjosti Kloštar Ivanića

Fra Vjeran Lazić

Uvod

U zapadnom podnožju crkve sv. Marije danas prolazi ulica Stjepana Babonića.¹ Ovaj zagrebački biskup iz prve polovice 13. st. uživa veliki značaj za povijest srednjovjekovne Slavonije te je jedan od istaknutijih ličnosti pri (re)konstrukciji povijesti brojnih naselja. Mnogi su se radovi pozabavili njegovim osnutkom čazmanskog kaptola, pokušajima stjecanja administrativne samostalnosti crkve u današnjoj Hrvatskoj te utemeljenjem novih naselja. Tako je upravo on, vjerojatno prije 1242. godine, na prostor današnjeg Kloštra doveo redovnice i za njih utemeljio crkvu sv. Marije. Svjedočanstvo ovog događaja čita se u povelji Stjepana II. iz 1246.: „U selu Ivaniću sagradili smo crkvu svete Marije, u nju smo pozvali i namjestili gospođe redovnice...“²

O ranoj povijesti ivaničkog kraja postoje dva oprečna mišljenja koja se daju jednostavno sažeti. S jedne strane Rudolf Horvat³ i Milan Kruhek⁴ pokušavaju pokazati kako je današnje naselje Ivanić-Grad nastalo također u Babonićevo vrijeme te preuzele primat koji se samo potvrdio kasnijim razvojem ivaničke utvrde, a s druge strane Paškal Cvekan sve srednjovjekovne povlastice pripisuje mjestu Kloštar Ivanić gledajući naselje na Lonji kao tek jedno od brojnih okolnih sela koje dobiva važnost izgradnjom vojne utvrde u 16. st.⁵ Ova su dva mišljenja tekla paralelno te na njima autori izrađuju svoje teze s obzirom na vlastite preferencije što se najbolje vidi u detaljnem iščitavanju Zbornika pod naslovom *900 godina Ivanića* iz 1994.⁶ Ni noviji zbornik radova *Pogled u prošlost – 920 godina povijesti Otoka Ivanicha* nije donio kvalitetniju komparativnu analizu ovih suprotnosti. Najrecentnije naslove s kojima je optimalno započeti svako istraživanje o crkvi sv. Marije napisala je Maja Cepetić Rogić s vrlo argumentiranim i trezvenim tezama. Stoga se na ovom mjestu ostavljaju po strani rasprave o starosti i osnutku danas dva samostalna naselja Kloštar Ivanića i Ivanić Grada, o mogućnostima kasnosrednjovje-

1 Šanjek 1994, 275–278.

2 Barbarić 1994, 182.

3 Horvat 1931.

4 Kruhek, 1978.

5 Cvekan 1979.

6 Radi se naime o dijelu povelje Stjepana II. iz 1246. u kojoj se spominje „populorum nove ville Ivanich“. Iz toga jedni zaključuju kako je ovaj biskup ustanovio novo naselje Ivanić na mjestu današnjeg Ivanić-Grada, dok drugi govore kako se samo radi o obnovljenom starom biskupskom posjedu Ivanić. Više o ispravama u: Barbarić 1994, 180–185.

kovne izgradnje crkve sv. Marije⁷ te neke druge dvojbene pretpostavke, a predstavit će se oni sigurniji podatci oko kojih nema većih nedoumica. Tako će naredne stranice sažeti osnovne događaje o crkvi sv. Marije, oslanjajući se na istraživanja Maje Cepetić Rogić za srednjovjekovno razdoblje i Paškala Cvekana za rani novi vijek te na zapise iz župnog arhiva Kloštar Ivanića za najnovije razdoblje. Svaki će dio donijeti i neka neodgovorena pitanja u današnjem stupnju istraženosti, upućujući tako daljnje istraživače na povjesne izvore koje je potrebno rasvjetliti.

Crtice iz povijesti

Poznati popis župa zagrebačke biskupije iz 1334. donosi podatak kako je crkva. sv. Marije ujedno i župna crkva.⁸ Formalno-stilska analiza⁹ pokazala je kako su vjerojatno postojale dvije srednjovjekovne gradnje ove crkve. Od sredine 13. pa do kraja 14. st. vjerojatno nastaje izvorno ziđe broda, prozorski otvor na južnoj strani i donji dio zvonika, a u drugoj polovici 15. st. nadograđuje se zvonik te se ugrađuju veći prozorski otvori u južni zid broda i kamena škropionica u sjevernom zidu svetišta.¹⁰ Zanimljivo je kako južni i istočni zid tornja imaju otvore, moguće zbog zbjegova u vrijeme ratne opasnosti što je vjerojatno također nastalo u drugoj srednjovjekovnoj obnovi kada su osmanski prodori već postali realna opasnost. Dakle, crkva sv. Marije kraj srednjeg vijeka dočekala je kao jednobrodna građevina sa zvonikom, a imala je obilježja kasne gotike s primjesama novog renesansnog stila.¹¹ Budući da je srednjovjekovni Ivanić bio direktno pod vlašću zagrebačkog biskupa koji je u njemu imao i svoj dvor, a nalazio se nedaleko od važnog biskupijskog središta Čazme, može se pretpostaviti kako su financije za gradnju dolazile iz biskupijskog središta. Iz izvora se saznaje da je početkom 15. st. mjesto imalo i svoje sajmove na Veliku Gospu, Ivanje i Bijelu nedjelju, a stanovništvo je moglo financirati redovnice koje su ondje bile negdje do početka 16. st. vjerojatno do kraja vladavine Ladislava Jagelovića.¹² Druga faza gradnje crkve mogla bi se poklapati s biskupskim mandatom Osvalda Thusa. Njegov nasljednik Luka Baratin omogućio je 1508. franjevcima da se nasele u Ivanić što bi također moglo biti svjedočanstvo razvijenosti ovog kraja na prijelazu iz 15. u 16. st. Iako je Krbavska bitka unazadila Hrvatsko Kraljevstvo, očito je ovaj dio Slavonije još uvijek pros-

7 Ovu tezu zastupa Horvat 1994, 376.

8 Buturac 1984.

9 Cepetić 2015, 194–202.

10 Cepetić 2015, 206.

11 Horvat 1994, 376.

12 U *Knjizi čudesu* iz 1761. stoji da su benediktinke otišle ili za vrijeme kralja Matije ili za vrijeme kralja Ladislava. Dakle, najkasnije 1516. godine. Cvekan (1979, 21) drži da su benediktinke otišle za vrijeme biskupa Oswalda Thusa koji je umro 1499. te će za to okriviti osmanske prodore. Međutim, Barbarić (1994, 184–185) donosi prijepis isprave kojom papa Pavao II. (1464. – 1471.) ukida ženski samostan premonstrantki u Ivaniću na molbu spomenutog biskupa zbog njihovog lošeg ponašanja. U istoj se ispravi govori da će na mjesto redovnica u Ivanić doći svećenici celestinarci sv. Jurja iz Venecije. Ne postoje zapisi da su ovi svećenici zaista došli, a i teško da bi se početkom 16. st. ovdje smjestili franjevci da je već postojala druga družba.

perirao, pa postoji i pretpostavka kako je Ivanić mogao imati graditeljsku školu.¹³ Čini se da, tek nakon mohačke katastrofe 1526. i osmanskog osvajanja Kraljeve Velike i Moslavine 1544. godine, srednjovjekovni Ivanić napuštaju i stanovnici i franjevci. Prijeka potreba njegove prenamijene u vojnu utvrdu dolazi nakon pada Čazme 1552. godine.¹⁴ Do sredine 16. st. ivanički kraj postaje prva crta obrane od Osmanlija te jačaju njegova vojna obilježja. Još se Lenković 1560. žali da je stara utvrda, pod čime vjerojatno misli na biskupski dvor u današnjem Kloštru, propala, a postoje i podatci o požaru 1572. koji je potpuno transformirao naselje. Već 1578. operativno počinje djelovati nova Ivanička kapetanija te se gradi i utvrda na Lonji.¹⁵

Pouzdano se ne zna koliko je u 16. st. crkva sv. Marije devastirana i je li ju uništilo spomenuti požar, no može se pretpostaviti da početkom 17. st., vjerojatno nakon Žitvanskog mira 1606., dolaze mirnija vremena za ivanički kraj jer se ovdje vraćaju franjevci (1639.) te se obnavlja župna crkva.¹⁶ Prvi sljedeći izvor za crkvu sv. Marije je opis čazmanskog arhiđakona Ivana Filipašića iz 1649. koji govori da je crkva jednobrodna građevina u svom središtu s tri prozora, a arhiđakon Stjepan Pepelko donosi 1679. podatak da je crkvu posvetio zagrebački biskup Petar Domitrović 1622. Vizitacije do 1704. donose i druge podatke o crkvi: krov je bilo pokriveno dašćicama, oko crkve se nalazilo groblje unutar kojeg je bila kapela Triju Kraljeva, u svetištu su bila tri oltara posvećena Blaženoj Djevici Mariji, unutar crkve su još bili oltari sv. Barbare i sv. Josipa te kapela sv. Obitelji i zidana propovjedaonica, a na podu je bila cigla. Ivanička *Knjiga čudesa* navodi kako je na glavnom oltaru bila slika Blažene djevice Marije koju je 1664. dala naslikati pobožna i bogata gospođa koja je ozdravila po njezinu zagovoru.

13 Horvat 1994, 380. Vrlo zanimljivu tezu prenijet ćemo doslovno: „Na gradnjama značajnih utvrda oko zagrebačke katedrale kao i u Sisku susrećemo majstore iz Ivanića: god 1516. na gradnji utvrda oko katedrale radio je majstor Mihovil iz Ivanića s još nekoliko radnika iz Ivanića: Jurjem, drugim Jurjem, Ivanom i Martinom; god. 1518. radi majstor Juraj iz Ivanića s petoricom radnika, od kojih su tri iz Ivanića; krajem ove godine, poslove završava majstor Juraj s devet zidara; god 1519. opet radi majstor Juraj iz Ivanića; god 1520. radi se kratko, ali je opet nazočan majstor Juraj iz Ivanića sa svojim radnicima. Gradnju čuvenog kaštela u Sisku, započetu 1544. izvodili su ... i majstori Blaže Beljović te Mihael, obojica iz Ivanića.“

14 Mujađević 2009, 89–92.

15 Štefanec 2023, 39–43.

16 Žitvanskim se mirom u sastav Hrvatsko-slavonskog Kraljevstva vraćaju Čazma, Petrinja, Moslavina, Gora i Hrastovica, stoga ivanički kraj više nije na granici, pa se u njemu može mirnije živjeti. Posljedice tih događaja su povratak franjevaca i stanovništva te dolazak pravoslavnog i katoličkog stanovništva iz osmanskih krajeva.

Svoj današnji izgled, ali i značaj, crkva sv. Marije poprima za župnika Franje Vlahovića koji ju je na poticaj biskupa Franje Thauszya proširio i nanovo uredio. Radovi su započeli 1757. Sa strane svetišta podignute su dvije kapele, sagrađena je nova sakristija, zidani kor, obnovljena je cigla, iskopane kripte, uređeni su pokrajnji oltari i kapele, nadozidan vrh zvonika, izgrađen tron Blažene Djevice Marije, a sve je završeno do 1759. kako donosi župna Spomenica.¹⁷ Crkvu je 4. rujna 1763. posvetio prepošt Stjepan Pucz zajedno s glavnim donatorom biskupom Thauszym. U sljedećem je desetljeću ispred ulaznih vrata izgrađena kapela sv. Izidora ratara koja je srušena 1879. Cinktor koji je postojao oko crkve iskoristio se radi potrebe cigle za novi župni dvor 1845. Veliki barokni oltar Marijina uznesenja dar je biskupa Thauszya 1762., a na njega je ponovno postavljena čudotvorna slika koja je navodno jedno vrijeme bila zagubljena.¹⁸ Uz gradnju za župnika Vlahovića i njegovog nasljednika Novaka, za 18. st. je značajno i podizanje hodočasničkog značaja čemu je pridonijelo pisanje Mirakula nakon 1757.,¹⁹ no jozefinističke uredbe zabranile su hodočašća sve do 1855. i sklapanja konkordata Habsburške Monarhije i Svetе Stolice.²⁰ Nakon 1780. jedino je još postavljen pokrajnji oltar sv. Antuna pustinjaka.²¹

Vjersko-politička gibanja sredinom 19. st. mogla su biti i poticaj obnavljanju proštenjarskog značaja crkve sv. Marije. Naime, 1851. župnik Nikola Vučinovec daje naslikati novu oltarnu sliku što bi mogao biti pokušaj davanja impulsa njezinu čašćenju, no već 1909. njegov nasljednik Halužan vraća staru sliku, a novu premješta u kapelu Triju Kraljeva.²² Od tog vremena pa sve do kraja 20. st. u više se navrata restauriraju slike i oltari: 1853. 1860., 1903. U crkvi su djelovali umjetnici Straub, Petar Rutar, Ivan Beyer i dr. Polovinom 20. st. obnovljene su orgulje te su postavljeni križni put i, nakon koncilske obnove, novi oltar prema narodu. Svakačko je važno napomenuti da 1936. kloštaršku župu preuzimaju franjevci koji nakon urušavanja vlastite crkve za vrijeme Drugog svjetskog rata preuzimaju brigu za sv. Mariju.

---

17 Cvekan 1979, 93–101.

18 Tako donosi već spomenuta *Knjiga čudes*. Usp: SAMOSTANSKI ARHIV.

19 Koliko je autoru ovih redaka poznato, trenutno se izrađuje jedan diplomski rad i jedan doktorat baziran na *Knjizi čudes* kao jezičnom i povijesnom izvoru. Zadnjih je godina Župa Kloštar Ivanić izdala parafraze pojedinih tekstova mirakula više s duhovno-pobožnim ciljem promocije svetišta, pa se stoga ovo izdanje ne može gledati kao relevantan povjesni izvor.

20 Hoško 2023, 35.

21 Maestralan članak Škarić-Dumbović 2014. u kojemu se detaljno opisuju restauratorske procedure na oltarima i slikama crkve. Članak također donosi i popis majstora koji su na njima do sada radili. Budući da su autori svoje teze potkrepljivali detaljnim slikovnim prilozima te su predstavili i pojedine izvore iz župnog arhiva, ovaj je tekst neizostavan pri svakoj rekonstrukciji povijesti crkve sv. Marije.

22 Cvekan 1979, 104.

Suvremena povijest crkve

Kada se danas uđe u crkvu na glavni ulaz, na južnom zidu ispod kora uočava se spomen ploča na kojoj stoji tekst: „U ime Božje amen. U programu obilježavanja 900. obljetnice Ivanicha. Kad je Crkvom Kristovom upravljaо papa Ivan Pavao II, a na čelu zagrebačke crkve bili Franjo kard. Kuharić i njegov nasljednik Josip kard. Bozanić, u vrijeme župnika fra Slavka Bulaje. Razumijevanjem župljana i mnogih dobrotvora, čija su imena upisana u Knjizi života i samostanskom Ljetopisu, ova je župna Crkva Uznesenja Marijina i drevno svetište Majke Milosrđa zajedno s Franjevačkim samostanom sv. Ivana Krstitelja i njegovom spomeničkom knjižnicom bila temeljito i stručno obnovljena i obogaćena pinakotekom i riznicom te novim perivojem. Pod svodovima ovih zdanja održana su dva znanstvena simpozija kojih plodove za iduće naraštaje čuvaju tiskani zbornici. Dobri duh svih tih nastojanja koji je u svim poslovima i cijelo vrijeme motivirao dobročinitelje, a svojom poduzetnošću i širokogrudnošću stajao iza pokrenutih akcija, bijaše predsjednik Odbora za obilježavanje 900. obljetnice Ivanicha i naš franjevački subrat dipl. ing. agr. Ante Todorić. Ploču podigoše župljani Župe Kloštar Ivanića i braća franjevci na dan posvete novog mramornog oltara i blagoslova izvedenih radova 16. studenog 2003. godine što je izvršio nadbiskup zagrebački Josip kard. Bozanić. U godini trećeg pohoda pape Ivana Pavla II. našoj domovini Hrvatskoj.“²³ Samostanska kronika²⁴ detaljnije donosi kako su toga dana u novi kameni oltar ugradene moći bl. Alojzija Stepinca te je blagoslovljena obnovljena škrinja sv. Viktorijana koja je smještena na dno oltara sv. Antuna Pustinjaka.²⁵ I zaista je crkva od te godine poprimila temeljito obnovljen izgled.

Nekoliko je prijelomnih događaja dovelo do toga da sv. Marija početkom trećeg tisućljeća dobije svoj današnji sjaj. Prvi je svakako dolazak fra Slavka Bulaje za župnika 1984. Ovaj vrlo sposobni franjevac koji je osam godina bio odgojitelj, devet godina voditelj zajednice u Našicama, dvadeset godina župnik u Kloštar Ivaniću te dvostruki generalni vizitator provincija sv. Jeronima i Presvetog Otkupitelja²⁶ pokrenuo je temeljitu obnovu koja je svečano završena pola godine prije njegove smrti. Ova dvadesetogodišnja obnova, koliko nam je poznato, do sada nije predstavljena u nekom historiografskom radu, ali već citirana povjesno-umjetnička djela donose razne segmente njezine analize. U samostanskom arhivu u Kloštru nalaze se četiri arhivske kutije još uvijek nedostupne istraživačima koje čuvaju njezina detaljna financijska i građevinska izvješća, no za tijek radova idealnom se pokazuje privatna samostanska knjiga pod

---

23 PRILOG 1.

24 Usp. Samostanska kronika

25 Cvekan 1979, 60-61. donosi kako je provincijal Ladislavske franjevačke provincije Ivan Belanović 1750. iz Rima pribavio moći sv. Viktorijana mučenika te je na prvu obljetnicu uspostavljanja bratovštine sv. Krunice 16.5.1751. škrinja s tijelom sv. Viktorijana postavljena na oltar 14 svetih pomoćnika u franjevačkoj crkvi.

26 Hoško 2010, 95.

naslovom „Zapisnik samostanskih kapitula i pastoralnih konferencija Kl. Ivanića“.²⁷ Ona se također čuva u samostanskom arhivu. Kapituli su susreti franjevaca unutar kojih se uređuje život zajednice. Na mjesnoj se razini trebaju održavati barem šest puta godišnje. Na njima redovito predstojnik kuće izvijesti braću o tijeku radova te se stvaraju planovi za nadolazeće razdoblje, stoga njihovi zapisnici najbolje prikazuju tijek temeljite rekonstrukcije crkve.

I prije dolaska fra Slavka započela je obnova crkve. Tako se krajem 70-ih godina postavio krov, a početkom 80-ih uređivala fasada. Prvi plan novog župnika bio je popravak orgulja i stolarije što se i radilo u prvoj polovici 1987. No sve se izmjenilo kada je 25. 8. 1987. velika oluja srušila toranj na crkvi te je bila potreba sanacije tornja kapelice sv. Barbare koja se nalazi u njegovu podnožju. Caritasi franjevačkih misija u Austriji, kardinal Kuharić i župljanii svojim donacijama su omogućili da se momentalno započne obnova. Paralelno je rađena drenaža crkve, novi prozori, a 1988. je odlučeno da se konstrukcija tornja radi od hrastova drveta. Nadzor je vršio Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Zagreba, a projekt za toranj izradio je ing. Dubravko Radošević. Već 1990. završena je konstrukcijska obnova. Paralelno s tim radovima nastavljeno je uređene orgulja što je vršio dominikanac fra Gabrijel Posavec. Iduće je godine napravljen popis inventara te je dogovorena restauracija u Restauratorskom zavodu Hrvatske. Međutim, zbog ratnih događanja restauracija je odgođena, a inventar je najprije spremlijen na sigurno. Na obnovu je kasnije također poslan i tron Blažene Djevice Marije te krstionica, a 1991. je izrađen podij za prostor ispred glavnog oltara, započelo se raditi nove klupe, projektirana je nova sakristija uz sjeverni zid svetišta, a 1992. pristupljeno je isušivanju crkve od vlage. U staroj je sakristiji, uz južni zid svetišta, uređena riznica i pinakoteka unutar koje je muzejski postavljeno najvrjednije blago samostana i crkve. Nju je svečano otvorio prilikom velikog simpozija *900 godina Ivanicha* 15. – 17. lipnja 1994. godine ravnatelj Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture Ferdinand Meder. Samostanski kapitol 23. 11. 1995. govori kako su veliki poslovi u crkvi završeni uz potrebu uređenja kora i Božjeg groba koji je na restauraciji. Idućih se godina uređuje okolni park koji dobiva sadašnji izgled te se uvodi centralno grijanje u crkvu. Restauracija glavnog oltara i oltarne slike započinje 1998. Samostanska kronika svjedoči kako je 10. 11. 2000. skinuta skela ispred glavnog oltara te su završeni restauratorski radovi. Tada je također zaključeno kako je stanje zidnih slika na svodu loše, pa ih je teško obnoviti. Do kraja 2002. uređena je unutrašnjost crkve, a 16. 11. 2003. godine svečano su zaključeni radovi. Kako je u 18. st., nakon materijalne obnove, crkve povećan i njezin hodočasnički značaj, isto se dogodilo početkom ovog stoljeća. Naime, biskup ponovno ustanovljene Sisačke biskupije, mons.

²⁷ Budući da je autor ovih stranica franjevac na službi u Kloštar Ivaniću, ima uvid u nju. Dopuštenje za objavu nekih njezinih podataka dao je današnji gvardijan fra Robert Ćibarić. Knjiga je nenumerirana, a zapisnici se vode po datumima održavanja kapitula.

Vlado Košić, proglašio je crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije biskupijskim svetištem. Na taj je način potvrđena njezina važnost za „moslavački kraj i druge dijelove Hrvatske“. ²⁸

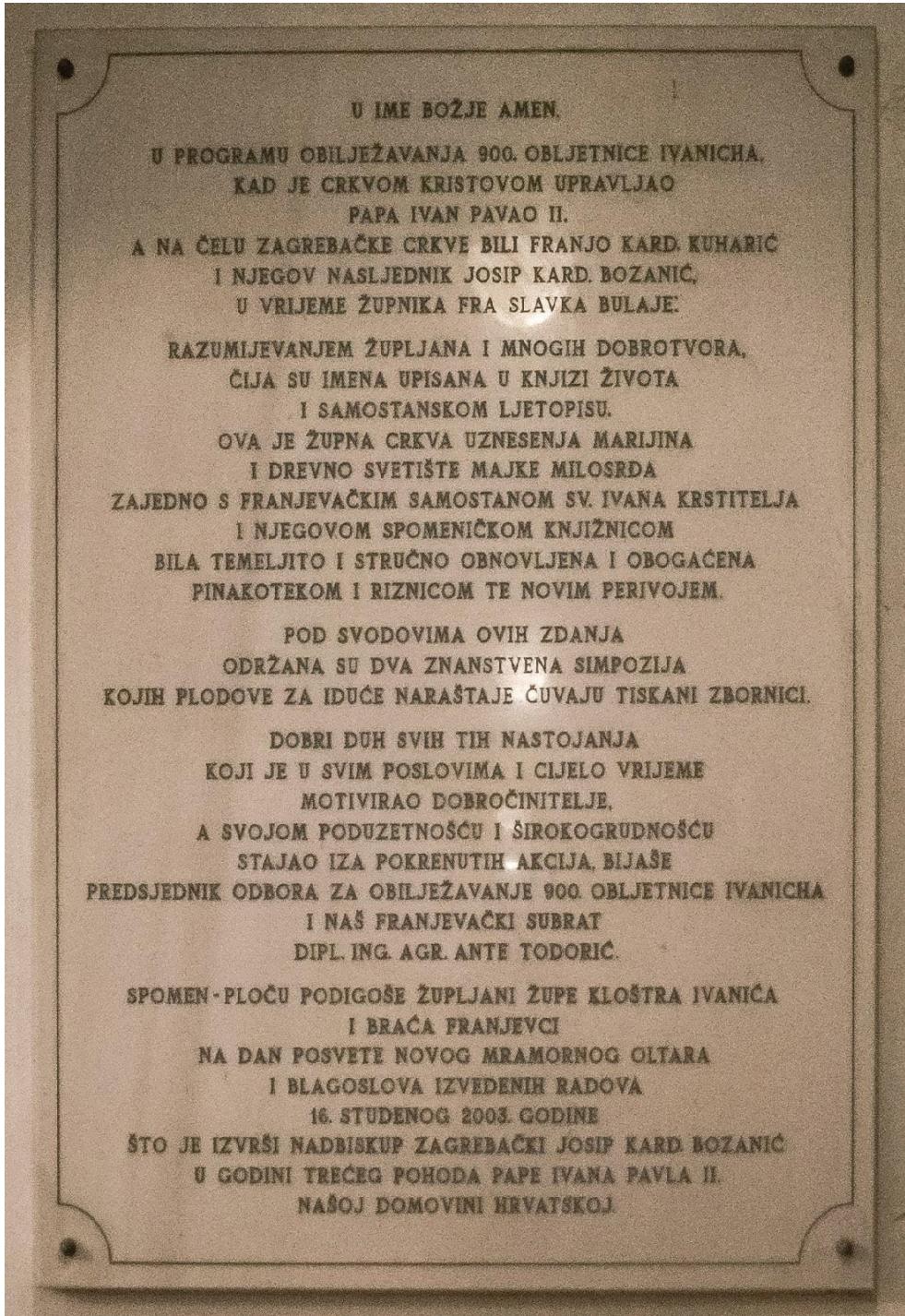
Zaključak

Svaki je prikaz povijesti jednog objekta u trajnoj opasnosti da ostane tek malo detaljnija turistička brošura, tim više ako se radi o crkvi u koju se dolazi ili na molitvu ili na ocjenjivanje umjetničke baštine. Ipak, podcrtavanje prijelomnih događaja u dugačkoj povijesti religijske građevine pruža mogućnost sigurnijeg snalaženja unutar povijesti određenog prostora. Župna je crkva u predindustrijskoj Europi mjesto okupljanja, njezin zvonik je orijentir vremena, a njezine zidine istovremeno su i prostor napada u slučaju pobune protiv feudalca, ali i utočište u ratnim događanjima. Nadalje, glasovitost župne crkve podiže i značaj mjesta, a ako je ona hodočasničko odredište, stanovništvo koje živi u njezinoj okolici može prosperirati. U kvaliteti crkvenog uređenja oslikava se i imovinski status jednog kraja, a župna su crkve i mjesto povezivanja periferije s biskupijskim središtim.

Stoga historičaru prijelomni trenutci župne crkve mogu pružiti metodu istraživanja povijesti jednog kraja. Je li zaista Ivanić bio naseljen od 1093. kako se željelo svim silama proslaviti krajem 20. st., a mjesto je dobilo crkvu tek oko 1220. godine? Koliko se brzo ovaj kraj oporavio od tatarske najezde? Kolika je bila opasnost od osmanskih osvajanja za ovaj dio Slavonije ako se na kraju 15. st. dograđivala crkva? Odakle je došlo stanovništvo na ovo područje nakon Žitvanskog mira ako je već 1622. crkva nanovo posvećena? Kako je cijela Zagrebačka biskupija prosperirala u 18. st. da je mogla u baroknom stilu potpuno preobraziti staru crkvu do 1763. godine? Kako su se razvijala hodočašća u Kloštar Ivanić u 18. st.? I na kraju, neki budući istraživači svakako će postaviti i pitanja o okolnostima obnove iz 80-ih i 90-ih godina 20. st., a za koja je možda još uvijek prerano da se na njih odgovara. Zaključno, proučavanje povjesnog razvitka crkve sv. Marije otvara detaljniju analizu povjesnog razvoja Kloštar Ivanića i okolice. Dosadašnji stupanj istraženosti omogućuje da se upravo tom metodom napravi jedan povjesni prikaz većeg obujma od prethodnih stranica.

---

²⁸ Bula proglašenja dostupna na: <https://zupa-klostar-ivanic.hr/dekret-o-proglasenju-svetista-majke-milosrda/> (3. 11. 2024.)

Slika 1. Spomen ploča na zapadnom dijelu južnog zida u crkvi sv. Marije
(fotografija: Paula Špek, 9. 11. 2024.).

Bibliografija

- Šanjek 1994 – Šanjek, Franjo. 1994. Biskup Stjepan II. Babonić. U: RUDEŽ, Božo (ur). 1994. *900 godina Ivanića*. Zbornik. Kloštar Ivanić; Ivanić-Grad; Križ: Odbor za obilježavanje 900. obljetnice Ivanića.
- Horvat 1931 – Horvat, Rudolf. 1931. *Ivanić-Grad, spomenica izdana uz otkriće spomen-ploče Đuri Stjepanu Deželiću*. Ivanić-Grad: Odbor za otkriće spomenploče Đ. S. Deželiću.
- KRUHEK, Milan. 1978. Ivanić-Grad: prošlost i baština. U: Kezele, B., Krnjević, V., Rajčević, J. (ur.). *Ivanić-Grad: prošlost i baština*. Ivanić-Grad: Narodno Sveučilište. 5–69.
- Cvekan 1979 – Cvekan, Paškal. 1979. *Franjevci u Ivaniću*. Slavonski Brod: Plamen.
- Horvat 1994 – Horvat, Zorislav. 1994. Rezultati istraživanja na crkvi Sv. Marije i Sv. Križa. U: RUDEŽ, Božo (ur). 1994. *900 godina Ivanića*. Zbornik. Kloštar Ivanić; Ivanić-Grad; Križ: Odbor za obilježavanje 900. obljetnice Ivanića.
- Barbarić 1994 – Barbarić, Josip. Diplomatički i ostali pisani izvori za povijest Ivanića i njegova kraja (1246-1808.). U: RUDEŽ, Božo (ur). 1994. *900 godina Ivanića*. Zbornik. Kloštar Ivanić; Ivanić-Grad; Križ: Odbor za obilježavanje 900. obljetnice Ivanića.
- Buturac 1984 – Buturac, Josip. 1984. Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. U: *Starine*, 59.
- Cepetić 2015 – Cepetić, Maja. 2015. *Biskupski posjedi Dubrava, Ivanić i Čazma u 12. i 13. stoljeću: teritorijalna organizacija naselja, i spomenici*. PHD: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Mujadžević 2009 – Mujadžević, Dino. Osmanska osvajanja u Slavoniji 1552. u svjetlu osmanskih arhivskih izvora. *Povjesni prilozi* 36/2009, str. 89–107.
- Štefanec 2023 – Štefanec, Nataša. 2023. Izvješća o obrambeno-građevinskim zahvatima na području Ivanićke kapetanije u 16. stoljeću. U: RAGUŽ, Jakša – KEKEZ, Hrvoje (ur). *Pogled u prošlost – 920 godina povijesti Otoka Ivanicha*. Kloštar Ivanić: Matica Hrvatska ogrank Kloštar Ivanić.
- Hoško 2023 – Hoško, Franjo Emanuel. 2023. Svetište i proštenište Gospe Ivanićke. U: RA-GUŽ, Jakša – KEKEZ, Hrvoje (ur). *Pogled u prošlost – 920 godina povijesti Otoka Ivanicha*. Kloštar Ivanić: Matica Hrvatska ogrank Kloštar Ivanić.
- Škarić 2014 – Škarić, Ksenija – DUMBOVIĆ, Ana. Inventar župne crkve u Kloštar Ivaniću: obnove i obnovitelji. *Portal*, 5/2014, str. 161–178.
- Hoško 2010 – Hoško, Emanuel. „Slavko Bulaja“. u: Skupina autora (ur.). 2010. *Hrvatski fra-njevački biografski leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslava Krleže.

Izvori

Zapisnici kućnih kapitula. U: Samostanski arhiv Kloštar Ivanić.

Samostanska kronika. U: Samostanski arhiv Kloštar Ivanić.

Knjiga čудesa. U: Samostanski arhiv Kloštar Ivanić.

Internetske stranice

Mons. Vlado Košić, biskup sisački. Bula proglašenja crkve sv. Marije biskupijskim marijanskim svetištem. Na: <https://zupa-klostar-ivanic.hr/dekret-o-proglasenju-svetista-majke-milosrda/> viđeno: 3. 11. 2024.

ISBN 978-953-50974-6-4